

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**ADİL YARGILANMA HAKKI KAPSAMINDA
CUMHURİYET SAVCISININ
ETKİN SORUŞTURMA YAPMA GÖREVİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA AK KARAHAN

1404010102

Anabilim Dalı: KAMU HUKUKU

Program: KAMU HUKUKU

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi ÖZGE SIRMA GEZER

NİSAN 2023

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**ADİL YARGILANMA HAKKI KAPSAMINDA
CUMHURİYET SAVCISININ
ETKİN SORUŞTURMA YAPMA GÖREVİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA AK KARAHAN

1404010102

Anabilim Dalı: KAMU HUKUKU

Program: KAMU HUKUKU

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi ÖZGE SIRMA GEZER

Jüri Üyeleri: Dr. Öğr. Üyesi YASEMİN FİLİZ SAYGILAR KIRIT

Dr. Öğr. Üyesi EZGİ CANKURT

NİSAN 2023

TEŞEKKÜR

Canım aileme ve katkılarından ötürü tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Özge Sırma Gezer hocama çok teşekkür ediyorum. Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Cumhuriyet Savcısının Etkin Soruşturma Yapma Görevi konulu tezimi beni yetiştiren, her daim yanımda olan anneme ve babama, çok sevdiğim biricik erkek ve kız kardeşime, yaşamımın her aşamasında sevgisini, desteğini, hoşgörüsünü ve ilgisini eksik etmeyen kıymetli eşime armağan ediyorum.

FATMA AK KARAHAN

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
YÖNTEM	viii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
CEZA MUHALEMESİNİN EVRELERİ VE CUMHURİYET SAVCISININ ROLÜ	3
1. CUMHURİYET SAVCISI	3
2. CEZA MUHALEMESİ EVRELERİ	5
2.1 Soruşturma Evresi	5
2.1.1 Suç Şüphesinin Öğrenilmesi	5
2.1.2 Soruşturma Aşamasının Başlaması	9
2.2 Ara Muhakeme Evresi	14
2.3 Kovuşturma Evresi	16
2.3.1 Duruşma Hazırlığı Evresi.....	16
2.3.2 Duruşma Evresi	17
2.3.3 Hüküm Evresi	18
3. CUMHURİYET SAVCISI VE SORUŞTURMA İŞLEMLERİ.....	19
3.1 Soruşturma Aşamasında Etkinlik Kavramı	19
3.2 Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma İşlemleri	20
3.2.1 İddianame Hazırlanması.....	20
3.2.2 Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar Verilmesi	23
3.2.3 Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı Verilmesi	28
İKİNCİ BÖLÜM	31
ETKİN SORUŞTURMA.....	31
1. GÖREV OLARAK ETKİN SORUŞTURMA	31
2. ETKİN SORUŞTURMA YAPMANIN HUKUKİ NİTELİĞİ VE ÖZELLİKLERİ.....	32
3. TÜRK HUKUKUNDA CEZA MUHALEMESİ KANUNU KAPSAMINDA ETKİN SORUŞTURMA	34

4.	YAŞAM HAKKI VE İŞKENCE YASAĞI BAKIMINDAN ETKİN SORUŞTURMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ.....	36
5.	ETKİLİ BAŞVURU HAKKI	39
6.	SORUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARAR VE ETKİN SORUŞTURMA	40
7.	KOVUŞTURMA MECBURİYETİ İLKESİ VE ETKİN SORUŞTURMA	43
8.	KORUMA TEDBİRLERİNİN ETKİN SORUŞTURMA İLE İLİŞKİSİ	44
9.	HUKUKA AYKIRI DELİLLERİN ETKİN SORUŞTURMA İLE İLİŞKİSİ	50
10.	AİHM KARARLARI IŞIĞINDA ETKİN SORUŞTURMA VE ÖZELLİKLERİ	58
	10.1 Soruşturmanın Makul Sürede Tamamlanması	60
	10.2 Soruşturmanın Bağımsız ve Tarafsız Makamlarca Yürütülmesi	62
	10.3 Soruşturmanın Kamunun Denetimine Açık Olarak Yürütülmesi	65
	10.4 Soruşturmanın Araçsal Bir Yükümlülük Olması	66
11.	AİHS MADDE 6 KAPSAMINDA ADİL YARGILANMA HAKKI	68
	11.1 Adil Yargılanma Hakkı Kavramı.....	68
	11.2 Lekelenmeme Hakkı (Masumiyet Karinesi).....	70
	SONUÇ.....	74
	KAYNAKÇA.....	79

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM	Anayasa Mahkemesi
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
CD	Ceza Dairesi
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
DEÜHFD	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
e.t.	Erişim tarihi
Ed.	Editör
İÜHFM	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
md.	Madde
Prg.	Paragraf
s.	Sayfa
S.	Sayı
SYOK	Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar

T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TAAD	Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TBBD	Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBMM	Türkiye Büyük Milletler Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
vd.	Ve devamı
Y	Yargıtay
Yay.	Yayın
YCGK	Yargıtay Ceza Genel Kurulu

ÖZET

Ceza Muhakemesinde soruşturmayı yürütmekle görevli olan Cumhuriyet Savcısının etkin soruşturma yapma görevi bulunmaktadır. Etkin soruşturma yapma görevinin çerçevesi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları ile oluşturulmuştur. Etkin soruşturma yapma yükümlülüğü iç hukukumuzda, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu kapsamında düzenlenmeyip, taraf olduğumuz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6.maddesi olan Adil Yargılanma Hakkı kapsamında değerlendirilen ve mahkeme içtihatlarıyla ortaya konulan bir yükümlülüktür. Etkin soruşturmanın yürütülmemesi adil yargılanma hakkı ihlallerine sebebiyet vermektedir.

Çalışmamızda soruşturma aşamasında uygulanan koruma tedbirleri, Cumhuriyet Savcısının düzenlediği İddianame, Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı, Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı, hukuka aykırı deliller ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi madde 6 kapsamında düzenlenen Adil Yargılanma Hakkı, etkin soruşturma yükümlülüğü kapsamında incelenmiştir. Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. “Ceza Muhakemesi Evreleri ve Cumhuriyet Savcısının Rolü” başlıklı ilk bölümde etkin soruşturma yapma görevi bulunan Cumhuriyet Savcısının soruşturma işlemleri ve etkin soruşturma ile bağlantısı inceleme konusu yapılmıştır. Çalışmamızın “Etkin Soruşturma” başlıklı esas bölümü olan ikinci bölümünde ise etkin soruşturma yükümlülüğü kavramı, kapsamı, özellikleri ve Türk Hukukunda Ceza Muhakemesi kanunu kapsamında etkin soruşturma inceleme konusu yapılmıştır. Akabinde “AİHM Kararları Işığında Etkin Soruşturma” başlığında ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları uyarınca etkin soruşturma yürütülmemesi nedeniyle ortaya çıkan adil yargılanma hakkı ihlallerine yer verilerek adil yargılanma hakkı bakımından etkin soruşturma yapma yükümlülüğü irdelenerek Cumhuriyet Savcısı tarafından etkin soruşturma yürütülmesinin adil yargılanma hakkının korunması bakımından önemi ve gerekliliği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Cumhuriyet Savcısı, Etkin Soruşturma Yapma Görevi, Adil Yargılanma Hakkı, AİHM Kararları Işığında Etkin Soruşturma.

ABSTRACT

The Public Prosecutor, who is in charge of conducting the investigation in the Criminal Procedure, has the duty to conduct an effective investigation. The framework of the duty to conduct an effective investigation has been established by the case law of the European Court of Human Rights. The obligation to conduct an effective investigation is not regulated in our domestic law within the scope of the Criminal Procedure Code No. 5271 and the Turkish Penal Code No. 5237, but is an obligation that is evaluated within the scope of the Right to a Fair Trial, Article 6 of the European Convention on Human Rights, to which we are a party, and laid down in court jurisprudence. Failure to conduct an effective investigation leads to violations of the right to a fair trial.

In our study, the protection measures applied during the investigation phase, the Indictment issued by the Public Prosecutor, the Decision Not to Investigate, the Decision Not to Prosecute, the unlawful evidence and the Right to a Fair Trial regulated under Article 6 of the European Convention on Human Rights were examined within the scope of the obligation of effective investigation. Our work consists of two parts. In the first chapter, titled “The Phases of Criminal Procedure and the Role of the Public Prosecutor”, the investigation procedures of the Public Prosecutor, who has the duty to carry out an effective investigation, and its connection with the effective investigation have been examined. In the second part of our study, which is the main part titled “Effective Investigation”, the concept, scope, characteristics of the obligation of effective investigation and effective investigation within the scope of Turkish Criminal Procedure Code have been examined. After that “Effective Investigation in the Light of ECHR Decisions”, this title of the study focuses on the obligation to conduct an effective investigation in terms of the right to a fair trial, by giving place to the violations of the right to a fair trial due to the lack of an effective investigation in accordance with the case law of the European Court of Human Rights. Its importance and necessity in terms of the protection of human rights have been revealed.

Keywords

Public Prosecutor, Duty of Effective Investigation, Right to Fair Trial, Effective Investigation in the light of ECHR Decisions.

YÖNTEM

Adil Yargılanma Hakkı Kapsamında Cumhuriyet Savcısının Etkin Soruşturma Yapma Görevi adlı bu çalışma, Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak, temel Türk Ceza Hukuku ve Ceza Muhakemesi Hukuku eserleri, Ulusal Tez Merkezinde yer alan konuya dair yüksek lisans ve doktora tezleri, akademik makaleler, 5237 sayılı TCK ve 5271 sayılı CMK, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay içtihatları, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında araştırma ve derleme yöntemiyle hazırlanmıştır.

GİRİŞ

Hukuk devletinin temel ilkelerinden olan insan onuruna saygılı olma ilkesi geçmişten günümüze büyük önem arz etmiştir. Hukuk devleti, insan onurunu koruyarak insan haklarına saygılı bir toplum düzeni amaçlamaktadır. Ülkemizin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesi kapsamında düzenlenen temel insan hakkı olan adil yargılanma hakkı ilkesi ve adil yargılanma ilkesinin temel ilkelerinden olan lekelenmeme hakkı bir diğer adıyla masumiyet karinesi insan onurunu korumaktadır.

Ceza muhakemesinde soruşturmayı yürütmekle görevli olan Cumhuriyet Savcısı bakımından etkin bir soruşturma yürütmek görev niteliğindedir. Adil bir yargılamadan söz edilebilmesi için ilk olarak ceza muhakemesinin başlangıcı olan soruşturma aşaması adil bir biçimde yürütülmelidir. Bu aşamanın adil olması etkin bir soruşturma yürütülmesine bağlıdır. Etkin bir soruşturma yürütülmesi sorumluluğu Cumhuriyet Savcısına aittir. Cumhuriyet Savcısının yürüttüğü soruşturmanın etkinliği yargılamanın adilliği ve toplumun adalete olan güven duygusu bakımından son derece önemlidir. Soruşturma aşamasında bir bütün olarak adli kolluk, adli personel etkin soruşturma ve adil yargılanma hakkının gereklerine uygun hareket etmek ve bu anlamda katkı sağlamakla yükümlüdür. Aksi halde adli-idari sorumlulukları doğacaktır.

Cumhuriyet Savcısı tarafından etkin bir soruşturmanın yürütülüp yürütülmediği ve dolayısıyla adil yargılanma hakkının ihlal edilip edilmediği hususunda bir değerlendirme yapabilmek için öncelikle bazı kavramların açıklanması gerekmektedir. Etkin soruşturma yükümlülüğünün ceza muhakemesinde soruşturma aşamasındaki işlem ve kararlarla olan ilişkisi, özellikleri ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin hangi gerekçelerle bu yükümlülüğe dayanılarak adil yargılanma hakkı bakımından ihlal kararları verdiği incelenmelidir.

Bu kapsamda çalışmamızın birinci bölümünde soruşturma ile ilgili temel kavramlardan olan Cumhuriyet Savcısı, Ceza Muhakemesi Evreleri başlığı altında Soruşturma, Ara Muhakeme ve Kovuşturma Evreleri, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma Aşaması başlığı altında Soruşturma Aşamasında Etkinlik, Soruşturma Aşamasının Başlaması; İhbar, Şikâyet, Suçun Doğrudan Doğruya Öğrenilmesi, Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma İşlemleri başlığı

altında İddianame Hazırlanması, Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar, Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı incelenmiştir.

İkinci bölümde, Görev Olarak Etkin Soruşturma, Etkin Soruşturma Yapmanın Hukuki Niteliği ve Özellikleri, Türk Hukukunda Ceza Muhakemesi Kanunu Kapsamında Etkin Soruşturma, Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı ve Etkin Soruşturma, Kovuşturma Mecburiyeti İlkesi ve Etkin Soruşturma, Koruma Tedbirlerinin Etkin Soruşturma İle İlişkisi, Hukuka Aykırı Delillerin Etkin Soruşturma İle İlişkisi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları kapsamında detaylı bir şekilde etkin soruşturma ve özellikleri, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında Adil Yargılanma Hakkı incelenmiştir.

Sonuç bölümünde ise, Adil Yargılanma Hakkı bağlamında Cumhuriyet Savcısının etkin soruşturma yapma yükümlülüğü, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, Ceza Muhakemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları bağlamında etkin soruşturma, uygulamadaki sorunlar ile ilgili değerlendirilmelerde bulunularak çalışma sona erdirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZA MUHALEMESİNİN EVRELERİ VE CUMHURİYET SAVCISININ ROLÜ

1. CUMHURİYET SAVCISI

“Cumhuriyet Savcıları! Meriç kıyılarında çalışan Türk köylüsünün kaybolan sabanlarından tutunuz da bu yurttta yaşayanların uğrayacakları en ufak bir haksızlıktan, hatta Bingöl dağlarının ıssız kuytularında nafakalarını bekleyen öksüzlerin gözyaşlarından siz sorumlusunuz¹.”

Cumhuriyet Savcısı, “Devlet adına ve yararına davalar açan, kamu haklarını ve hukuku yerine getirmek üzere yargıç katında sanıkları kovuşturan görevli, müddeiumumi”² olarak tanımlanan 5271 sayılı CMK ile yeni bir statü kazanarak soruşturma aşamasının patronu konumuna gelen³, soruşturma evresinin efendisi de denilen⁴, Ceza Muhakemesinde dava açma tekeli olan⁵, taraf olmayan, özerk yapıya sahip, araştırma mecburiyeti olan⁶, suç haberini alır almaz araştırma faaliyetlerine başlayıp şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına katkı sağlayan⁷, 5237 sayılı TCK madde 6 kapsamında düzenlenen tanımlar bölümünde de yer adlığı üzere yargı görevi yapan kamu görevlisidir⁸. Devlet adına hareket ederek görevlerini yerine getirmeleri nedeniyle “Cumhuriyet’in Savcısı” olarak adlandırılmıştır⁹.

Bir suçun işlendiğini öğrenen Cumhuriyet Savcısının Görevi 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 160. Maddesinin 1.fıkrasında “Cumhuriyet savcısı, ihbar veya

¹ Mahmut Esat Bozkurt, görüşme, TBMM, Ankara, 1 Mart 1926.

² *Türk Dil Kurumu*, 10 Ekim 2022 <https://sozluk.gov.tr>

³ Bahri Öztürk, Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Özge Sırma Gezer, Yasemin Filiz Saygılar Kırt, Esra Alan Akcan, Efser Erden Tütüncü, Özdem Özaydın, Derya Altınok Villemin, Mehmet Can Tok, *Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara: Seçkin, 2021) s. 151.

⁴ Metin Feyzioğlu, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, *TBBB Ocak-Şubat*. 2006: s. 28.

⁵ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırt, Alan Akcan, Erden Tütüncü, Özaydın, Altınok Villemin, Tok, *Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara: Seçkin, 2021) s. 155.

⁶ Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (Ankara: Seçkin, 2021) s. 603.

⁷ Kadri Çeker, *Soruşturma Aşamasının Sona Ermesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2014, s. 17.

⁸ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*. (Ankara: Adalet, 2022) s. 196.

⁹ Nur Centel, Hamide Zafer, “Ceza Muhakemesi Hukuku,” *Beta* 16 (2019): s. 121.

başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar.” olarak düzenlenmektedir. Ayrıca Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından benimsenen 17/10/2014 tarihli Avrupa Savcılarını Danışma Konseyince hazırlanan “Savcılara İlişkin Avrupa Norm ve Prensipleri”ndeki savcı tanımı da bu madde ile benzerlik göstermektedir¹⁰. 2. fıkrasında ise “*Cumhuriyet savcısı, maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adlî kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.*” düzenlemesi yer almaktadır. Aksi durumlar Yargıtay Kararlarına konu olmaktadır. Yargıtay 14. Ceza Dairesinin 17/12/2015 tarihli 9052/11822 Esas ve Karar sayılı kararında şikâyet dilekçesinde yer alan hususlara dair herhangi bir araştırma yapmadan karar verilmesi bozma nedeni olmuştur¹¹.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 6.maddesinde Cumhuriyet Savcısı “*yargı görevi yapan*” kişi olarak yer almaktadır.

Ceza Muhakemesinde soruşturmanın başında yer alan Cumhuriyet Savcısı iddia faaliyetini yerine getirirken, tarafsız olarak hareket eder¹², şüphelinin yalnızca aleyhine olan delilleri değil lehine olan delilleri de toplamak ve muhafaza etmekle yükümlüdür. Nitekim Cumhuriyet Savcısı iddianamesini kamu adına¹³ düzenlemektedir¹⁴. Kamu adına yürütülen soruşturma ve iddia makamı olarak iddia faaliyeti bir bütün olarak yargı faaliyetidir¹⁵.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6. maddesi kapsamında düzenlenen Adil Yargılanma Hakkı bakımından Cumhuriyet Savcısının yürüttüğü soruşturma aşaması, etkin bir soruşturma yürütülmesi bakımından büyük önem arz etmektedir¹⁶. Cumhuriyet Savcısı

¹⁰ Savcılara İlişkin Avrupa Norm ve Prensiplerine göre Savcı, “*kamu yararına ve halk adına hem bireyin haklarını hem de ceza adalet sisteminin etkin olması ihtiyacını dikkate alarak, hukuka aykırılıkların cezai bir yaptırımla karşılanması amacıyla hukukun uygulanmasını sağlayan kamu görevlisidir.*”

¹¹ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*. (Ankara: Adalet, 2022) s. 200.

¹² Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, *Ceza Muhakemesi Hukuku*. (Ankara: Adalet, 2022) s. 214.

¹³ Yurtcan Erdener, *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi*. (Ankara: Seçkin, 2019) s. 574.

¹⁴ Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, *Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler*. (Ankara: Seçkin, 2022) s. 125.

¹⁵ Mert Asker Yüksektepe, *Cumhuriyet Savcısının El Kitabı*. (İstanbul: Platon, 2022) s. 29.

¹⁶ Batuhan Hoşgöl, *Etkin Soruşturma Yükümlülüğü*. (Ankara: Seçkin, 2019) s. 32.

soruşturma aşamasını yönetmek ve gerekli araştırmaları yapmakla ve bu suretle Adil Yargılanma hakkını korumakla görevlidir¹⁷.

2. CEZA MUHAKEMESİ EVRELERİ

2.1 Soruşturma Evresi

Soruşturmak kelime anlamıyla “*Öğrenilmek istenilen şeyi birçok kişiye inceden inceye sormak, araştırmak*”¹⁸ olarak tanımlanan, soruşturma ise Ceza Muhakemesi Hukukunda Cumhuriyet Savcısı tarafından yürütülen ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılması, suçun aydınlatılması¹⁹ amacıyla hareket edilen, suç şüphesinin öğrenilmesi ile başlayıp²⁰ Cumhuriyet Savcısı tarafından tanzim edilen iddianamenin mahkemece kabulüne kadar geçtiği yazılı ve gizli²¹ evredir.

2.1.1 Suç Şüphesinin Öğrenilmesi

2.1.1.1 İhbar

İhbar, öğretide haber verme, bildirme, duyurma olarak tanımlanmaktadır²². Cumhuriyet Savcısının ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez işin gerçeğini araştırmaya başlayacağı, ihbar ile bir suçun işlendiği izlenimini veren halin öğrenilebileceği CMK madde 160/1’de, ihbar ise CMK madde 158/1’de yer almaktadır. İhbar, Anayasa kapsamında korunan madde 74’te düzenlenen “Dilekçe Hakkı’nın” bir görünümüdür²³.

¹⁷ Tülin Kurdoğlu, *CMK Madde 171/1 Kapsamında Kamu Davası Açmada Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, 2022, s. 2.

¹⁸ *Türk Dil Kurumu*, 2 Kasım 2022 <https://sozluk.gov.tr>

¹⁹ Yüksektepe, s. 42.

²⁰ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırıt, Alan Akcan, Erden Tütüncü, Özaydın, Altınok Villemin, Tok, s. 398.

²¹ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırıt, Alan Akcan, Erden Tütüncü, Özaydın, Altınok Villemin, Tok, s. 398.

²² Ali İhsan Demirel, *Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Suçun İhbarı ve Şikâyet Hakkı*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2012, s. 4.

²³ Yenisey, Nuhoglu, s. 598.

Re'sen soruşturulan ve kovuşturulan²⁴, bir suç işlendiğinin herhangi biri aracılığıyla yetkili makamlara herhangi bir şekilde haber verilmesi, ihbar olarak nitelendirilmektedir²⁵. İhbarın kimin tarafından nasıl yapılacağı hususunda bir kural mevcut değildir²⁶. Önemli olan, bir suç işlendiği haberinin yetkili makamlarca öğrenilmesidir. Bu nedenle ivedilik bakımından herhangi bir şekil şartına bağlı olarak düzenlenmemiştir²⁷. Yetkili makam kolluk kuvvetleri veya Cumhuriyet Başsavcılığıdır. İhbarın valiliğe, kaymakamlığa veya mahkemeye yapıldığı durumlarda ihbardan ilgili Cumhuriyet Başsavcılığı haberdar edilecektir. Ülkenin elçilik ve konsolosluklarına da ihbar yapılabileceği, kanunda açıkça düzenlenmektedir. Yargıtay, ihbarın kanunda belirtilen yerlerin haricinde bir yere yapılmasını geçerli olarak görmemektedir. Yargıtay 5. Ceza Dairesinin içtihadında “*Savcılık yerine lise müdürlüğüne yapılan şikâyet geçerli değildir.*” ifadesi yer almaktadır²⁸.

İhbar yazılı veya sözlü olarak yapılabilmektedir. CMK madde 158/5 uyarınca sözlü olarak yapılan ihbarlar tutanağa geçirilmektedir. Bu şekil şartı ihbar edene kolaylık sağlamaktadır²⁹. İhbarı yapan kişiye ise soruşturma aşamasında ihbar eden denilmektedir³⁰. İhbar bakımından belli şartların varlığı aranmaktadır. İhbarın, soyut ve genel nitelikte olmaması, ihbara konu olan kişi veya olayın belirtilmesi, ihbarda yer alan iddiaların somut olarak bulgu ve belgelere dayanması ve ihbar edenin isim, soy isim, imza ve adresinin bulunması kural olarak zorunludur³¹.

CMK madde 159/1’de şüpheli ölümün ihbarı düzenlenmektedir. Düzenleme, özel bir ihbar yükümlülüğü niteliğindedir³² ve ölümün doğal nedenlerden meydana gelmediği

²⁴ Karagöz, s. 63.

²⁵ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırıt, Alan Akcan, Erden Tüttüncü, Özeydin, Altınok Villemin, Tok, s. 398.

²⁶ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 568.

²⁷ Arslantürk, s. 48.

²⁸ Erhan Günay, *Uygulamada Cumhuriyet Savcıları ile Ceza Hakimlerinin Görev ve Yetkileri*, (Ankara: Adil Yayınevi 1996) s. 61.

Yargıtay 5.CD 10/05/1984 Karar Tarihli, 1671/2029 karar sayılı kararı,

Erişim adresi: <https://karararama.yargitay.gov.tr> Erişim tarihi: 11/12/2022.

²⁹ Kadri Çeker, s. 12.

³⁰ Arslantürk, s. 48.

³¹ Yüksektepe, Ceza Muhakemesinde Soruşturma Evresi ve İşlemleri, s. 152.

³² Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 122.

şüphesinin oluşturacak bir durumun varlığı veya ölünün kimliğinin belirlenememesi durumlarında ihbarın yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

2.1.1.2 Şikâyet

1982 Anayasa'sı madde 74'te "Dilekçe, Bilgi Edinme ve Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı" başlığıyla, şikâyet hakkı da düzenlenmektedir. Şikâyet, esasen bir hak olmakla, Anayasa ile güvence altına alınmıştır³³. Şikâyet hakkına sahip olan kişinin bu iradesini açıklaması gerekir³⁴.

Ceza muhakemesinde Cumhuriyet Savcısının soruşturmaya başlaması için gerekli olan başlangıç şüphesinin bir diğer öğrenilme biçimi şikâyettir. Şikâyet, öğretide "soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete tabi olan suçlarda yasa ile oluşturulan engelin mağdur tarafından kaldırılması" olarak da tanımlanmaktadır³⁵. Şikâyet, 5237 sayılı TCK madde 73'te yer almaktadır. Madde 73/1'de "*Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan suç hakkında yetkili kimse altı ay içinde şikâyette bulunmadığı takdirde soruşturma ve kovuşturma yapılamaz.*" düzenlemesi yer almaktadır. İhbardan farklı olarak burada soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete tabi olan bir suçun varlığı aranmaktadır. Suç duyurusu olan ihbar herkes tarafından yapılabilirken şikâyet hakkı yalnızca şikâyet hakkına sahip olan kişi tarafından kullanılabilir ve şikâyet hakkının kullanılabilmesi için belli bir süre öngörülmektedir³⁶. Bu süre nitelik olarak hak düşürücüdür. Yargıtay 10. Ceza Dairesi, içtihatlarında bu konuya değinmektedir³⁷.

Şikâyet hakkı yazılı olarak kullanılmaktadır. Sözlü olarak yapılan şikâyet ise tutanak altına alınacaktır. İhbar başlığında yer alan şekil özellikleri şikâyet bakımından da geçerli olacaktır. CMK madde 158 "ihbar ve şikâyet" başlığı altında işlenen suçun iki haber verme yöntemini düzenlemektedir.

³³ Yüksektepe, s. 166.

³⁴ Günay, s. 60.

³⁵ Yenisey, Nuhoglu, s.597.

³⁶ Ali Parlar, Muzaffer Hatipoğlu, *Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu ve İlgili Mevzuat*. (Ankara: Savaş, 2008) s. 753.

³⁷ Yargıtay 10. CD, 03.03.2008 Karar Tarihi, 412/3503 Karar sayılı kararı, Erişim adresi: <https://karararama.yargitay.gov.tr> Erişim tarihi: 07/12/2022.

CMK madde 158'e eklenen 6.madde uyarınca yapılan şikâyet içeriğindeki suçun araştırma yapılmaksızın suç oluşturmadığı, soyut ve genel nitelikte olduğu açıkça anlaşılırsa bu şikâyet hakkında Cumhuriyet Savcısı tarafından "Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı" verilecektir³⁸. Fiilin suç oluşturmadığı, soyut ve genel nitelikte olduğu hususunda değerlendirme yetkisi Cumhuriyet Savcısındır. Bu kapsamda bir şikâyetin varlığı halinde şikâyet edilen kişi şüpheli sıfatını almayacaktır³⁹. Adil yargılanma hakkının bir görünümü olan lekelenmeme hakkı bu şekilde korunacaktır⁴⁰.

Soruşturma aşaması bittikten ve kovuşturma aşamasına geçildikten sonra şikâyete tabi bir suç olduğu fakat soruşturmada şikâyet şartının gerçekleşmediği anlaşılırsa şikâyet hakkına sahip kişi açıkça şikâyetten vazgeçmediği takdirde yargılamaya devam olunacaktır. Bu husus açıkça CMK madde 158/7'de düzenlenmektedir. Öğretide şikâyet hakkına sahip olan mağdurun kovuşturma aşamasında hareketsiz kalmasının fiilin cezalandırılmasını istediği, bu hususun "sessiz şikâyet" olarak nitelendirildiği görülmektedir⁴¹.

2.1.1.3 Suçun Doğrudan Doğruya Öğrenilmesi

Suç işlendiği izlenimini veren bir hal, re'sen de öğrenilebilmektedir. İhbar ve şikâyet haricinde bu şekilde de soruşturma, maddi delillerin toplanmasına başlanılabilmektedir. Kural olarak ceza muhakemesinde re'sen soruşturma ve kovuşturma yapılmaktadır. CMK madde 160/1'de düzenlendiği üzere "*Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar.*" Başka bir suretle ifadesi kullanılarak suçun her şekilde öğrenilebileceği de vurgulanmıştır. Cumhuriyet Savcısı "araştırma" faaliyeti yapmakla görevlidir. Bir suçun işlendiğini, basın organları aracılığıyla, tanıkların beyanlarından veya bir vatandaşın açıklamalarından öğrenebilmektedir⁴² ve bu

³⁸ Hakan Kızılaslan, "Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararları (SYOK) ve Bu Kararların Ceza Muhakemesi Sistematiği Açısından İrdelenmesi", *TBB* 32(2019) s. 77-144.

³⁹ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırıt, Alan Akcan, Erden Tütüncü, Özaydın, Altınok Villemin, Tok, s. 400.

⁴⁰ Fatih Akıncı, "Lekelenmeme Hakkı", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 43 (2020): s. 186-187.

⁴¹ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırıt, Alan Akcan, Erden Tütüncü, Özaydın, Altınok Villemin, Tok, s. 400.

⁴² Mustafa Özen, *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2019) s. 704.

hususla öğretilerde “araştırma yaparak kendiliğinden öğrenme” denilmektedir⁴³ . Suç şüphesini ihbar veya şikâyet olmadan resen öğrenen Cumhuriyet Savcısı resen harekete geçerek soruşturmaya başlayarak şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri adli kolluk aracılığıyla toplayarak maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını sağlayacaktır. Aksi görevi kötüye kullanma suçuna sebebiyet verecektir⁴⁴ .

2.1.2 Soruşturma Aşamasının Başlaması

Hukuk Devletinde “ihkak-ı hak” kabul edilmemektedir⁴⁵ . İhkak-ı hak ise kendiliğinden hak alma, hakkını zorla alma anlamlarına gelmektedir⁴⁶ . Suçluların cezalandırılması Devletin görevidir. Suçların ve suçluların ortaya çıkarılması ve cezalandırılması faaliyetini özel kişiler yapamamaktadır⁴⁷ . Tüm suçların Devlete karşı işlendiği ve dolayısıyla cezalandırma faaliyetini de ancak suçun muhatabı olan Devletin yapabileceği kabul edilmektedir⁴⁸ .

Soruşturma evresi suç haberinin öğrenilmesiyle başlamaktadır. Başlama anı suç işlendiği an olmamakla birlikte şüphenin öğrenildiği andır⁴⁹ . Etkin bir soruşturmanın yapılabilmesi için ilk olarak soruşturmanın başlaması gerekmektedir⁵⁰ . Suç haberini alan Cumhuriyet Savcısı derhal delil toplamak suretiyle maddi gerçeği araştırmaya başlayacaktır. Yargıtay içtihatlarında delil toplama aşamasında “orantılılık ilkesine” dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır⁵¹ . 5271 sayılı CMK madde 160/1’de “Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya

⁴³ Yenisey, Nuhoglu, s. 597.

⁴⁴ Cengiz Topel Çiftçioğlu, *Cumhuriyet Savcısının Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararı ve Denetimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul, 2013, s. 5.

⁴⁵ Yenisey, Nuhoglu, s. 601.

⁴⁶ Hukuk, Siyasal, Sosyal ve Ekonomik Bilimler Aylık İnternet Dergisi, 01 Ocak 2023, e-akademi 09 Ekim 2022 <e-akademi.org>

⁴⁷ Yenisey, Nuhoglu, s. 601.

⁴⁸ Mustafa Arslantürk, *Cumhuriyet Savcısının Soruşturma Temel Kitabı*. (Ankara: Seçkin, 2022) s. 46.

⁴⁹ Yüksektepe, s. 115.

⁵⁰ Hoşgöl, s. 49.

⁵¹ Yargıtay 16. CD. 2019/5661 Esas, 2021/2150 Karar sayılı kararında “*Cumhuriyet savcısı soruşturmanın ayıklayıcılık ve kişilerin lekelenmeme hakkı ilkelerini dikkate alarak delil toplarken Anayasada ve yasada düzenlenen "orantılılık" ilkesini göz önüne almak durumundadır.*” ifadesi yer almaktadır. Erişim adresi: <https://karararama.yargitay.gov.tr> Erişim tarihi: 11/12/2022.

başlar.” şeklinde düzenlenmiştir. Bu düzenleme ceza muhakemesinde kural olarak “kovuşturma mecburiyeti ilkesi”nin⁵² benimsendiği anlamına gelmektedir⁵³ .

Cumhuriyet Savcısı adil yargılanmanın gereği olan işin gerçeğini araştırmaya ise emrindeki kolluk kuvvetlerinin aracılığıyla başlayacaktır. Aksi halde 5237 sayılı TCK madde 257/1 uyarınca görevi kötüye kullanma suçu söz konusu olacaktır⁵⁴ . Bu zorunluluğa madde 160/2’de “Cumhuriyet savcısı, maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adlî kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.” ibaresiyle yer verilmiştir. Maddi gerçek öğretide, “Bugüne dayanılarak dünün öğrenilmesidir.” şeklinde tanımlanmaktadır⁵⁵ . Dolayısıyla maddi hakikati arayan ceza muhakemesi delil olmadan başlayamayacak, başkaca delillere ulaşılmadan da devam etmeyecektir.

Cumhuriyet Savcısı soruşturma aşamasında şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür ve şüphelinin aleyhine olan delillerin yanında lehine olan delilleri de toplama ve muhafaza altına alma yükümlülüğü bulunmaktadır⁵⁶ . Soruşturma aşamasında delil toplama faaliyetlerinin yapılmaması durumunda etkin soruşturmadan söz edilemeyeceği Yargıtay İçtihatlarına konu olmaktadır⁵⁷ . Adli kolluk görevlileri kendiliğinden maddi gerçeği araştırmaya başlayamayacak, Cumhuriyet Savcısının emir ve talimatları ile soruşturma

⁵² Murat Aydın, *Kamu Davasının Açılması ve İddianame*. (Ankara, 2003) s. 25.

Kovuşturma Mecburiyet İlkesi, “*Kanunda yer alan koşullar oluştuğu takdirde Cumhuriyet Savcısının kamu davası açma zorunluluğunu ifade etmektedir. Bu konuda takdir yetkisi kural olarak bulunmamaktadır.*”

⁵³ Kadri Çeker, s. 30-31.

⁵⁴ Centel, Zafer, s. 133-135, Mustafa Özen, *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*. (Ankara: Adalet Yayınevi, 2019) s. 231.

⁵⁵ Cumhuriyet Şahin, Neslihan Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku II Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş*. (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021) s. 29.

⁵⁶ Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 123.

⁵⁷ Yargıtay 8.CD. 15/01/2019 Karar Tarihli 2018/11393 Esas sayılı, 2019/630 Karar sayılı kararı “...Maddi gerçeğin kuşkuyla yer vermeyecek biçimde ortaya çıkartılması bakımından; mahallinde bilirkişiler marifetiyle keşif yapıp, gerektiğinde tanıklar dinlenerek, kesilerek götürülen ağaçların kapı ve penceresi sökülen bahçesinin kime ait bulunduğu saptandıktan sonra sanığın hukuki durumunun takdir ve tayini gerekirken eksik soruşturma ile yazılı şekilde beraat hükümleri kurulması...” Erişim adresi: <https://karararama.yargitay.gov.tr> Erişim tarihi: 11/12/2022.

işlemlerine başlayacaktır⁵⁸ . Soruşturmayı yürütme yetkisi münhasıran Cumhuriyet Savcısına aittir⁵⁹ .

Adil bir yargılanmanın yapılabilmesi için gerekli işlemlerin etkin bir şekilde yürütüleceği ilk aşama soruşturma aşamasıdır. Dolayısıyla bu aşamanın hukuka uygun ve etkin bir şekilde yürütülmesi ve tamamlanması son derece önemlidir.

Soruşturma evresinin başlayabilmesi için öncelikle bir suçun işlendiği hususunun soruşturma aşamasının yetkilisi olan ve yalnızca kendisi tarafından⁶⁰ soruşturma yürütülebilen Cumhuriyet Savcısı⁶¹ tarafından öğrenilmesi gerekir. Bu nedenle soruşturma aşaması bir suçun işlendiğinin Cumhuriyet Savcısı tarafından öğrenilmesiyle başlamaktadır. Soruşturmaya başlanılmasının ön koşulu suç işlendiği şüphesinin varlığıdır. CMK madde 160/1’de bu husus “bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâl” olarak ifade edilmiştir. Bahse konu şüphe için soyut olmayan somut bir izlenim gerekmektedir. Tahmin, soruşturmaya başlamak için aranan şüphe bakımından yeterli olmayacaktır⁶² .

Şüphe kelimesi, “zihnin çeşitli düşünceler arasında seçme yapma konusunda tereddüt etmesi, hangisinin doğru olduğunu kestirememesi, tercih yapma konusunda duraksaması, kuşku”⁶³ ve “bir durumun olup olmadığı hakkında tereddütte düşme” anlamlarına gelmektedir. Yargıtay Kararlarında da tanımına yer verilen şüphe kelimesi, “insana özgü olmakla beraber, meydana gelen bir olay ile ilgili var olan belirsizlik duygusu” olarak da tanımlanmaktadır⁶⁴ .

15/08/2017 tarihli 694 sayılı KHK madde 145 ile CMK madde 158’e eklenen 6. fıkra ile başlangıç şüphesi de denilen “basit şüphe” tanımlanmaktadır. CMK madde 158/6 uyarınca ihbar ve şikâyetin suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin

⁵⁸ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 570.

⁵⁹ Furkan Batuhan Karagöz, *Cumhuriyet Savcısının Soruşturma Evresindeki Görev ve Yetkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, 2022, s. 72, Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 568.

⁶⁰ Arslantürk, s. 47.

⁶¹ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 568.

⁶² Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 122.

⁶³ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırıt, Alan Akcan, Erden Tütüncü, Özyayın, Altınok Villemin, Tok, s. 269, Türk Dil Kurumu, 13 Kasım 2022 <https://sozluk.gov.tr>

⁶⁴ Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 19/12/2019 tarihli 2019/8540 Esas ve 2019/17373 Karar sayılı kararı. Erişim adresi: <https://karararama.yargitay.gov.tr> Erişim tarihi: 11/12/2022.

açıkça anlaşılması veya ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması hali soruşturmayı başlatan basit şüphenin olmadığı durumu tanımlamakta dolayısıyla basit şüphenin sınırını oluşturmaktadır⁶⁵ .

Ceza muhakemesi bakımından soruşturmaya başlarken⁶⁶ başlangıç şüphesi, bir diğer adıyla basit şüphe, aranmaktadır⁶⁷ . Şüphenin belli bir yoğunluğa ulaşmış olması, soruşturmaya başlama noktasında gerekmemektedir. Basit şüphe, şüphe çeşitleri arasında derece olarak en hafif şüphedir⁶⁸ . Soruşturma aşamasına başlarken aranan başlangıç şüphesi öğretide somut delillere⁶⁹ bağlanan bir tahmin⁷⁰ olarak nitelendirilmektedir dolayısıyla herhangi bir delil olmaması durumunda şüphenin varlığından da söz edilemeyecektir. Şüphenin derecesi de eldeki delillere göre belirlenmektedir⁷¹ . Delillerin az olması, yetersiz olması⁷² ya da kuvvetli olmaması hallerinde başlangıç şüphesinden söz edilmektedir⁷³ . Delillere dayanmayan yalnızca tahminden ibaret olan şüphenin soruşturmaya esas olmak üzere yeterli görülmesi ile soruşturmaya başlanması keyfilik oluşturacak⁷⁴ ve hukuka aykırılık teşkil edecektir⁷⁵ .

Ceza Muhakemesi Hukukunda “araştırma mecburiyeti ilkesi” yer almaktadır. Yargıtay İçtihatlarında bu ilke tanımlanmaktadır⁷⁶ . Araştırma mecburiyeti ilkesi ışığında Cumhuriyet

⁶⁵ Orhun Bekar, *Tarihsel Gelişim Sürecinde Savcılığın Örgütlenmesi ve Soruşturma Evresi ile Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar*. Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, 2022, s. 26.

⁶⁶ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 395.

⁶⁷ 5271 sayılı CMK madde 160/1’de başlangıç şüphesi “bir suç işlendiği izlenimini veren hal” olarak ifade edilmektedir. YCGK, 25/11/2014 tarihli kararı, 9-610/512 karar sayılı kararı. Erişim adresi: <https://karararama.yargitay.gov.tr> Erişim tarihi: 11/12/2022.

⁶⁸ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 396.

⁶⁹ Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 122.

⁷⁰ AYM, Başvuru Numarası: 2016/56228, 23/06/2020 tarihli kararı § 65.

<https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>

⁷¹ Öztürk, Eker Kazancı, Soyer Güleç, s. 33.

⁷² Feridun Yenisey, *Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Hazırlık Soruşturması ve Polis*, (İstanbul: Beta Yayınevi, 1993) s. 113.

⁷³ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırt, Alan Akcan, Erden Tütüncü, Özaydın Altınok Villemin, Tok, s. 269-270.

⁷⁴ Yenisey, Nuhoglu, s. 328.

⁷⁵ Öztürk, Eker Kazancı, Soyer Güleç, s. 34.

⁷⁶ Yargıtay 4. CD. 29/3/2021 Karar Tarihli, 2021/473 Esas, 2021/11293 Karar sayılı kararı “Bir fiilin işlendiği haberinin alınması üzerine, suçu takibe yetkili makamlar tarafından derhal hazırlık soruşturmasına başlanmasını ifade eden ilkeye "araştırma mecburiyeti ilkesi" denilmektedir.01 Ekim 2022.

Savcısı suçun işlendiği izlenimini veren bir hali öğrenir öğrenmez işin gerçeğini araştırma ve soruşturma faaliyetlerine başlamaktadır. Suç şüphesinin öğrenildiği anda ve soruşturma faaliyetlerinden önce Cumhuriyet Savcısı değerlendirme yapmak suretiyle soruşturma yapmaya ihtiyaç olup olmadığı konusunda karar verecektir. Soruşturma yapmaya ihtiyaç olduğu hususunda karar verildiğinde, soruşturma faaliyetlerine hızla başlanacak ve soruşturmanın amacı olan kamu davasının açılıp açılmayacağı hususunda işin gerçeği somut delillere dayanarak araştırılacak ve ortaya konulacaktır. Kamu davası açma noktasında yeterli şüpheye ulaşıp ulaşılamadığı değerlendirilecektir⁷⁷.

Soruşturma, kural olarak yazılı ve masumiyet karanesinin gerekliliği olarak⁷⁸ gizli yürütülen, maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına ilişkin faaliyetlerin yürütüldüğü ceza muhakemesi aşamasıdır⁷⁹. Masumiyet karanesi uyarınca suçlu olduğu mahkeme kararıyla sabit oluncaya kadar herkes masumdur⁸⁰. Suç şüphesinin öğrenilmesiyle başlayıp yürütülen soruşturma aşamasında masumiyet karanesi, suç şüphesi altında bulunan kişiyi korumakta, lekelenmemesini sağlamaktadır.

Soruşturma aşaması süresince hâkim olması gereken iki önemli ilke mevcuttur. Bu iki ilke, “maddi gerçeğin araştırılması ilkesi” ve “adil yargılanma ilkesi” olarak karşımıza çıkmaktadır. AİHM’in kararlarında⁸¹ ve AİHS madde 6 kapsamında düzenlenen Adil Yargılanma Hakkı’nın koruyuculuğunun bir bütün halinde ceza muhakemesini kapsadığı ele alınmaktadır. Suç işlendiği şüphesinin öğrenildiği andan itibaren, suç işlediği hususunda şüphe olunan şahıs, adil yargılanma hakkına sahiptir. Bu hakka aykırı eylemler madde 6’nın ihlaline sebep olacaktır⁸². Unutulmamalıdır ki kamu adına hareket etmekte ve karar vermekte

<<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/4-ceza-dairesi-e-2021-473-k-2021-11293-t-29-3-2021>>

⁷⁷ Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 124-129.

⁷⁸ Arslantürk, s. 43.

⁷⁹ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırt, Alan Akcan, Erden Tütüncü, Özaydın, Altınok Villemin, Tok, s. 398.

⁸⁰ Gökhan Çayan, “Masumiyet Karanesi Doktrini”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Nisan-Mayıs 2020: s. 51.

⁸¹ AİHM, Imbroscia/İsviçre Kararı, 24/11/1993 tarihli, Erişim Adresi : <https://hudoc.echr.coe.int/> Erişim Tarihi 11/11/2022.

⁸² Burcu Ertem, *Kamu Davasının Açılması ve İddianamenin İadesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 144.

olan Cumhuriyet Savcısı, şüphelinin haklarını korumakla ve işin gerçeğini araştırarak ortaya çıkarmakla yükümlüdür⁸³ .

Ceza muhakemesinde soruşturmaya başlamak için gerekli olan bir suçun işlendiği izlenimi veren hal, suç şüphesi üç şekilde öğrenilmektedir⁸⁴ . İlk olarak ihbar yoluyla, ikinci olarak şikâyet ile ve son olarak resen Cumhuriyet Savcısı tarafından öğrenilebilmektedir. Sayıldığı üzere üç şekilde öğrenilen bir suçun işlendiği izlenimi veren hal, somut deliller ile desteklendiği durumlarda soruşturma aşaması başlayacaktır.

2.2 Ara Muhakeme Evresi

Cumhuriyet Savcısı tarafından suç işlendiğine ilişkin yeterli şüphe oluştuğunda görevli ve yetkili mahkemeye hitaben bir iddianame düzenlenir. Düzenlenen iddianame mahkemeye verildiğinde soruşturma aşaması sona ermekte ve ara muhakeme evresine geçilmektedir⁸⁵. Ara muhakeme evresi⁸⁶ Ceza Muhakemesi Hukukunda, iddianamenin Cumhuriyet Savcısı tarafından tanzim edilmesi ile başlayıp, tanzim edilen iddianamenin görevli ve yetkili mahkemece kabulüne kadar olan evredir. Bu evre 15 gün sürmektedir⁸⁷ .

CMK madde 174'te düzenlenen "iddianamenin iadesi" ile ceza muhakemesinde soruşturma ve kovuşturma evreleri dışında bir üçüncü evre olan ara muhakeme evresi getirilmiştir. İddianamenin iadesi ile delillerin soruşturma aşamasında eksiksiz olarak toplanmasının sağlanması ve yargılamanın gereksiz yere mağduriyete sebep olacak şekilde uzamasının önüne geçilmek istenmektedir. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu madde 174/3 uyarınca, 15 gün içinde 174/1 kapsamında iade edilmeyen iddianame kabul edilmiş sayılacak ve kovuşturma evresine geçilecektir. 15 günlük süre geçmekle iade etme yetkisi ortadan kalkmaktadır⁸⁸ .

⁸³ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 569.

⁸⁴ Furkan Batuhan Karagöz, *Cumhuriyet Savcısının Soruşturma Evresindeki Görev ve Yetkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, 2022, s. 39.

⁸⁵ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırıt, Alan Akcan, Erden Tütüncü, Özaydın, Altınok Villemin, Tok, s. 415.

⁸⁶ Ünver, Hakeri, s. 516.

⁸⁷ Yenisey, Nuhoglu, s. 718.

⁸⁸ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırıt, Alan Akcan, Erden Tütüncü, Özaydın, Altınok Villemin, Tok, s. 425.

İddianamenin incelendiği, eksik hususların varlığı halinde Cumhuriyet Savcısına iade edildiği ve CMK madde 170'te yer alan hususlara uygun olarak iddianamenin yeniden düzenlenmesinin arandığı evre ara muhakeme evresidir. Mahkeme, Cumhuriyet Savcısının düzenlediği iddianamede CMK madde 170'te yer alan hususların var olmadığı gerekçesiyle iddianameyi iade etmekte ve kovuşturma aşamasına geçilememektedir⁸⁹. Cumhuriyet Savcısının iddianame düzenlemesi ve mahkemeye sunması ile doğrudan kovuşturma aşaması başlamamaktadır. İddianamenin iadesi ile eksiklikler tamamlanmakta ve iddianame, tekrar görevli ve yetkili mahkemeye sunulmaktadır. Cumhuriyet Savcısı, düzenlediği iddianame mahkeme tarafından iade edildiğinde itiraz yoluna gidebilmektedir⁹⁰. 5271 sayılı CMK madde 174/5'te bu husus düzenlenmektedir. İtiraz üzerine yetkili mercii mahkemenin iddianame iadesinin ve Cumhuriyet Savcısının iadeye itirazının kanuna uygun olup olmadığı ile ilgili olarak inceleme yaparak nihai kararı vermektedir.

15 günlük inceleme süresi içerisinde CMK madde 170 kapsamında eksiklik olmaması halinde, iddianame mahkeme tarafından kabul edilerek kovuşturma aşamasına geçilmektedir. Kovuşturma aşamasına geçilebilmesi için mahkeme tarafından iddianamenin kanuna uygun olarak düzenlendiği anlaşıldığında⁹¹ kabul edilmesi veya 15 günlük inceleme süresinin geçerek kendiliğinden kabul olması gerekmektedir. Bu suretle ara muhakeme evresi sona ermektedir ve kovuşturma aşamasına geçilmektedir⁹².

5271 sayılı CMK'nın 174. maddesinde düzenlenen iddianamenin iadesi, Cumhuriyet Savcısının etkin bir soruşturma yürütmesi bakımından önemlidir. Soruşturma, sorumluları ortaya çıkaracak güçte olmalıdır. Sorumluları ortaya çıkarmaya yarayan ve maddi gerçeğe ulaşmamızı sağlayan en önemli faktör delillerdir. Deliller eksiksiz ve hukuka uygun olarak toplanmalıdır. Delillerin toplanması bakımından eksiklikler olması veya hukuka aykırı olarak elde edilen delillerin soruşturma sonucunda verilecek karara esas alınması durumlarında, etkin bir soruşturmadan söz edilemeyecektir. Bu nedenle Cumhuriyet Savcısının soruşturma

⁸⁹ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırıt, Alan Akcan, Erden Tütüncü, Özeydin, Altınok Villemin, Tok, s. 418.

⁹⁰ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 587.

⁹¹ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırıt, Alan Akcan, Erden Tütüncü, Özeydin, Altınok Villemin, Tok, s. 427.

⁹² Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 582.

sonunda görevli ve yetkili mahkemeye hitaben düzenlediği iddianamede “*Suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen*”, “*Suçun delilleri*” gösterilmediğinin tespiti halinde iddianame iade edilerek eksikliklerin tamamlanması sağlanmaktadır. Soruşturma işlemleri yeniden başlamakta ve etkin bir soruşturma yürütülmek suretiyle iddianame tekrar düzenlenmektedir. Bu suretle adil yargılanma hakkının korunmakta⁹³ ve AİHM tarafından etkin bir soruşturma yürütülmediği yönündeki ihlal kararlarının önüne geçilmektedir.

2.3 Kovuşturma Evresi

Kovuşturma ise kelime anlamıyla “*Kovuşturmak işi, takibat, takip*”⁹⁴ olarak tanımlanan, Türk Ceza Hukukunda Cumhuriyet Savcısının tanzim ettiği iddianame, mahkemece kabul edildikten sonra başlayan ve hükmün kesinleşmesine kadar süren evredir⁹⁵. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 175/1. maddesinde “*İddianamenin kabulüyle, kamu davası açılmış olur ve kovuşturma evresi başlar.*” düzenlemesi yer alır.

Kovuşturma evresi; yeterli şüphe ile tanzim edilen iddianamedeki şüphelinin, suç şüphesinin kuvvetlenmesi üzerine sanık haline geldiği, kuvvetlenen şüphenin ortadan kalkmasına kadar süren kural olarak sözlü ve aleni olan⁹⁶ iddia faaliyetidir⁹⁷.

Kovuşturma evresi, üç evreden oluşmaktadır. Birinci evre; duruşma hazırlığı, ikinci evre; duruşma ve üçüncü evre ise hükümdür⁹⁸.

2.3.1 Duruşma Hazırlığı Evresi

Kovuşturmanın ilk evresi olan duruşma hazırlığı evresinde şekli işlemler yapılmakta ve duruşma hazırlanmaktadır. İddianamenin kabulü ile başlayan kovuşturma aşamasında kamu davası açılmış ve yargılamaya geçilmiştir. 5271 sayılı CMK madde 175’te yer aldığı üzere

⁹³ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 583.

⁹⁴ *Türk Dil Kurumu*, 1 Kasım 2022 <https://sozluk.gov.tr>

⁹⁵ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 587.

⁹⁶ Yenisey, Nuhoğlu, s. 728.

⁹⁷ Yenisey, Nuhoğlu, s. 727.

⁹⁸ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırıt, Alan Akcan, Erden Tütüncü, Özeydin, Altınok Villemin, Tok, s. 428.

mahkeme iddianamenin kabulü ile duruşma gününü belirlemekte ve duruşmada hazır bulunması gereken kişileri çağırılmaktadır.⁹⁹

5271 sayılı CMK'nın Kovuşturma Evresi başlıklı Üçüncü Kitap, Kamu Davasının Yürütülmesi başlıklı Birinci Kısım, Duruşma Hazırlığı başlıklı Birinci Bölümünün 175. maddesinde iddianamenin kabulü ve duruşma hazırlığı, 176. maddesinde iddianamenin sanığa tebliği ve sanığın çağırılması, 177. maddesinde sanığın savunma delillerinin toplanması istemi, 178. maddesinde çağırılması reddedilen tanığın ve uzman kişinin doğrudan mahkemeye getirilmesi, 179. maddesinde çağırılan tanıkların ad ve adreslerinin sanığa ve Cumhuriyet savcısına bildirilmesi, 180. maddesinde tanık ve bilirkişinin naiple veya istinabe yoluyla dinlenmeleri, 181. maddesinde ise tanık ve bilirkişinin dinleneceği günün bildirilmesi açıkça ayrıntılı bir biçimde düzenlenmektedir.

2.3.2 Duruşma Evresi

Kovuşturmanın ikinci evresi olan duruşma evresi; duruşma hazırlığı evresinde belirlenen tarihte, görevli ve yetkili mahkemenin duruşma salonunda, hâkim veya heyetin huzurunda, Cumhuriyet Savcısı, sanık, müdafî ve zabıt kâtibinin katılımıyla ara vermeden¹⁰⁰ aleni ve sözlü olarak gerçekleşmektedir. Duruşma evresinde, soruşturma aşamasında toplanan ve var olan deliller tartışılmak suretiyle maddi gerçeğe ulaşılmaya çalışılmaktadır¹⁰¹.

Duruşma kural olarak aleni yapılmaktadır. Bu kuralın istisnası mevcuttur. İstisnai hallerde duruşma kapalı gerçekleştirilmektedir. Zorunu olarak duruşmanın kapalı yapılmasını gerektiren durumlar da mevcuttur. 18 yaşını doldurmamayan sanığın varlığı halinde duruşma kapalı olarak yapılmakta ve hüküm de bu şekilde verilmektedir¹⁰². Duruşmada yapılacak işlemler kalem kalem 5271 sayılı CMK madde 191'de sayılmıştır¹⁰³. Düzenlemeye göre sanık, duruşma salonuna kelepçesiz olarak alındıktan sonra, hâkim veya başkan duruşmanın başladığını, iddianamenin kabul kararı ile sanığa açıklamaktadır. Ardından duruşma

⁹⁹ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 587.

¹⁰⁰ Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 431.

¹⁰¹ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 590.

¹⁰² Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırıt, Alan Akcan, Erden Tütüncü, Özaydın, Altınok Villemin, Tok, 590. Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 433

¹⁰³ Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 428.

salonundaki tanıklar salondan dışarı çıkartılmakta ve sanığın kimlik tespiti yapılarak, yasal hakları anlatılarak sorgusuna geçilmektedir. Duruşma evresi, sanığa verilen son söz ile son bulmaktadır¹⁰⁴.

2.3.3 Hüküm Evresi

Hüküm, kelime anlamıyla, “*yargı, egemenlik, şiddet ve karar*” anlamlarına gelmektedir¹⁰⁵. Hüküm, yapılan yargılama sonucu yargılama konusu hakkında mahkemenin yargılamayı sona erdiren kararı olarak tanımlanmakta ve içerisinde mesele, sonuç, gerekçeyi barındırmaktadır¹⁰⁶. Duruşmanın sona erdiği açıklandıktan sonra hüküm verilmektedir. Bu husus 5271 sayılı CMK’nın 223/1. maddesinde düzenlenmektedir.

Ceza muhakemesi hukukumuzda davasız yargılama olmaz ilkesi hakimdir. CMK’nın 225/1. maddesinde yer alan “*Hüküm, ancak iddianamede unsurları gösterilen suça ilişkin fiil ve faili hakkında verilir.*” düzenlemesi bu ilke ile bağlantılıdır. Duruşma sona erdiğinde verilecek olan hüküm ancak iddianamede yer alan suç ve fail hakkında verilebilmektedir. İddianamede yer almayan suç ve fail hakkında hüküm verilememektedir¹⁰⁷.

5271 sayılı CMK’ya göre hüküm çeşitleri; beraat, mahkûmiyet, güvenlik tedbirlerine hükmetme, ret, düşme, ceza verilmesine yer olmadığı ve görevsizliktir¹⁰⁸. Hükümün içeriğinde yer alması gereken hususlar ise 5271 sayılı CMK madde 232 kapsamında düzenlenmektedir.

Hüküm ile kovuşturma aşaması sona ermektedir¹⁰⁹. Duruşmanın sona erdiği taraflara bildirildikten sonra¹¹⁰ hüküm açıklanmakta ve muhakeme sonlanmaktadır. Hükümün açıklanmasına tefhim denilmektedir. Tefhim, kelime anlamıyla “*anlatma, bildirme*”

¹⁰⁴ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırıt, Alan Akcan, Erden Tütüncü, Özyayın, Altınok Villemin, Tok, s. 628.

¹⁰⁵ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 601.

¹⁰⁶ Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 491.

¹⁰⁷ Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 489.

¹⁰⁸ Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 493.

¹⁰⁹ Öztürk, Erdem, Ceza Muhakemesi Hukuku, 11. Baskı, s. 643.

¹¹⁰ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 639.

anlamlarına gelmektedir¹¹¹. Duruşmanın sona erdiği açıklandıktan sonra hüküm, herkes tarafından ayakta dinlenmektedir. Kovuşturma aşaması bu şekilde sona ermektedir.

3. CUMHURİYET SAVCISI VE SORUŞTURMA İŞLEMLERİ

3.1 Soruşturma Aşamasında Etkinlik Kavramı

Etkinlik kelime anlamıyla “*etkin olma durumu, müessiriyet*” olarak tanımlanmaktadır¹¹². Soruşturmanın etkin olması durumu ise soruşturmanın yeterli bir şekilde yürütülmesi anlamına gelmektedir¹¹³. Somut olaya ilişkin var olan delillerin objektif ve tarafsız olarak değerlendirilmesi ile sonuca ulaşılmalıdır¹¹⁴. Soruşturma ancak bu şekilde etkin olabilmektedir¹¹⁵.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarında¹¹⁶, soruşturmanın etkinliğinden söz edilebilmesi için, soruşturmanın resmi olması, soruşturmayı taraflar haricinde bağımsız kişilerin yürütmesi, soruşturmanın olayı ve sorumluları ortaya çıkarmaya elverişli olması¹¹⁷, soruşturmanın makul hızda yürütülmesi, kamunun denetimine açık olması¹¹⁸ ve mağdurun yakınlarının sürece dahil olmasına imkân vermesi gerektiğinden bahsedilmektedir¹¹⁹. Etkin bir soruşturmadan söz edebilmek için sayılan tüm unsurların bir arada olması gerekir. Bir bütün halinde sayılan unsurlar objektif bir biçimde¹²⁰ soruşturma aşamasında yerine getirildiğinde etkin bir soruşturmadan söz edebilmek mümkün olacaktır.

¹¹¹ *Türk Dil Kurumu*, 6 Kasım 2022 <https://sozluk.gov.tr>

¹¹² *Türk Dil Kurumu*, 28 Ekim 2022 <https://sozluk.gov.tr>

¹¹³ AİHM, Ergi/Türkiye, 28/07/1998 tarihli, 23818/94 Başvuru Numarası.
<https://hudoc.echr.coe.int/>

¹¹⁴ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 575.

¹¹⁵ Caner Yenidünya, Zafer İçer, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara 2016, s. 272.

¹¹⁶ AİHM, Finucane/Birleşik Krallık, 01/08/2003 tarihli, 29178/95 Başvuru Numarası.
<https://hudoc.echr.coe.int/>

¹¹⁷ Burak Bilge, “AİHM İçtihatları Bağlamında Etkin Soruşturma Yükümlülüğü”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 5 (2014): s. 373.

¹¹⁸ Cem Şenol, “Etkin Soruşturma Yükümlülüğü ve Etkili Başvuru Hakkı”, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1 (2011): s. 51.

¹¹⁹ Hoşgöl, s. 32

¹²⁰ Arif Kaplan, *Cumhuriyet Savcısının Kamu Davasını Açmada Takdir Yetkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2015, s. 15.

3.2 Cumhuriyet Savcısı ve Soruşturma İşlemleri

3.2.1 İddianame Hazırlanması

İddianame, Yargıtay içtihatlarında “*Kamu davasını açan ve yargılamanın temeli olan belge*”,¹²¹ “*Yargılama evresine geçilmesini sağlayan ve ceza davasının sınırlarını çizen temel belge*”¹²², öğretide ise , “*Cumhuriyet Savcısının soruşturma sonunda elde ettiği delilleri ve iddialarını içinde topladığı, mahkemede okunan yazı*”¹²³, “*Cumhuriyet Savcısının çözülecek uyuşmazlığın hukuki ve maddi meselelerini ve kendince çözülüş şekillerini, gerekçeleri ile, yazılı olarak mahkemeye sunması*”¹²⁴, “*İddia ve name kelimelerinin birleşmesinden oluşup, iddia edilen şeyin yazıya dökülmesi, yazılı bir belge*”,¹²⁵ “*Hukuk davalarındaki dava dilekçesi karşılığı olarak ceza işlerinde yapılan hazırlık soruşturması sonucunda savcının gerekli görmesi halinde davayı açmak için verdiği istem belgesi*”¹²⁶, “*Cumhuriyet savcısı tarafından suç şüphesi altında bulunan kişi ya da kişilerin cezalandırılması istemi ile yer ve madde yönünden yetkili ve görevli mahkemeye hitaben düzenlenen ve kamu davasının açıldığını gösteren belge*”¹²⁷ olarak tanımlanmaktadır.

CMK madde 170/2’de “*Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet Savcısı, bir iddianame düzenler.*” düzenlemesi yer almaktadır. Cumhuriyet Savcısı, suç şüphesini öğrendikten sonra başladığı soruşturma aşamasında yapılan araştırmalar sonucunda, şüphelinin lehine ve aleyhine olmak

¹²¹ Yargıtay 4. Ceza Dairesi Esas 2001/1048 Karar 2001/2300, 26/02/2001 Karar Tarihli. bkz. T.C. Adalet Bakanlığı UYAP Yargıtay Karar Arama Ekranı.

¹²² Yargıtay CGK’nın 19/04/2011 tarih, 2010/7-250 E ve 2011/53 sayılı kararı için bkz. T.C. Adalet Bakanlığı UYAP Yargıtay Karar Arama Ekranı.

¹²³ Mustafa Albayrak, Notlu, *Atıflı, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Kanunu Öz Kitap*. (Ankara: Adalet Yayınevi, 2016) s. 35.

¹²⁴ Nurullah Kunter, *Muhakeme Hukuku dalı olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*. (İstanbul: İstanbul Hukuk, 1978) s. 594.

¹²⁵ Erdener Yurtcan, *Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının El Kitabı*. (Ankara: Türkiye Barolar Birliği, 2002) s. 38.

¹²⁶ Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, (Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları, 1996) s. 357.

¹²⁷ Özkan Gültekin, “İddianamenin İadesi,” *Terazi Hukuk Dergisi* 3 (2006): s. 49.

üzere toplanan delilleri değerlendirdiğinde¹²⁸ şüphelinin suçu işlediği hususunda yeterli şüphe¹²⁹ oluşuyorsa bir iddianame hazırlayacaktır¹³⁰.

Yeterli şüphe kavramı Ceza Muhakemesi Hukukunda özellikle Cumhuriyet Savcısının iddianame tanzim etmesi noktasında önem arz etmektedir. Ceza muhakemesi esasen şüphenin varlığıyla başlamaktadır¹³¹. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 170/2. maddesinde “*Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler.*” düzenlemesi yer almaktadır. İddianamenin tanzim edilebilmesinin koşulu yeterli şüphenin varlığıdır¹³². Yeterli şüphe, toplanan deliller bakımından bir değerlendirme yapıldığında¹³³ sanığın mahkûm olma ihtimalinin beraat etme ihtimalinden daha yüksek olması anlamına gelmektedir¹³⁴. Cumhuriyet Savcısının soruşturmaya başlaması için başlangıçta gerekli olan suç şüphesinin kuvvetlenmesi ile yeterli şüphe oluşacak ve iddianame tanzim edilebilecektir¹³⁵.

Ceza muhakemesi hukukunda kamu davası açma mecburiyeti ilkesi hakimdir¹³⁶. CMK madde 170/1’de “*Kamu davasını açma görevi, Cumhuriyet savcısı tarafından yerine getirilir.*” düzenlemesi yer almaktadır. Kamu davasının açılması için iddianame düzenleme görev ve yetkisi yalnızca Cumhuriyet Savcısına aittir¹³⁷. Bu düzenleme ceza muhakemesi hukukunda kamu davası açma tekeli ilkesi olarak düzenlenmektedir¹³⁸. İddianame olmadan

¹²⁸ Mustafa Balık, *İddianamenin Kabulü ve İadesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi, 2014, s. 48.

¹²⁹ Mine Güliz Baykal, *5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Kamu Davasının Açılması, İddianamenin Unsurları ve İadesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010, s. 86.

“Eldeki delillere göre, kovuşturma neticesinde sanığın mahkûm olma ihtimalinin beraat etme ihtimalinden daha kuvvetli olması halinde “yeterli şüphe” söz konusudur.”

¹³⁰ Alpaslan Şirin, *5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda İddianamenin İadesi Kurumu*. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, 2016, s. 11.

¹³¹ Yüksektepe, s. 17.

¹³² Bahri Öztürk, Behiye Eker Kazancı, Sesim Soyer Güleç, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri*. (Ankara: Seçkin, 2022) s. 35.

¹³³ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 203.

¹³⁴ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 271.

¹³⁵ Yenisey, Nuhoglu, s. 601.

¹³⁶ Ensar Baki, *CMK m. 171/1 Uyarınca Cumhuriyet Savcısının Kamu Davası Açmada Takdir Yetkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2011, s. 22-23.

¹³⁷ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırıt, Alan Akcan, Özyayın, Erden Tütüncü, Altınok, Villemin, Tok, s. 418.

¹³⁸ Baha Kantar, *Ceza Muhakemeleri Usulü, İkinci Kitap Muhakeme Usulü*. (İstanbul: Cumhuriyet Matbaası, 1946) s. 4.

yargılama yapılamayacaktır¹³⁹. Kamu davası Devlet adına açılmaktadır. Hazırlanan iddianamenin davacı kısmına “kamu adına” yazılmaktadır¹⁴⁰ ve iddianame “kamu adına iddia ve talep olunur” ifadesine yer verilerek sonlandırılmaktadır.

İddianame, görevli ve yetkili mahkemeye düzenlenmektedir ve içeriğinde yer alması gereken zorunlu unsurlar kanunla düzenlenmiştir. Kanun hükmünde “gösterilir” ibaresi kullanılmaktadır dolayısıyla Cumhuriyet Savcısının takdirinde olan unsurlar değildir. Bu unsurlar tek tek CMK madde 170/3’te yer almaktadır. Zorunlu unsurların iddianamede gerçeği yansıtan bir biçimde yer alması gerekmektedir¹⁴¹. Aksi halde yer almaması “iddianamenin iadesi” sebebi olmaktadır. Bu unsurlar şekil ve içeriğe ilişkin somut olaya göre iddianamede var olması gereken unsurlardır¹⁴². Sayılan bu unsurları eksiksiz olarak içeren iddianame görevli ve yetkili mahkeme tarafından kabul edilerek soruşturma aşaması sona ermiş ve kamu davası açılmış olacaktır¹⁴³.

Etkin bir soruşturmada söz edebilmek için soruşturmaya ivedilikle başlanarak makul sürede soruşturmanın tamamlanması gerekmektedir. Soruşturma denetime açık olmalı, cezalandırmaya elverişli bir soruşturma olmalı ve titizlikle hukuka uygun olarak yürütülmelidir. Soruşturma sonucunda Cumhuriyet Savcısı tarafından düzenlenen iddianamenin hukuka uygun olarak eksiksiz düzenlenmesi zorunludur ve bu husus etkin soruşturma bakımından önem arz etmektedir¹⁴⁴. Cumhuriyet Savcısı ivedilikle başladığı soruşturmayı makul sürede bitirmeli ve bu suretle etkin bir soruşturma yürütmelidir. Etkin soruşturmanın sorumluları ortaya çıkaracak güçte olması gerekmektedir. Deliller maddi gerçeğe ulaşma amacı ve etkin soruşturma yürütme görevi bakımından eksiksiz, hukuka uygun ve ivedilikle toplanmalıdır. Yeterli şüphe ve iddianame tanzimi noktasında esas alınan delillerin hukuka uygun olarak elde edilmiş olması gerekmektedir. Aksi lekelenme

¹³⁹ Feridun Yenisey, *Hazırlık Soruşturması ve Polis*. (İstanbul: Beta,1987) s. 263, Yenisey, Nuhoğlu, s. 710.

¹⁴⁰ Mustafa Balık, *İddianamenin Kabulü ve İadesi*, (Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi, 2014) s. 26.

¹⁴¹ Bahri Öztürk (Ed.), *Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, 1-3 Haziran 2008*. (Ankara, Seçkin Yayınevi, 2009) s. 520.

¹⁴² Parlar, Hatipoğlu, s. 794.

¹⁴³ Ali Burak Uğur, *Kamu Davasının Hazırlanması ve İddianame*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2014, s. 104.

¹⁴⁴ Cumhuriyet Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, Ankara, 2017, s. 110.

hakkının ihlaline neden olmaktadır¹⁴⁵. Cumhuriyet Savcısı, makul sürede, hukuka uygun olarak elde edilen delilleri değerlendirerek, yeterli şüpheye ulaştığı takdirde, iddianame tanzim edecek ve mahkemeye sunacaktır. Bu suretle, yürütülen soruşturmanın etkin olduğundan söz edilebilecektir.

3.2.2 Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar Verilmesi

Kovuşturmaya yer olmadığı kararı¹⁴⁶ 5271 sayılı CMK madde 172/1'de düzenlenmektedir. Hüküm uyarınca Cumhuriyet Savcısı, soruşturmanın sonunda kamu davasının açılması için gerekli olan yeterli şüpheyi oluşturacak delillerin elde edilememiş olması ve kovuşturma aşamasına geçebilmek için olanak bulunmaması durumlarında, kovuşturmaya yer olmadığı kararı vermektedir. Hüküm “verir” ibaresine yer vermektedir. Dolayısıyla kamu davası açmak için yeterli şüphe oluşturacak delil yoksa, sanığın beraat etme ihtimali mahkûm olma ihtimalinden daha yüksek ise¹⁴⁷ ve kovuşturma olanağı da bulunmuyorsa zorunlu olarak uygulamadaki adıyla takipsizlik kararı¹⁴⁸ verilecektir. Sayılan iki durum bakımından değerlendirmeyi Cumhuriyet Savcısı yapacaktır¹⁴⁹. Kovuşturmaya yer olmadığı kararının verileceği başka haller de mevcuttur. Somut olayda şahsi cezasızlık sebebinin veya cezayı kaldıran şahsi sebep olarak, etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren haller ve kamu davasının açılmasının ertelendiği durumlarda, 5 yıl içerisinde şüphelinin kasıtlı bir suç işlemediği halde, Cumhuriyet Savcısı kovuşturmaya yer olmadığı kararı verebilmektedir¹⁵⁰. Yargıtay, Cumhuriyet Savcısının soruşturma yaparken yeterli şüphe aramasını, yalnızca mahkumiyetle sonuçlanacağını değerlendirdiği hallerde,

¹⁴⁵ Asım Kaya, *Cumhuriyet Savcısının etkin Soruşturma Yapma Görevi*. Doktora Tezi, Özyeğin Üniversitesi, 2020, s. 288.

¹⁴⁶ Erdal Noyan, Ankara: *Ceza Davası*, 2006, s. 288.

¹⁴⁷ Osman Yaşar, *Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu, 1.ve 2. cilt*, (Ankara: Seçkin, 2007) s. 900, Erkut Güçlü Kahraman, “Yeterli Şüphe Kavramının İddianamenin İadesi Kurumu Bakımından Değerlendirilmesi,” Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 16 (2014): s. 141.

¹⁴⁸ Onur Büyükhacıoğlu, *Cumhuriyet Savcısının Soruşturma Yapması Sonucu Verdiği Kararlar*. Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, 2012, s. 52, Yener Ünver, Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*. (Ankara: Adalet Yayınevi, 2020) s. 213.

¹⁴⁹ Faruk Erem, *Diyalektik Açından Ceza Yargılaması Hukuku*. (İstanbul: Işın Yayıncılık, 1986) s. 219.

¹⁵⁰ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 581.

makul sürede şüphelinin aleyhine ve lehine olan delilleri toplayarak kamu davasını açmasını, bir tür filtre görevi olarak görmekte ve içtihatlarında bu hususlara yer vermektedir¹⁵¹.

Kovuşturmaya yer olmadığı kararının kimlere bildirilmesi gerektiği madde kapsamında düzenlenmektedir. Bu karar suçtan zarar gören kişi ile ifadesi alınmış şüpheliye bildirilecektir. Düzenlemeden hareketle, kovuşturmaya yer olmadığı kararının ifadesi alınmayan şüpheliye bildirilmesi bakımından zorunluluk bulunmamaktadır.

Kovuşturmaya yer olmadığı kararı kesin değildir ve kararın son kısmında bu karara suçtan zarar gören tarafından itirazın mümkün olduğu, itiraz hakkı, itirazın süresi ve itiraz merci yer almak zorundadır. Bu kararlara itiraz mümkün olmakla hak düşürücü nitelikli¹⁵² olan 15 gün¹⁵³ içerisinde Sulh Ceza Hakimliğine¹⁵⁴ suçtan zarar gören tarafından itiraz edilebilmektedir¹⁵⁵. Bu karara karşı madde hükmünde yalnızca suçtan zarar gören tarafından itiraz yer almaktadır. Şüphelinin itiraz hakkı düzenlenmemekle bu konu tartışmalıdır¹⁵⁶. Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 12/04/2011 tarihli içtihadında kovuşturmaya yer olmadığı kararına itiraz hakkına yalnızca suçtan zarar görenin sahip olduğunu, şüphelinin ise bu karara itiraz hakkının olmadığına yer vermiştir¹⁵⁷. Öğretide ise, şüphelinin de kovuşturmaya yer olmadığı karara karşı itiraz hakkına sahip olması gerektiği yönünde görüşler mevcuttur. Bu görüş, şüphelinin itiraz hakkına sahip olmasını, kendisini aklama hakkına sahip olduğu gerekçesiyle, savunmaktadır¹⁵⁸. Kovuşturmaya yer olmadığı karara itiraz edilirken, kamu davasının açılması için gerekli olan deliller ve olaylar imzalı itiraz dilekçesinde¹⁵⁹ yer

¹⁵¹ Yargıtay 13.Ceza Dairesi, 30/11/2011 Karar Tarihli, 17629/6976 karar tarihli kararı.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 11/12/2022.

¹⁵² Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 377.

¹⁵³ Süheyl Donay, Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi, Ankara, 2009, s. 295.

¹⁵⁴ Asım Kaya, *Cumhuriyet Savcısının etkin Soruşturma Yapma Görevi*. Doktora Tezi, Özyeğin Üniversitesi, 2020, s. 55.

¹⁵⁵ Onur Büyükhatipoğlu, *Cumhuriyet Savcısının Soruşturma Yapması Sonucu Verdiği Kararlar*, Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, 2012, s. 57-58.

¹⁵⁶ Ahmet Yılmazcan, *Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar ve Denetimi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2021, s. 88.

¹⁵⁷ YCGK 12/04/2011 Karar Tarihli, 2010/218 -2011/50 karar sayılı kararı.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 11/12/2022.

¹⁵⁸ Mustafa Özen, *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2017) s. 606.

¹⁵⁹ Serkan Meraklı, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturma Davası," *Ceza Hukuku Dergisi*, 7 (2012): s. 179.

almalıdır. CMK madde 173/2’de açıkça bu husus “*İtiraz dilekçesinde, kamu davasının açılmasını gerektirebilecek olaylar ve deliller belirtilir.*” ifadesiyle düzenlenmektedir. İtiraz eden, suçtan zarar gören kişi, kamu davasının açılmasını gerektiren ve yeterli şüphe oluşturacak delilleri belirtmeli¹⁶⁰ ve olayı açıklamalıdır¹⁶¹. İtiraz somut olayla bağdaştırılmalı ve genel nitelikte olmamalıdır.

Cumhuriyet Savcısı’nın CMK madde 171 uyarınca kamu davasını açmada takdir yetkisinin bulunduğu haller mevcuttur. Bu hallerde kovuşturmaya yer olmadığı kararı verildiğinde, verilen kovuşturmaya yer olmadığı kararına karşı itiraz mümkün değildir¹⁶². CMK madde 173/5 kapsamında bu düzenleme yer almaktadır. Bu düzenleme denetim mekanizmasının kapatılması, kesin karar niteliğinde olması bakımından eleştiri konusu olmaktadır¹⁶³. Etkin bir soruşturmada söz edebilmek için soruşturmanın denetime açık ve elverişli olması gerekmektedir. Cumhuriyet Savcısının kamu davasını açmada takdir yetkisinin bulunduğu 5271 sayılı CMK’nın 171/1. maddesinde düzenlenen “*Cezayı kaldıran şahsî sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların ya da şahsî cezasızlık sebebinin varlığı*” hallerinde, kovuşturmaya yer olmadığı kararlarına, itirazın mümkün olmaması ve bu kararların kesin nitelikte olması, soruşturmanın denetime kapalı ve elverişsiz olduğu anlamına gelmektedir. Soruşturmanın denetime kapalı ve elverişsiz olması ile etkin bir soruşturma yürütüldüğünden söz etmek mümkün değildir. Bu düzenlemenin etkin soruşturma yürütme bakımından yerinde olmadığı kanaatindeyiz. Etkin bir soruşturmanın yürütülebilmesi bakımından Cumhuriyet Savcısının kamu davasını açmada takdir yetkisinin bulunduğu hallerde, kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verildiğinde, bahse konu kararın da denetime açık hale gelmesi, verildiği anda kesin olmaması önem arz etmektedir. Takdir yetkisi doğrultusunda, verilen kararlara itiraz söz konusu olduğundan, farklı bir itiraz yöntemi izlenerek farklı kriterler çerçevesinde inceleme yapılması yerinde olacaktır. Bu şekilde, hem takdir yetkisi hususu tamamen ihlal edilmeyecek hem de verilen kararların denetim

¹⁶⁰ İsmail Malkoç, Mert Yüksektepe, *Açıklamalar ve Yorumlarla 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, I. Cilt*. (İstanbul: Malkoç Kitabevi, 2005) s. 515.

¹⁶¹ Serkan Meraklı, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturma Davası,” *Ceza Hukuku Dergisi* 7 (2012): s. 180.

¹⁶² Ahmet Yılmazcan, *Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar ve Denetimi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2022, s. 96.

¹⁶³ Doğan Soyaslan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*. (Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2014) s. 362.

mekanizması içinde olması sağlanacaktır. Soruşturmanın tarafları bakımından olduğu kadar, takdir yetkisi doğrultusunda karar veren Cumhuriyet Savcısı için de verilen kararın verildiği anda kesin olmaması önemlidir. Tarafların mağduriyetlerinin önüne geçilmesi açısından gereklidir. Denetime açık ve elverişli olan kararların varlığı etkin soruşturma yükümlülüğünün bir gereğidir.

Soruşturmanın etkin olarak yürütülmemesi nedeniyle verilen kovuşturmaya yer olmadığı kararına karşı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurulur ve mahkeme tarafından etkin soruşturma yapılmadığı hususunda karar verilir ve bu karar kesinleşirse kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilen soruşturma yeniden açılmaktadır. CMK'nın 172.maddesine 6459 sayılı Kanun ile 11/04/2013 tarihinde bu düzenlemeye yer veren 3.fıkra eklenmiştir¹⁶⁴. Düzenleme uyarınca soruşturmanın yeniden açılabilmesi için bir talep olmalıdır. Eklenen bu fıkranın gerekçesi AİHM'in içtihatlarında etkin ve yeterli bir soruşturma yapılması zorunluluğu olduğunun vurgulanmasıdır¹⁶⁵. Her ne kadar Cumhuriyet Savcısının etkin bir soruşturma yapmadan kovuşturmaya yer olmadığı kararı verdiği gerekçesiyle soruşturma yeniden açılabilir¹⁶⁶ ve bu karara ilişkin daha geniş bir denetim mekanizması getirilmiş olsa da yeniden açılan soruşturma sonucunda verilecek kararın takdir yetkisi yine Cumhuriyet Savcısındır. Soruşturmanın koşulları sağladığı noktada yeniden açılması, tekrar kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesine engel teşkil etmemektedir¹⁶⁷. Kamu davasının açılması zorunluluğu bulunmamaktadır. Etkin soruşturma yapılmadığı AİHM'in kesinleşmiş kararıyla sabit olsa da bir talep halinde yalnızca soruşturmanın yeniden açılması söz konusudur. Yeniden kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilemeyeceğine ilişkin bir düzenleme söz konusu değildir¹⁶⁸. Yeni getirilen düzenleme ile soruşturma aşamasında

¹⁶⁴ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Madde 172/3, "Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın etkin soruşturma yapılmadan verildiğinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmesi veya bu karar aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi üzerine, kararın kesinleşmesinden itibaren üç ay içinde talep edilmesi hâlinde yeniden soruşturma açılır."

¹⁶⁵ İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, Sıra sayısı:445.

¹⁶⁶ Yargıtay 14. Ceza Dairesi, 23/01/2014 Karar Tarihli, 2013/10820 Esas, 2014/755 Karar sayılı kararı. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 11/12/2022.

¹⁶⁷ Fahri Gökçen Taner, "Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararına Karşı Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru: Dar, Sarp ve Kısmen Açık Bir Yol", *TBBD*, Mart-Nisan. 2018: s. 222-225.

¹⁶⁸ Vesile Sonay Evik, Ceza Muhakemesinde Çocuk Mağdurların Hakları, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk*

şüphelinin lehine ve aleyhine delillerin toplanarak maddi gerçeğe ulaşılması, etkin bir soruşturma yürütülmesi ve insan hakları ihlallerine sebebiyet verilmemesi sağlanmaktadır. AİHM denetim mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır. Soruşturmanın etkinliği hususunda getirilen bu düzenleme önemli bir yere sahiptir.

Anayasa Mahkemesi de etkin soruşturma yürütülmediği gerekçesiyle, verilen kovuşturmaya yer olmadığı kararları bakımından ihlal kararı vermektedir. İhlal kararları etkin soruşturma yürütülmemesi, delillerin tam olarak toplanmaması, olayın tüm yönleriyle araştırılmaması ve ifadelerin eksik olması gibi hususların eksikliği nedeniyle olmaktadır¹⁶⁹.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu¹⁷⁰ var olan iddiaların araştırılmaması ve delillerin tam olarak toplanmaması üzerine verilen Cumhuriyet Savcısının soruşturma sonunda kovuşturmaya yer olmadığı kararı vermesinin, Cumhuriyet Savcısının etkin soruşturma yapma görevini yerine getirmediğinin göstergesi olduğunu ve bu suretle soruşturmanın tamamlanmadığını¹⁷¹ vurgulamaktadır. Cumhuriyet Savcısı tamamlanmayan, eksik sayılan soruşturmayı tamamlayacaktır¹⁷².

Cumhuriyet Savcısının etkin soruşturma yapma görevi bakımından, soruşturma aşamasının sonunda verdiği kararlardan biri olan kovuşturmaya yer olmadığı kararı, büyük bir önem arz etmektedir. Cumhuriyet Savcısı, maddi gerçeğe ulaşma amacı ile suç haberini öğrendikten sonra delilleri şüphelinin lehine ve aleyhine olacak şekilde toplayarak somut olaydaki deliller suç işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyor ise iddianame tanzim etmekte aksi halde kovuşturmaya yer olmadığı kararı vermektedir. 5271 sayılı CMK'nın 172/1. maddesinde bu husus “*Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi..*” düzenlemesi ile yer almaktadır. Delillerin toplanması etkin soruşturma yapma görevi bakımından son derece

Fakültesi Dergisi, Kasım-Aralık. 2016: s. 32-33.

¹⁶⁹ AYM, 06/01/2016 tarihli Doğan Demirhan Başvurusu, Başvuru Numarası: 2013/3908.

<https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>

¹⁷⁰ YCGK, 04/12/2007 Karar Tarihli, 2007/2-247-257. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 12/12/2022.

¹⁷¹ Şahin, s. 110.

¹⁷² Sesim Soyer Güleç, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerindeki Etkisi,” *DEÜHFD* 15 (2013): s. 1450.

önemlidir. Soruşturma aşamasında delil niteliğindeki tüm bilgi, belge ve veri toplanmalı, somut deliller kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturmuyor ise kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilmelidir. Etkin soruşturma yapıldığından söz edebilmek için soruşturma aşamasında tüm deliller toplanmalı ve tüm deliller değerlendirilmek suretiyle bir karar verilmelidir¹⁷³.

3.2.3 Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı Verilmesi

Soruşturmaya yer olmadığı kararı, ceza muhakemesi hukukuna yeni getirilen bir karar türü olmakla 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Madde 158/6 kapsamında düzenlenmektedir. Düzenlemenin getiriliş amacı, genel, soyut ihbarların özellikle asılsız iddiaların kamu kurum ve kuruluşlarını gereksiz yere meşgul etmemesini sağlamak ve ortadan kaldırmaya çalışmak olmaktadır¹⁷⁴. Maddenin gerekçesinde soruşturmaya yer olmadığı kararının getiriliş amacının soruşturma öncesi bir değerlendirme mekanizmasına¹⁷⁵ ihtiyaç duyulması ve usul ekonomisi ile lekelenmeme hakkının korunması olduğu yer almaktadır¹⁷⁶. Cumhuriyet Savcısı tarafından bir ön değerlendirme yapılarak soruşturmaya başlanmayacak ve soruşturmaya yer olmadığı kararı verilecektir¹⁷⁷. 2017 yılında Kanun Hükmünde Kararname ile hukukumuzda getirilmiş 2018 yılında Kanun ile aynen kabul edilmiştir¹⁷⁸.

Soruşturmaya yer olmadığı kararı özellikle Lekelenmeme Hakkını korumakta¹⁷⁹ ve kişilerin mağduriyetlerine sebep verilmesinin önüne geçmektedir¹⁸⁰. Lekelenmeme hakkı ise kısaca, “*Hakkında soruşturma veya kovuşturma yürütülen kişinin bu nedenle onur, şeref ve haysiyetinin zarar görmemesi, toplum içindeki saygınlığının kesin hükümden önce zarar*

¹⁷³ Hoşgöl, s. 121.

¹⁷⁴ Gökcen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 578.

¹⁷⁵ Hüseyin Şık, *Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2018, s. 475.

¹⁷⁶ Berrin Akbulut, “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı (CMK m.158/6),” *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi* 10 (2022): s.158.

¹⁷⁷ Mustafa Özen, *Ceza Muhakemesi Hukuku*. (Ankara: Adalet Yayınevi, 2017) s. 808.

¹⁷⁸ 15/08/2017 tarihli, 694 sayılı KHK Madde 145 25/08/2017 tarihli 30165 sayılı Resmî Gazete, 01/02/2018 tarihli 7078 sayılı Kanun madde 140 ile aynen kabul edilmiştir.

¹⁷⁹ AİHS Madde 6/2, “Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.” https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf, Erişim tarihi, 15/11/2022.

¹⁸⁰ Uğur Tural, *Ceza Muhakemesi Hukukumuzda Yeni Bir Karar Türü Olarak Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar*, Legal Yayınevi, İstanbul 2019, s. 23.

görmemesi, bu tür hareketlerden kaçınmak” olarak tanımlanmaktadır¹⁸¹. Soruşturmaya yer olmadığı kararı lekelenmeme hakkı bakımından önemli bir karar türüdür. Hakkında soruşturmaya yer olmadığı kararı verilen kişinin şüpheli sıfatını almadığından lekelenmeme hakkı korunacak ve toplumdaki itibarı zedelenmeyecektir¹⁸². Ayrıca kişiler asılsız ihbar ve şikayetler nedeniyle şüpheli sıfatını almayarak lekelenmeme hakları korunarak doğacak mağduriyetlerin önüne geçilmesi sağlanacaktır¹⁸³. Bu bakımdan AİHS uyarınca korunan insan hakkı ihlallerinin önüne geçilecek ve soruşturma aşamasında bu hak daha etkili bir şekilde korunmuş olacaktır¹⁸⁴.

Soruşturmaya yer olmadığı kararının verilebildiği iki durum mevcuttur. Bu iki halden biri veya ikisi somut olayda mevcut ise Cumhuriyet Savcısı soruşturmaya yer olmadığı kararı verecektir. Bu bir zorunluluk olarak düzenlenmektedir. Bu hallerin olup olmadığının değerlendirmesini Cumhuriyet Savcısı yapacaktır. Soruşturmaya yer olmadığı kararı ile Cumhuriyet Savcısına bir filtreleme, ayıklama görevi getirilmiş, soruşturma açıp açmama noktasında tasarruf yetkisi verilmiştir¹⁸⁵. Bu hallerden birincisi, yetkili makamlara suç haberi verilen olaydaki fiilin açıkça suç oluşturmadığı araştırma yapmaksızın anlaşıldığı durumlar ve ikincisi soyut¹⁸⁶ ve genel nitelikte olup spesifik olarak olaya ve fiile ilişkin bilgiler içermeyen¹⁸⁷ suç haberleridir¹⁸⁸. Bu hallerde Cumhuriyet Savcısının makul sürede değerlendirmesinden sonra soruşturma yürütülmeyecek¹⁸⁹, suç şüphesi altındaki kişi şüpheli sıfatını almayacak ve ihbar edilen ya da şikâyet edilen sıfatını alacak¹⁹⁰, evrak uygulamadaki tabiriyle “ihbara kaydedilecek” ve soruşturmaya yer olmadığı kararı verilecektir.

¹⁸¹ Eyüp Kara, Lekelenmeme Hakkı, Adalet Dergisi, S. 43, 2012, s.188.

¹⁸² Uğur Tural, *Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, 2019, s. 6.

¹⁸³ Uğur Tural, s. 8.

¹⁸⁴ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 579, Uğur Tural, s. 57.

¹⁸⁵ Erdener Yurtcan, Ceza Yargılaması Hukuku. (Ankara: Adalet yayınları, 2017) s. 446.

¹⁸⁶ *Türk Dil Kurumu*, “Varlığı duyularla algılanamayan, mücerret, somut karşıtı”, 15 Kasım 2022 <<https://sozluk.gov.tr>>.

¹⁸⁷ Bekar, s. 71.

¹⁸⁸ Yenisey, Nuhoglu, s. 601.

¹⁸⁹ M. Serhat Kaşıkara, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesi Çerçevesinde Makul Süre İçerisinde Yargılanma Hakkı,” *Türkiye Barolar Birliği Yayınları* 84 (2009): s. 243.

¹⁹⁰ Yargıtay 16. CD, Esas 2020/5017, Karar 2020/5738, 02/10/2020 Karar Tarihli.

<https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 13/12/2022.

Soruşturmaya hiç başlanmayacaktır. Kişilerin lekelenmeme haklarının bir gereği olarak soruşturmaya yer olmadığına dair kararlar ayrı bir sisteme kaydedilerek yalnızca Cumhuriyet Savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından görülebilmektedir¹⁹¹ .

Soruşturmaya yer olmadığı kararı ihbar eden veya şikâyetçiye bildirilmektedir. Madde kapsamında ihbar edilene bildirimle ilgili bir düzenleme mevcut değildir. Bu kararlara itiraz da mümkündür dolayısıyla verildiği anda kesin değildir. Soruşturmaya yer olmadığına dair kararın verildiğinde kesin olmaması ve itiraza tabi olması etkin soruşturma bakımından önem arz etmektedir. Her ne kadar verilen karar soruşturma aşamasında verilmemiş ve soruşturmanın başlamamasına yönelik bir karar olsa da kararın denetime açık ve elverişli olması önemlidir. Verilen kararın itiraza tabi olması, denetime açık ve elverişliliği anlamına gelmektedir. Somut olaya göre verilen soruşturmaya yer olmadığına dair karara karşı yapılan itiraz üzerine, ihbara kaydedilen evrakın soruşturmaya kaydedilmesine ve soruşturmaya başlamaya hiçbir engel bulunmamaktadır. Madde 158/6 uyarınca “*İtirazın kabulü hâlinde Cumhuriyet başsavcılığı soruşturma işlemlerini başlatır.*” İtiraz usulü ise madde 173’e göre kovuşturmaya yer olmadığı kararında olduğu gibi gerçekleştirilmektedir¹⁹² .

Soruşturmaya yer olmadığına dair karar ve etkin soruşturma ile bağlantısı ikinci bölümde detaylı olarak inceleneceğinden bu bölümde değinilmemiştir.

¹⁹¹ Berrin Akbulut, “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı (CMK m.158/6),” *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 10 (2022): s. 196.

¹⁹² Berrin Akbulut, “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı (CMK m.158/6),” *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi* 10 (2022): s.188, Hakan Kızılarşlan, “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararları (SYOK) ve Bu Kararların Ceza Muhakemesi Sistematiği Açısından İrdelenmesi,” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 144 (2019): s. 84.

İKİNCİ BÖLÜM

ETKİN SORUŞTURMA

1. GÖREV OLARAK ETKİN SORUŞTURMA

Cumhuriyet Savcısının etkin bir soruşturma yürütme görev sorumluluğu bulunmaktadır. Cumhuriyet Savcısının etkin soruşturma yapma görevi 5271 sayılı CMK madde 160 kapsamında düzenlenmektedir. Etkin soruşturma yapma AİHM ve Yargıtay kararlarına konu olmaktadır¹⁹³. Etkin soruşturmanın çerçevesi AİHM içtihatlarıyla oluşmuştur.

Somut olaya göre belirlenen makul özen ve sürede, şüphelinin aleyhine ve lehine olan delillerin toplanarak, kamu denetimine açık, tarafsız, bağımsız ve doğru bir şekilde soruşturmanın yürütülüp tamamlanması gerekmektedir¹⁹⁴. Bu kriterler somut olaya göre değerlendirilerek soruşturmanın etkinliği sağlanmalıdır. Nitekim her olay kendi içinde farklı özellikler barındırır ve mutlak suretle ölçüt belirlemek olanaklı değildir¹⁹⁵. Bu durumun aksi tarafların mağduriyetine yol açacak ve etkin bir soruşturma yürütülememiş olması sonucunu doğuracaktır. Bu nedenle de AİHS madde 6 kapsamında düzenlenen ve koruma altına alınan Adil Yargılanma Hakkının ihlali söz konusu olacaktır¹⁹⁶.

Soruşturma aşamasının başında olan ve öğretide soruşturmanın imparatoru¹⁹⁷ olarak nitelendirilen Cumhuriyet Savcısı maddi gerçeğin ortaya çıkarılması amacıyla şüphelinin de haklarını koruyarak suç haberini öğrenir öğrenmez delil toplama faaliyetlerine başlayarak, toplanan deliller yeterli şüphe oluşturduğu takdirde, bu konuda değerlendirme yetkisi kendisine ait olmak üzere, bir iddianame tanzim edecektir. Ceza Muhakemesinin başlangıcı olan soruşturma aşamasında delil toplama faaliyetleri, makul özen ve hızda soruşturma

¹⁹³ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 25/04/2017 tarihli 2015/3-1167 Esas 2017/247 Karar sayılı kararı.
<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

¹⁹⁴ Yüksektepe, s. 160.

¹⁹⁵ Anayasa Mahkemesi, F.E. ve Diğerleri, 16/09/2015 tarihli, 2013/4668 Başvuru numarası, s. 68.
<https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>

¹⁹⁶ Cem Şenol, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Etkin Soruşturma Yükümlülüğü*. (İstanbul: On iki Levha Yayıncılık, 2013) s. 46.

¹⁹⁷ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırıt, Alan Akcan, Erden Tütüncü, Özyaydın, Altınok Villemin, Tok, s. 151.

yürütülmesi etkinlik ve hak ihlallerine sebebiyet vermemek, kişilerin hak ve hürriyetlerini güvence altına almak bakımından son derece önemlidir. Soruşturma aşamasındaki eksiklikler kamunun mağduriyetine ve insan hakları ihlallerine sebebiyet verecektir¹⁹⁸.

2. ETKİN SORUŞTURMA YAPMANIN HUKUKİ NİTELİĞİ VE ÖZELLİKLERİ

Etkin soruşturma yükümlülüğü AİHM içtihatlarıyla AİHS'e taraf olan devletlerin uyması gereken bir yükümlülük olarak ortaya çıkmıştır. AİHM'in McCann/İngiltere¹⁹⁹, Kaya/Türkiye, Aksoy/Türkiye²⁰⁰ ve Assenov/Bulgaristan içtihatlarında bu yükümlülüğe yer verilmiştir²⁰¹.

Etkin soruşturma yapma yükümlülüğü iç hukukumuzda, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu kapsamında düzenlenmeyip, taraf olduğumuz Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6.maddesi olan Adil Yargılanma Hakkı²⁰² kapsamında

¹⁹⁸ Hoşgöl, s. 27.

¹⁹⁹ AİHM, McCann/ Birleşik Krallık, 27/09/1995, Başvuru No:18984/91, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22mccann%22%2C%22itemid%22:%5B%220057943%22%5D%7D>
Erişim Tarihi:14/11/2022.

²⁰⁰ AİHM, Aksoy/Türkiye,18/12/1996, Başvuru No: 21987/93, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22fulltext%22:%5B%22aksoy%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%222GRA%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-58003%22%5D%7D> Erişim Tarihi: 14/11/2022.

²⁰¹ Hoşgöl, s.41.

²⁰² AİHS Madde 6 Adil Yargılanma Hakkı, https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf
Erişim Tarihi: 11/11/2022.

- 1-Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, adil ve kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar alenî olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.
- 2- Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.
- 3- Bir suç ile itham edilen herkes aşağıdaki asgari haklara sahiptir:
 - a)Kendisine karşı yöneltilen suçlamanın niteliği ve sebebinden en kısa sürede, anladığı bir dilde ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek;
 - b)Savunmasını hazırlamak için gerekli zaman ve kolaylıklara sahip olmak;
 - c)Kendisini bizzat savunmak veya seçeceği bir müdafinin yardımından yararlanmak; eğer avukat tutmak için gerekli maddî olanaklardan yoksun ise ve adaletin yerine gelmesi için gerekli görüldüğünde, resen atanacak bir avukatın yardımından ücretsiz olarak yararlanabilmek;

değerlendirilen ve Mahkeme²⁰³ içtihatlarıyla ortaya konulan bir yükümlülüktür. Cumhuriyet Savcısı tarafından yürütülen soruşturmanın etkin bir şekilde yürütülmemesi AİHS madde 6 kapsamında insan hakları ihlallerine içtihatlarında konu olmaktadır. Etkin soruşturma yükümlülüğü Yargıtay İçtihatlarına da konu olmaktadır ve bozma sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır²⁰⁴.

5271 sayılı CMK Cumhuriyet Savcısına somut olayın gerçeğini araştırma ve ortaya çıkarma görevi yüklemiştir. Maddi gerçeğin araştırılması ilkesi olarak da adlandırılmaktadır. Suç haberinin alınmasıyla kendiliğinden derhal harekete geçilmeli ve deliller şüphelinin lehine ve aleyhine olacak şekilde toplanmalıdır²⁰⁵. Aksi halde AİHM içtihatlarına da konu edilen ihlaller söz konusu olacaktır. Cumhuriyet Savcısı en kısa sürede harekete geçmek ve delilleri toplamakla yükümlüdür ve bu husus yasal bir zorunluluktur.

Etkin bir soruşturmadan söz edilebilmesi için, soruşturmada hukuka uygun olarak toplanan delillerin soruşturma ve yeterli delil hususunda esas alınması, resmi olarak bir soruşturmanın yürütülmesi, soruşturmanın taraflardan bağımsız bir kişinin yürütmesi, soruşturmayı yürüten kişinin somut olay karşısında tarafsız olması, ivedilikle soruşturmaya

d) İddia tanıklarını sorguya çekmek veya çektirmek, savunma tanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı koşullar altında davet edilmelerinin ve dinlenmelerinin sağlanmasını istemek;

e) Mahkemede kullanılan dili anlamadığı veya konuşamadığı takdirde bir tercümanın yardımından ücretsiz olarak yararlanmak.

²⁰³ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. (European Court of Human Rights)

²⁰⁴ Yargıtay 15. CD, 04/02/2019 Karar Tarihli, 2018/4013 Esas, 2019/351 Karar sayılı kararı,

“...Bu husus etkin soruşturma yapılarak saptanabilir. Telifisi olanaksız hatalara düşülmemesi, insan hak ve hürriyetlerinin ihlalini önlemek için bu hususun bir zorunluluk olduğu unutulmamalıdır.”

Yargıtay 18. CD, 11/02/2019 Karar Tarihli, 2018/6732 Esas, 2019/2692 Karar sayılı kararı, Kanun Yararına Bozma 2018/2692.

“...Cumhuriyet Başsavcılığınca etkin soruşturma yürütülmediği, hal böyle iken de kovuşturmaya yer olmadığına dair karara karşı yapılan itirazın kabulü yerine reddine karar verilmesi hukuka aykırı görülmele kanun yararına bozma talebinin kabulüne...”

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

²⁰⁵ TBB İnsan Hakları Raporu 2013, s. 91, <http://tbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/449-ihp.pdf>
Erişim Tarihi: 14/11/2022.

başlanılması ve makul sürede tamamlanması²⁰⁶, denetime açık ve elverişli olması²⁰⁷, yürütülen soruşturmanın olayı ve sorumluları ortaya çıkaracak güçte olması gerekmektedir²⁰⁸.

3. TÜRK HUKUKUNDA CEZA MUHALEMESİ KANUNU KAPSAMINDA ETKİN SORUŞTURMA

Cumhuriyet Savcısı, 5271 sayılı CMK madde 160 kapsamında suç haberini öğrenir öğrenmez maddi gerçeğin ortaya çıkarılması ve kamu davasının açılmasına gerek olup olmadığı noktasında soruşturma faaliyetine başlayacaktır²⁰⁹. Soruşturma aşamasında Cumhuriyet Savcısı emrindeki kolluk aracılığıyla toplanan deliller muhafaza altına alındıktan sonra deliller CMK madde 170/2 uyarınca yeterli şüphe oluşturduğu takdirde iddianame tanzim edilecektir ve soruşturma aşaması tanzim edilen iddianamenin mahkeme tarafından kabul edilmesiyle sonlanarak soruşturma aşamasında şüpheli sıfatına sahip olan kişi sanık sıfatını alacaktır²¹⁰. Soruşturma aşamasında kamu davasının açılabilmesi için yeterli şüphe oluşturacak nitelikte delil elde edilemediyse CMK madde 172/1 uyarınca Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar verilecektir²¹¹. Burada toplumun korunması gereğini sağlayan²¹² “mecburilik ilkesi” söz konusudur²¹³.

CMK madde 172/3’te “Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın etkin soruşturma yapılmadan verildiğinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmesi veya bu karar aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi

²⁰⁶ Sesim Soyer Güleç, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerindeki Etkisi,” *DEÜHFD* 15 (2013): s. 1456.

²⁰⁷ AYM, Serpil Kerimoğlu ve Diğerleri, 17.09.2013 tarih ve Başvuru No: 2012/752 sayılı kararı, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/752> Erişim Tarihi: 12/11/2022.

²⁰⁸ Burak Bilge, “AİHM İçtihatları Bağlamında Etkin Soruşturma Yükümlülüğü”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5 (2014): s. 373.

²⁰⁹ Karagöz, s. 39.

²¹⁰ Ramazan Yazır, *Türkiye’de Kamu Düzeninin Korunması Açısından Ceza Soruşturmasında Cumhuriyet Savcısının Rolü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2014, s. 32. Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*. (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2017) s. 197.

²¹¹ Erengül Biçer, *Cumhuriyet Savcısının Kamu Davası Açmada Takdir Yetkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, 2021, s. 11.

²¹² Selâhattin Keyman, *Ceza Muhakemesinde Savcılık*. (Ankara: Sevinç Matbaası, 1970) s. 101.

²¹³ Burcu Ertem, *Kamu Davasının Açılması ve İddianamenin İadesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku, 2007, s. 146.

üzerine, kararın kesinleşmesinden itibaren üç ay içinde talep edilmesi hâlinde yeniden soruşturma açılır²¹⁴.” düzenlemesi yer almaktadır. Bu fıkra 6459 sayılı Kanun ile 11/04/2013 tarihinde eklenmiştir. Etkin soruşturma yükümlülüğüne madde kapsamında yer verilmiştir. Etkin soruşturma yapılmadan karar verildiğinin AİHM’in kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması halinde soruşturma yeniden açılacaktır. Fakat yeniden açılan soruşturma neticesinde takdir yetkisi yine Cumhuriyet Savcısındır. Yeniden soruşturma açılması olanağı veren bu hüküm kamu davasının açılması noktasında bir zorunluluk getirmemektedir²¹⁵ ve tekrar açılan soruşturma neticesinde yeniden kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilebilecektir²¹⁶. Bu husus kıyas ile uygulanan AYM kararları bakımından da geçerlidir²¹⁷. Bu düzenleme ile kovuşturmaya yer olmadığı kararlarının denetimi genişletilmiştir²¹⁸.

Soruşturmanın etkin olmasından bahsedebilmenin en önemli kriteri makul hız ve özen yükümlülüğüdür²¹⁹. Suç haberini alır almaz soruşturmaya başlanılmalı, deliller bütünlükleri bozulmadan toplanmalı, şüphelinin aleyhine ve lehine olacak şekilde muhafaza altına alınmalı ve soruşturma gizlilik içerisinde yürütülmelidir²²⁰.

Cumhuriyet Savcısının suç isnadı altında bulunan kişi 5237 sayılı TCK madde 6 kapsamında 18 yaşından küçük olan suça sürüklenen çocuk olduğunda bizzat ifade alma zorunluluğu bulunmaktadır. Kolluk kuvvetleri suça sürüklenen çocuğun ifadesini alma hakkına sahip değildir²²¹. Bu zorunluluk delillerin toplanması bakımından son derece önemli bir kural olmakla çocuğun haklarını korumak bakımından da önemlidir. Cumhuriyet Savcısı etkin bir soruşturma yürütürken soruşturmanın etkinliğini sağlamanın yanında çocuğa ihtiyaç

²¹⁴ İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, Sıra sayısı: s. 445, <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss445.pdf>, Erişim Tarihi: 12/11/2022.

²¹⁵ Ahmet Yılmazcan, *Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar ve Denetimi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2021, s. 101.

²¹⁶ Erdener Yurtcan, *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi*. (Ankara: Adalet Yayınevi, 2019) s. 582.

²¹⁷ Fahri Gökçen Taner, “Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararına Karşı Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru: Dar, Sarp ve Kısmen Açık Bir Yol”, *TBBD Mart-Nisan*. 2018: s. 135, 222, 224, 225.

²¹⁸ Erengül Biçer, *Cumhuriyet Savcısının Kamu Davası Açmada Takdir Yetkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, 2021, s. 66.

²¹⁹ AİHM, Özgür Kılıç/Türkiye, 24/09/2022 Tarihli, Başvuru numarası 42591/98. <https://hudoc.echr.coe.int/>

²²⁰ Güneş Okuyucu Ergün, “Soruşturmanın Gizliliği,” *AÜHFD* 59 (2010): s. 235.

²²¹ 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu madde 15.

hizmetleri sağlamakta ve suça sürüklenen çocuğun hakları korunmaktadır. Unutulmamalıdır ki Cumhuriyet Savcısı CMK 160/2. maddede yer verildiği üzere şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.

4. YAŞAM HAKKI VE İŞKENCE YASAĞI BAKIMINDAN ETKİN SORUŞTURMA YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Etkin soruşturma yükümlülüğü, AİHM içtihatları ile çerçevesi oluşturulmuş ve genel olarak sözleşmenin 2. maddesi kapsamında düzenlenen yaşam hakkı ve 3. maddesi kapsamında düzenlenen işkence yasağının ihlali neticesinde ortaya çıkan bir kavramdır. Etkin soruşturma yükümlülüğünün ihlal edildiğine dair var olan AİHM kararları incelendiğinde ihlal kararlarının büyük bir çoğunluğunun sözleşme kapsamında korunan yaşam hakkı ve işkence yasağı ile ilgili olduğu görülmektedir²²². AİHM'in Aksoy/Türkiye kararı, işkence yasağının ihlali neticesinde etkin soruşturma yükümlülüğünün ihlali bakımından verdiği ilk karar olma niteliğini taşımaktadır. Yaşam hakkının ihlali neticesinde, etkin soruşturma yükümlülüğünün ihlal edildiğine dair verilen ilk mahkûmiyet kararı ise A. Kaya/Türkiye kararıdır²²³. Bahse konu kararda başlatılan soruşturmanın amacının yaşama hakkının korunması ve Devlet kurumları ile organlarının sorumluluğu altında bulunan kişilerin ölümlerinden sorumlu olduklarını benimsetmek olduğu yer almaktadır²²⁴. Sözleşmenin 2.maddesi kapsamında düzenlenen yaşam hakkına ilişkin diğer bir karar Mc Cann/İngiltere ve 3.maddesi kapsamında düzenlenen işkence yasağına ilişkin bir diğer karar ise Assenov/Bulgaristan kararıdır²²⁵. Kararlar incelendiğinde, yaşam hakkı ve işkence yasağının ihlali iddiası söz konusu olduğunda etkin soruşturma yapma yükümlülüğünün olduğu ortaya çıkmaktadır²²⁶.

²²² Hoşgöl, s.35.

²²³ Kaya/Türkiye, 19/02/1998 karar tarihli, Başvuru Numarası 22729/93, <https://hudoc.echr.coe.int> Erişim tarihi: 02/04/2023.

²²⁴ Ahmet Kılınc "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Türkiye için Yaşama Hakkı Yargısı" Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi, sayı. 39-40, s.105.

²²⁵ Doğru, O., 2006, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Hukukunda İşkence ve Kötü Muamele Yasağı, s. 166.

²²⁶ Şenol, s. 66.

AİHM bakımından etkin soruşturma yükümlülüğünün hukuki dayanakları 2 açıdan ele alınmaktadır²²⁷. Etkin soruşturma yükümlülüğünün hukuki dayanaklarından ilki AİHS madde 13 kapsamında düzenlenen etkili başvuru hakkıdır. Etkin soruşturma yükümlülüğünün hukuki dayanaklarından ikincisi ise AİHS madde 2 kapsamında yaşam hakkı ve madde 3 kapsamında işkence yasağı ile madde 1 kapsamında düzenlenen Devletin pozitif yükümlülüğüdür²²⁸. AİHM, etkin soruşturmanın yaşam hakkı ve işkence yasağı bakımından pozitif bir yükümlülük olduğuna yer vermektedir²²⁹. Pozitif yükümlülük kavramı AİHM içtihatları ile ortaya çıkan bir kavramdır ve taraf Devletlerin sözleşmede yer alan temel insan hak ve hürriyetlerini korumak ve uygulanmasını denetlemekle görevli olduğu anlamına gelmektedir²³⁰. Pozitif yükümlülük kavramı bakımından AİHM'in önemli kararları Airey/İrlanda²³¹, Marckx/Belçika²³², X ve Y/Hollanda kararlarıdır²³³. AİHM, bahse konu içtihatlarda sözleşme kapsamındaki hakların korunması bakımından Devletin edim yükümlülüğünde olması durumunu pozitif yükümlülük olarak değerlendirmektedir²³⁴.

Etkin soruşturmanın maddi dayanağı ise yaşam hakkı ve işkence yasağına yöneliktir²³⁵. AİHM kararlarında görülmektedir ki, mahkeme, soruşturmanın eksiksiz yapılmasına önem vermekte, soruşturma makamlarının olayları tespit ederken ciddi emek vermeleri gerektiğini, başlatılan soruşturmayı sonuçlandırmak maksadıyla temeli olmayan sonuçlara dayanılmamasının önemini vurgulamaktadır²³⁶.

Doğal yollardan gerçekleşmemiş bir ölüm olayı meydana geldiğinde, ölümü öğrenen yetkililerin resen harekete geçmeleri herhangi bir resmi şikâyet beklememeleri

²²⁷ Şenol, s. 65.

²²⁸ Hoşgöl, s. 36.

²²⁹ Gölcüklü F., Gözübüyük Ş., 2016, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, s. 147-152.

²³⁰ Hoşgöl, s. 43.

²³¹ Airey/İrlanda, 09/10/1979 Karar tarihli, Başvuru Numarası 6289/73 <https://hudoc.echr.coe.int/>
Erişim tarihi: 02/04/2023.

²³² Marckx/Belçika, 13/06/1979 Karar tarihli, Başvuru Numarası 6833/74 <https://hudoc.echr.coe.int/>
Erişim tarihi: 02/04/2023.

²³³ X ve Y Hollanda, 26/03/1985 Karar tarihli, Başvuru Numarası 8978/80 <https://hudoc.echr.coe.int/>
Erişim tarihi: 02/04/2023.

²³⁴ Hoşgöl, s. 43.

²³⁵ Hoşgöl, s. 44.

²³⁶ Bouyid/Belçika, 28/09/2015 karar tarihli, Başvuru Numarası 23380/09, <https://hudoc.echr.coe.int/>
Erişim tarihi: 02/04/2023.

gerekmektedir²³⁷. Mahkeme, içtihatlarında ölümcül güç kullanımı söz konusu olan olaylarda derhal harekete geçmenin hukuk devletine olan güven noktasında önemini vurgulamaktadır²³⁸. Aktaş/Türkiye kararında gözaltındaki şahsın ölümü üzerine resen jandarmanın yetkilileri haberdar etmemesini, soruşturma işlemlerinin, şikâyet üzerine meydana gelen ölümden 4 gün sonra başlatılmasını etkin soruşturma yükümlülüğünün ihlali olduğuna değinilmektedir²³⁹. AİHM, kararlarında²⁴⁰ gözaltındaki şahsın kaybolmasının ardından soruşturma işlemlerinin derhal başlatılmamasının, şahsın kaybolmasından 1,5 yıl sonra başlatılmasını açıklanamaz bir gecikme olduğunu vurgulamaktadır²⁴¹.

AİHS madde 3 kapsamında düzenlenen işkence yasağı bakımından ise işkence iddiası söz konusu olduğunda soruşturma ivedilikle başlamalı, başlatılan soruşturma sorumluları ortaya çıkaracak güçte olmalı ve bu suretle etkin bir soruşturma yürütülmelidir²⁴². AİHM'in Batı ve Diğerleri/Türkiye²⁴³ kararında, bireyin Devlet elinde bulunduğu esnada işkence gördüğüne ilişkin iddiasının varlığı halinde yetkililerin derhal harekete geçmesi gerektiği vurgulanmaktadır²⁴⁴. İşkence görüldüğüne ilişkin bir iddia, resmi şikâyet var olmasa dahi²⁴⁵ işkence ile ilgili belirtiler söz konusu ise soruşturmaya başlanması gerekmektedir²⁴⁶. AİHM'in şikâyet var olmasa dahi işkence belirtisinin var olması halinde derhal soruşturmaya başlanması gerektiğine ilişkin Tekin/Türkiye kararında, gözaltının akabinde Cumhuriyet Savcısının önüne çıkarılan şahsın gözaltında iken işkenceye uğradığını söylemesi ve

²³⁷ Doğru, Nalbant, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar 1. Cilt, s. 23.

²³⁸ Sibel İnceoğlu, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa, Şen Matbaa, Ankara 2013, s.132.

²³⁹ Aktaş/Türkiye, Başvuru Numarası 24351/94, 24 Nisan 2003 tarihli karar, 302. Paragraf.
www.inhak.adalet.gov.tr Erişim tarihi: 05/04/2023.

²⁴⁰ Çiçek/Türkiye, Başvuru No: 25704/94, 27 Şubat 2001 tarihli karar, 138-149. Paragraf.
www.inhak.adalet.gov.tr Erişim tarihi: 05/04/2023.

Bazorkina/Rusya, Başvuru No: 69481/01, 27 Temmuz 2006 tarihli karar, 121. Paragraf.

²⁴¹ Doğru, Nalbant, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar 1. Cilt, s. 23.

²⁴² Ali Deveci, *Yaşam Hakkı ve İşkence Yasağı İhlallerinde Etkin Soruşturma Yapma Yükümlülüğü*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 53.

²⁴³ Batı ve Diğerleri/Türkiye, Başvuru No: 33097/96, 3 Haziran 2004 tarihli karar, 133-137. paragraf, Erişim Adresi, www.inhak.adalet.gov.tr Erişim tarihi: 05/04/2023.

²⁴⁴ Ali Deveci, *Yaşam Hakkı ve İşkence Yasağı İhlallerinde Etkin Soruşturma Yapma Yükümlülüğü*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s. 54.

²⁴⁵ Doğru, Nalbant, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar 1. Cilt, s. 23.

²⁴⁶ İstanbul Protokolü, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi İçin Kılavuz, Türk Tabipler Birliği 2009, s. 36.

boynundaki ıslak gözbağını Cumhuriyet Savcısına vermesi ve bahse konu olayın tutanağa geçirilmesi, fakat soruşturmaya başlanılmamasını etkin soruşturma yükümlülüğünün ihlali olarak kabul etmiştir²⁴⁷. Görülmektedir ki AİHM işkence yapıldığına dair belirtilerin soruşturma makamları tarafından öğrenilmesi durumunda derhal soruşturmaya başlanması gerektiğini aksi halde etkin soruşturma yükümlülüğünün ihlalinin söz konusu olacağını kararlarında vurgulamaktadır.

5. ETKİLİ BAŞVURU HAKKI

AİHS madde 13 kapsamında düzenlenen etkili başvuru hakkı, etkin soruşturma yükümlülüğünün hukuki dayanaklarından biridir. Etkili başvuru hakkı temeli iç hukukta, Anayasanın 36. maddesi kapsamında “*Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*” düzenlemesi ile hak arama hürriyeti ve 40. maddesi kapsamında “*Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.*” düzenlemesi ile temel hak ve hürriyetlerin korunması maddeleridir²⁴⁸.

Etkin soruşturma yükümlülüğü her ne kadar AİHM kararları ile çerçevesi oluşturulmuş bir yükümlülük olsa da İstanbul Protokolü kapsamında işkence yasağı bakımından etkin soruşturma yükümlülüğüne ve Minnesota Protokolünde yaşam hakkı bakımından etkin soruşturma yükümlülüğüne dair düzenlemeler yer almaktadır²⁴⁹.

AİHM Aksoy/Türkiye kararında etkin soruşturma yapma yükümlülüğünün AİHS madde 13 kapsamında düzenlenen etkili başvuru hakkının içinde var olduğunu vurgulamaktadır. Etkili başvuru hakkı etkin soruşturma yükümlülüğünün hukuki dayanağı olarak kabul edilmektedir²⁵⁰. Etkili başvuru hakkı AİHM kararlarında maddi bir hak olarak

²⁴⁷ Tekin/Türkiye, Başvuru No: 22496/93, 9 Haziran 1998 tarihli karar, 62-69. paragraf, Erişim Adresi, www.inhak.adalet.gov.tr

²⁴⁸ Hoşgöl, s. 36.

²⁴⁹ Bilge, B., 2014, AİHM İçtihatları Bakımından Etkin Soruşturma Yükümlülüğü, s. 372-373.

²⁵⁰ 18 Aralık 1996 Karar tarihli Aksoy/Türkiye kararı, paragraf 98, Akdeniz/Türkiye Kararı, Kışmır/Türkiye Kararı, Dink/Türkiye Kararı.

Erişim Adresi, www.inhak.adalet.gov.tr

Ali Deveci, *Yaşama Hakkı ve İşkence Yasağı İhlallerinde Etkin Soruşturma Yapma Yükümlülüğü*,

kabul edilmektedir ve dolayısıyla da tek başına ihlal edilebilir bir hak olma özelliğine sahiptir²⁵¹. Mahkeme, etkili başvuru hakkını, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi kapsamında düzenlenen 8.maddede yer alan “etkin hukuk yoluna başvuru” ile benzer olarak değerlendirmektedir²⁵². Etkili başvuru hakkının yükümlülükleri Mahkeme tarafından sınırlı sayıda sayılmamakta, her somut olayın özelliğine göre değerlendirilme yapılmaktadır ve tüm hukuki süreç bir bütün olarak ele alınmaktadır²⁵³.

Mahkeme, AİHS madde 13 kapsamında düzenlenen etkili başvuru hakkının taraf devletlere etkin soruşturma yapma yükümlülüğü bakımından iki temel yükümlülük yüklediğini belirtmektedir. İlk yükümlülük, olayın sorumluların ortaya çıkarılmasını ve cezalandırılmasını sağlayan bir soruşturma yürütülmesi, ikinci yükümlülük ise etkin soruşturma yürütülmemesi nedeniyle ve etkili başvuru hakkı ihlal edilen başvurucuya tazminat ödenmesidir²⁵⁴.

6. SORUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA DAİR KARAR VE ETKİN SORUŞTURMA

Soruşturmaya yer olmadığına dair karar 5271 sayılı CMK'nın 158/6. maddesinde düzenlenmektedir. Ceza muhakemesine getirilen soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile asılsız ihbar ve şikâyetler nedeniyle yargının uzun süre ceza soruşturmaları ile zaman kaybetmesinin önüne geçilerek makul sürede ve hızlı bir şekilde soruşturmaların tamamlanması kolaylaştırılmıştır. Etkin soruşturmadan bahsedebilmek için soruşturmanın ivedilikle başlayarak makul sürede tamamlanması gerekmektedir. Bu suretle etkin bir soruşturmadan ve dolayısıyla adil bir yargılanmadan söz edilebilecektir²⁵⁵.

Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2014, s. 94.

²⁵¹ Klass/Almanya Kararı Erişim Adresi, www.inhak.adalet.gov.tr

Özdek, Yasemin, İnsan Hakları Hukuku, Avrupa ve Türkiye, İstanbul, 2004, s. 282.

²⁵² Gemalmaz, Mehmet Semih, Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş, İstanbul, 2007, s. 403.

²⁵³ Aksoy, Emine Eylem, “İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 13. Maddesi: Etkili Başvuru Hakkı.” Çetin Özek Armağanı, 2004, s. 22.

²⁵⁴ Cem Şenol, Etkin Soruşturma Yükümlülüğü ve Etkili Başvuru Hakkı, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Aralık, 2011, s. 52.

²⁵⁵ Mustafa Özen, s. 803.

Etkin bir soruşturmanın ivedilikle başlaması ve makul sürede tamamlanması gerektiği gibi Cumhuriyet Savcısının soruşturmaya başlama bakımından bir ön değerlendirme yaptığı ve soruşturmaya yer olmadığına dair karar verdiği soruşturma öncesi aşamada da makul süre kriteri göz önünde bulundurulmalıdır. Cumhuriyet Savcısı soruşturmayı açıp açmama konusunda makul sürede bir değerlendirme yapmalıdır²⁵⁶. Bu şekilde mağduriyetlerin önüne geçilerek yargıya olan güven kuvvetlenmiş olacaktır. AİHM makul sürenin tüm yargı sürecini kapsadığını, yargıya intikal eden tüm somut olaylarda dikkat edilmesi gereken bir unsur olduğunu vurgulamaktadır²⁵⁷. Makul süre, en kısa süre içerisinde ceza muhakemesinin tamamlanması anlamına gelmemekte, makul sürede tamamlanması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla çok kısa süre içerisinde tamamlanan muhakeme makul süre bakımından ihlal kararına konu olabilmektedir²⁵⁸.

Yargıtay kararlarında Cumhuriyet Savcısının filtreleme görevi olduğu, lekelenmeme hakkı kapsamında ve eksiksiz bir soruşturma yürütmek suretiyle iddianame tanzim etmeleri gerektiği vurgulanmaktadır²⁵⁹. Soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile filtreleme, ön değerlendirme yapma görevi yerine getirilerek kişilerin lekelenmeleri ve geri dönüşü olmayan mağduriyetler yaşamaları engellenmektedir. Kararın itiraza tabi olması ile denetime açık ve elverişliliği sağlanmakta, gereksiz iş yükünün ve soruşturmaların önüne geçmesi nedeniyle ise makul sürede soruşturma yapılmasına katkıda bulunmaktadır²⁶⁰.

Etkin bir soruşturmadan söz edebilmek için Cumhuriyet Savcısının suç haberini alır almaz delil toplama faaliyetlerine başlaması, maddi gerçeği ortaya çıkarmaya yönelik araştırma yapması gerekmektedir. Soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilmeden önce ise Cumhuriyet Savcısı somut olayla ilgili herhangi bir araştırma yapamamakta, delil araştırmasına başlayamamaktadır²⁶¹. Bu suretle ceza muhakemesi hukukunda benimsenen

²⁵⁶ M. Serhat Kaşıkara, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesi Çerçevesinde Makul Süre İçerisinde Yargılanma Hakkı,” TAAD 84(2011): s. 243.

²⁵⁷ AİHM Diaz Aparicio/İspanya kararı, 11 Ekim 2001 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 49468/99.

²⁵⁸ Mahmut Aksoy, *Adil Yargılanma Hakkı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s. 50.

²⁵⁹ Yargıtay 13. CD. 2017/4080 Esas sayılı, 2017/10989 Karar sayılı kararı, Yargıtay 18. CD. 2017/4069 Esas sayılı, 14664 Karar sayılı kararı. <https://karararama.yargitay.gov.tr/> Erişim tarihi: 05/04/2023.

²⁶⁰ Tural, s. 166.

²⁶¹ Özen, s. 802.

kovuşturma mecburiyeti ilkesinden, soruşturmaya yer olmadığı kararı ile uzaklaşmaktadır²⁶². Soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilerek soruşturma hiç başlamamaktadır. Dolayısıyla etkin bir soruşturma yapılıp yapılmadığı bu aşamada değerlendirilemeyecektir. Bu husus tarafımızca eleştirilmektedir. Cumhuriyet Savcısı 5271 sayılı CMK madde 158/6 kapsamında somut olayda “İhbar veya şikâyetin konusunun suç oluşturmadığı herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması veya ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması durumunda” soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar vermektedir. Bu karar ile soruşturma aşaması hiç başlamamakta, deliller toplanmamakta ve hiçbir araştırma yapılmamaktadır. Bu kararı vermeye yetkili tek kişi olan Cumhuriyet Savcısı her somut olayda ayrı bir değerlendirme yaparak soruşturmaya yer olmadığı kararı vermektedir. Bu durum Cumhuriyet Savcısının takdirindedir. Dolayısıyla kişiden kişiye değişmektedir. Soruşturmaya yer olmadığı kararı verildiğinde ihbar eden veya şikâyet eden kişinin itirazı üzerine itirazın kabulü hâlinde Cumhuriyet Başsavcılığı soruşturma işlemlerini başlatır düzenlemesi uyarınca soruşturma işlemleri bu suretle başladığında ceza muhakemesinde maddi gerçeğe ulaşma noktasında çok önemli bir yere sahip olan delillerin başlangıçta toplanmaması nedeniyle mağduriyet oluşacak, soruşturmanın sorumluları ortaya çıkaracak güçte olmamasından dolayı da etkin bir soruşturma yürütülemeyecektir. Bu husus şikâyet edenin mağduriyetine sebep olduğu gibi şüphelinin de mağduriyetine sebep olmaktadır. Şüphelinin aleyhine toplanmayan deliller olduğu kadar lehine toplanmayan deliller de söz konusudur. Dolayısıyla ivedilikle başlamayan soruşturma ve toplanmayan deliller geri dönüşü olmayan zararlara neden olabilmektedir²⁶³.

Soruşturmaya yer olmadığına dair kararın verildiğinde kesin olmaması ve itiraza tabi olması ise etkin soruşturma bakımından önem arz etmektedir. Her ne kadar verilen karar soruşturma aşamasında verilmemiş ve soruşturmanın başlamamasına yönelik bir karar olsa da kararın denetime açık ve elverişli olması önemlidir. Verilen kararın itiraza tabi olması, denetime açık ve elverişliliği anlamına gelmektedir.

²⁶² Özbek, Doğan, Bacaksız, Tepe, s. 251.

²⁶³ Bekar, s. 97-99.

Ceza muhakemesi hukukuna sonradan kazandırılan ve 5271 sayılı CMK madde 158/6 kapsamında düzenlenen “Soruşturmaya yer olmadığına dair karar” etkin soruşturma bakımından anlatıldığı üzere hem olumlu hem de olumsuz etkilere sahiptir.

7. KOVUŞTURMA MECBURİYETİ İLKESİ VE ETKİN SORUŞTURMA

5271 sayılı CMK’nın 160/1. maddesinde yer alan “*Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar.*” düzenlemesi ile ceza muhakemesi hukukumuzda araştırma mecburiyeti ilkesi benimsenmektedir. Cumhuriyet Savcısı derhal işin gerçeğini araştırmaya başlayarak soruşturma aşamasını başlatmaktadır. Araştırma mecburiyeti ilkesi, soruşturma mecburiyeti ilkesinin ilk aşamasıdır. Araştırma faaliyetleri ile soruşturma başlamaktadır. Soruşturma mecburiyeti ilkesi gereğince suç işlendiği haberini öğrenen Cumhuriyet Savcısı işin gerçeğini araştırmaya başlamakla ve soruşturma sonucunda yeterli şüphe oluşturacak delil elde edildiğinde kamu davasını açmakla yükümlüdür²⁶⁴. 5271 sayılı CMK’nın 170/2. maddesinde yer alan “*Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler.*” düzenlemesi ile kamu davası açmanın bir zorunluluk olduğu, yeterli şüphe olduğu takdirde kamu davasının açılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Kovuşturma mecburiyeti ilkesi, 3 ilkeyi içerisinde barındırmaktadır. Bu ilkeler araştırma mecburiyeti ilkesi, kamu davasını açma mecburiyeti ilkesi ve kamu davasını yürütme mecburiyeti ilkesidir²⁶⁵.

Kovuşturma mecburiyeti ilkesi her ne kadar yargının iş yükünü arttırdığından eleştirilse de Cumhuriyet Savcısı maddi gerçeği araştırma ve yeterli şüphe olduğu takdirde kamu davası açmak, delilleri toplamaya ve araştırmaya başlama aşaması olan soruşturmada şüphelinin aleyhine ve lehine olan delilleri toplamak ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür. Dolayısıyla ceza muhakemesinde maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında çok

²⁶⁴ Bekar, s. 126.

²⁶⁵ Bahri Öztürk, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturma Mecburiyeti,” *DEÜHFD* 2 (1991): s. 5-6.

önemli olan delillerin araştırılması ve toplanması gerekmektedir. Soruşturma aşamasında araştırma mecburiyeti ilkesi benimsenmektedir. Soruşturmaya yer olmadığı kararı ise yapısı gereği araştırma yapılmadan verilmekte, bu nedenle araştırma mecburiyeti ilkesinden uzaktır. Soruşturmaya yer olmadığına dair karar, kovuşturma mecburiyeti ilkesinin zıttı olan ve kamu davasının açılmasını zorunluluk olarak benimsemeyip kamu yararı olması halinde kamu davasının açılmasını gerektiğini savunan ve “*takdirilik ilkesi*” olarak da anılan “*maslahata uygunluk ilkesine*” yakındır²⁶⁶.

Ceza muhakemesi hukukumuzda sonradan getirilen soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile kişiler şüpheli sıfatını almamakta soruşturma öncesi yapılan ön değerlendirmede herhangi bir araştırma yapılmamakta ve bu suretle araştırma mecburiyeti, kovuşturma mecburiyeti ilkelerinden uzaklaşmaktadır²⁶⁷.

8. KORUMA TEDBİRLERİNİN ETKİN SORUŞTURMA İLE İLİŞKİSİ

Suç işlendiği izlenimi veren bir halin Cumhuriyet Savcısı tarafından öğrenilmesiyle maddi gerçeğin araştırılmasına başlanıldığı aşama olan soruşturma aşamasında şüphelinin aleyhine ve lehine olan deliller toplanırken²⁶⁸ 5271 sayılı CMK kapsamında düzenlenen geçici ve kural olarak Hakim²⁶⁹, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde²⁷⁰ ise Cumhuriyet Savcısı kararıyla²⁷¹ icra edilen ve rızaya dayalı olmayan²⁷² koruma tedbirleri olan yakalama, gözaltı, tutuklama, adli kontrol, arama, el koyma, keşif, otopsi, ölü muayene²⁷³ ve fizik kimliğin tespiti işlemlerinden yararlanılmaktadır.

²⁶⁶ Hüsamettin Uğur, “Ceza Muhakemesinde Kovuşturma Mecburiyeti İlkesinden Maslahata Uygunluk İlkesine,” *TBBĐ* 73 (2007): s. 258-259.

²⁶⁷ Bekar, s. 126.

²⁶⁸ Sercan Kocabey, *Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2020, s. 9.

²⁶⁹ Kocabey, s. 13.

²⁷⁰ Ragıp Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat Davası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019, s. 8.

²⁷¹ Öztürk, Eker Kazancı, Soyer Güleç, s. 30.

²⁷² Nevzat Toroslu, Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*. (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018) s. 251.

²⁷³ Murat Tangal, *Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, s. 10-11.

Alman Hukuku dilinde “Fairer Prozess²⁷⁴” olan ve İngilizce "Fair Trial" olarak yerleşmiş bir kavram olan dürüst işlem ilkesi manevi bir içeriğe sahiptir. Hukukumuzda Dürüst İşlem İlkesi şu şekilde tanımlanabilir "*Delilerin toplanmasında başvuru işlemlerinin ve kullanılan yöntemlerin insanın onurunu, adaletin saygınlığını zedelememesidir*²⁷⁵." Ceza muhakemesinde temel hak ve özgürlüklere en az müdahale edecek koruma tedbiri uygulanmalıdır. Yarar sağlayacak başka bir işlem mevcutsa o işlem uygulanmalıdır ki buna İkincilik İlkesi denir. İkincil olma, ilk işlem olarak uygulamama, temel hak ve özgürlükleri daha az kısıtlayan bir tedbir ile amaca ulaşılabilecekse o tedbirin uygulanması anlamına gelir. Bu husus "*başka yöntemlerin başarı şansı göstermemesi*" olarak hukuk dünyasına 28.04.2005 tarihinde AIHM'in Buck/Almanya kararı ile kazandırılmıştır²⁷⁶.

Ceza muhakemesinin amacı maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır. Adaletli bir şekilde karar vermek için maddi gerçeğe ulaşmak gerekir²⁷⁷. Ceza muhakemesinde Cumhuriyet Savcısı işin gerçeğini araştırır. 5271 sayılı CMK madde 160 ile bunu açıkça ifade etmiştir. Cumhuriyet Savcısı, hemen işin gerçeğini araştırmaya başlar, maddi gerçeğin araştırılması ile yükümlüdür. Bu hüküm koruma tedbirleri bakımından maddi gerçeğin her şekilde, sınırsız bir biçimde araştırılacağı anlamına gelmemektedir. Hukuka uygun, belli sınırlar içinde maddi gerçek araştırılmalıdır²⁷⁸.

Maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına katkı sağlayan koruma tedbirlerinden olan yakalama işleminde amaç kişinin tutuklanabilmesini sağlamak ve var olan delillerin kaybolmasının önüne geçmektir²⁷⁹. Yargıtay içtihatlarında²⁸⁰ da değinildiği üzere şüphenin var olmadığı durumlarda gerçekleştirilen yakalama hukuka aykırı olacaktır. Dolayısıyla AIHM kararlarında da yer verildiği üzere hukuka aykırı yakalama ile elde edilen deliller de

²⁷⁴ Erişim adresi: <https://www.coe.int/de/web/impact-convention-human-rights/right-to-a-fair-trial>

Erişim tarihi 13/11/2022.

²⁷⁵ Özbek, s. 32.

²⁷⁶ Yenisey, Nuhoglu, s. 393.

²⁷⁷ İsmail Özden, *Türk Yargılama Hukukunda Maddi Gerçeğin Araştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2017, s. 90.

²⁷⁸ Ragıp Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat Davası*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2019, s. 1.

²⁷⁹ Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 181.

²⁸⁰ Yargıtay 4. Ceza Dairesi 05/11/2003 Karar Tarihli, 2002/28544, 2003/10778 sayılı kararı.

hukuka aykırı hale gelecektir. Mevzuatta yakalanan kişi ve yakalama gerektiren olay hakkında Cumhuriyet Savcısına derhal bilgi verilmesi ve emri uyarınca işlem yapılması zorunluluğu düzenlenmiştir. Yakalama işlemi gerçekleştirildikten sonra adli kolluğun Cumhuriyet Savcısına bilgi vermeden kendiliğinden delil toplama ve işlem yapma yetkisi yoktur²⁸¹.

Kişinin yakalandığının Cumhuriyet Savcısına haber verilmesi üzerine Cumhuriyet Savcısı tarafından gözaltı kararı verilebilecektir²⁸². Gözaltı, içerisinde yakalamayı da barındırmaktadır. Gözaltına alınan kişi Cumhuriyet Savcısı tarafından tutuklama talebiyle Sulh Ceza Hakimliği'ne sevk edilebilir. Sulh Ceza Hâkimi soruşturma aşamasında Cumhuriyet Savcısı talebi olmaksızın resen tutuklama kararı veremez²⁸³. Cumhuriyet Savcısı soruşturma aşamasında tutuklama talebinde bulunurken gerekçeli²⁸⁴ ve ayrıntılı olarak talepte bulunmalı, genel ifadelerden ve keyfilikten kaçınılmalıdır²⁸⁵. Aksi durumlar AİHS ile korunan masumiyet karinesinin ihlaline neden olacaktır²⁸⁶. AİHM içtihatlarında gerekçe hususuna önem verilmektedir²⁸⁷.

Tutuklama kararı yerine adli kontrol kararı da verilebilmektedir. Adli kontrol tedbiri masumiyet karinesine, AİHS madde 6'da düzenlenen adil yargılanma hakkının önemli ilkelerinden birine hizmet etmektedir²⁸⁸. Adli kontrol tedbiri ile istenen amaca ulaşabilmek mümkün ise tutuklama kararı verilememesi de masumiyet karinesinin bir görünümü olmaktadır²⁸⁹. Adli kontrol kişi hürriyetini tutuklamadaki gibi kısıtlamamakla kişiyi denetleyici tedbirler bütünüdür²⁹⁰.

²⁸¹ Özbek, Doğan, Bacaksız, s. 182.

²⁸² Yenisey, Nuhuğlu, s. 350.

²⁸³ Kocabey, s. 9.

²⁸⁴ Feridun Yenisey, Ayşe Nuhuğlu, Tutuklama Kurumunun Uygulanması Hakkında Görüşler, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 125, Ocak 2015, s.18.

²⁸⁵ AİHM, Nakhmanovich/Rusya, 02/03/2006 tarihli 55669/00 başvuru numaralı kararı, Belevitsky/Rusya, 01/03/2007 tarihli, 72967/01 başvuru numaralı kararı, Mooren/Almanya, 09/07/2009 tarihli, 11364/03 başvuru numaralı kararı. Erişim adresi: <https://hudoc.echr.coe.int/>

²⁸⁶ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırıt, Alan Akcan, Erden Tütüncü, Özaydın, Altınok Villemin, Tok, s. 297.

²⁸⁷ Öztürk, Eker Kazancı, Soyer Güleç, s. 100.

²⁸⁸ Abdurrahman Tekin, Adli Kontrol Tedbirleri, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl:8, Sayı: 32, Ekim 2017, s. 284.

²⁸⁹ Öztürk, Eker Kazancı, Soyer Güleç, s. 110.

²⁹⁰ Arslantürk, s. 270.

Bu anlamda temel insan haklarından olan kişi hürriyetinin korunması, masumiyet karanesinin göz önünde bulundurulması Cumhuriyet Savcısının etkin soruşturma yapma yükümlülüğü bakımından çok önemlidir²⁹¹. Etkin bir soruşturma yürütülmesi bakımından AİHS kapsamında düzenlenen adil yargılanma hakkının temel ilkelerinden olan masumiyet karanesi ve lekelenmeme hakkının korunması son derece önemlidir. Kişi hürriyetine ciddi anlamda kısıtlamalar getiren tutukluluk müessesesi yerine tutukluluğun alternatifini olan adli kontrol tedbirinin²⁹² uygulanması yoluna gidilmelidir²⁹³.

Ceza Muhakemesinde soruşturmanın adaletli ve etkin bir biçimde yürütülmesi, esasen soruşturmanın ivedilikle tamamlanmasına bağlıdır. Etkin soruşturma yükümlülüğünün özelliklerinden biri makul süredir. Bir diğer koruma tedbiri olan Arama, bunun için gerekli olan en önemli koruma tedbirlerinden biridir. Arama faaliyeti ile soruşturma aşamasının amacı olan maddi gerçeğe ulaşmak için gerekli olan deliller ele geçirilmekte, şüphelinin aleyhine ve lehine olan deliller toplanmakta ve etkin soruşturma yürütülmesi bakımından Cumhuriyet Savcısının kararıyla arama gerçekleştirilerek makul sürede soruşturmanın tamamlanması şartı yerine getirilmekte, kişi mağduriyetleri önlenmektedir. Dikkat edilmesi gereken husus etkin soruşturma yükümlülüğü yerine getirilirken temel hak ve özgürlüklere hukuka aykırı olarak müdahale edilmemesidir. Etkin soruşturma yükümlülüğü AİHS kapsamında düzenlenen temel insan haklarına uygun bir şekilde yerine getirilmelidir.

Makul şüphenin varlığında gerçekleştirilen arama işlemi bir tutanağa bağlanarak, arama işlemine katılanlar ve hazır bulunanlar tarafından tutanak imzalanarak arama işlemi sonlandırılmakta ve tutulan arama tutanağının bir örneği ilgili kişiye verilmektedir. Arama işlemi sonrasında hakkında arama işlemi gerçekleştirilen kişiye istemi olması halinde aramanın hukuka uygun olarak yapıldığını, soruşturma ve kovuşturma konusu eylemin niteliğini belirten bir belge verilir²⁹⁴. Etkin bir soruşturmadan söz edebilmek için soruşturmanın denetime açık ve elverişli olması gerekmektedir. Arama işlemi sırasında

²⁹¹ Durmuş Tezcan, “Kişi Özgürlüğünü Korumak İçin Adli Kontrol Seçeneklerinin Tutuklama Koruma Tedbirinin Önüne Geçmesi Zorunluluğu,” *Fasikül Hukuk Dergisi* 4 (2012): s. 12.

²⁹² Durmuş Tezcan, “Kişi Özgürlüğünü Korumak İçin Adli Kontrol Seçeneklerinin Tutuklama Koruma Tedbirinin Önüne Geçmesi Zorunluluğu,” *Fasikül Hukuk Dergisi* 4 (2012): s. 12.

²⁹³ Hoşgöl, s. 92.

²⁹⁴ Ercan, s. 243.

tutulan ve sonrasında istem halinde ilgiye verilen arama tutanağı, soruşturma aşamasında Cumhuriyet Savcısının kararıyla da icra edilebilen arama işleminin denetime açıklığı ve elverişliliği bakımından önemli olmakla soruşturmanın etkinliğine hizmet etmektedir.

Arama ve el koyma tedbirleri birbirlerinin devamı niteliğinde olduğundan arama ve el koyma kararları uygulamada birlikte verilmektedir²⁹⁵. El koyma tedbirinde ceza muhakemesinde maddi gerçeğe ulaşmak için ihtiyaç duyulan delillerin tasarruf yetkisi adli makamlara devredilmekle, muhakemenin sağlam ve sağlıklı bir şekilde yürütülmesi sağlanmaktadır. El konulabilecek eşyalar genel olarak delil olarak soruşturma aşamasında maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına yardımcı olacak eşyalardır²⁹⁶. Arama koruma tedbirinde düzenlendiği gibi gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet Savcısı kararı²⁹⁷ ile de el koyma kararı verilebilmektedir²⁹⁸. Gecikmesinde sakınca bulunan hal öğretide “*verilen kararın yerine getirilemeyecek olması*²⁹⁹, *yaşanan gecikme nedeniyle delillerin elde edilemeyecek olması, işin gerçeğine ulaşamayacak olması*” olarak tanımlanmaktadır³⁰⁰. Gecikmesinde sakınca bulunan hal “*derhâl işlem yapılmadığı takdirde suçun iz, eser, emare ve delillerinin kaybolması veya şüphelinin kaçması veya kimliğinin tespit edilememesi ihtimâlinin ortaya çıkması ve gerektiğinde hâkimden karar almak için vakit bulunmaması*” olarak da tanımlanmıştır. Soruşturma aşamasının amacı olan maddi gerçeğe ulaşma noktasında ihtiyaç duyulan delillerin toplanması, karartılmasının ve kaybolmasının önlenmesi, etkin ve verimli soruşturma yapılması bakımından³⁰¹ gecikmesinde sakınca bulunan hal nedeniyle koruma tedbirlerine başvurulmaktadır. Maddi gerçeğe ulaşma amacı

²⁹⁵ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırıt, Alan Akcan, Özyayın, Erden Tütüncü, Altınok, Villemin, Tok, s. 335.

²⁹⁶ Arslantürk, s. 255.

²⁹⁷ Murat Aydın, *Arama ve El Koyma*. (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012) s. 166.

²⁹⁸ Cumhuriyet Savcısının gecikmesinde sakınca bulunan hallerde el koyma kararı verebileceği düzenlenmektedir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararları gözetildiğinde, gecikmesinde sakınca bulunan hal kavramı “Hâkime başvurarak karar alan ilgili kişi kararı aldıktan sonra tedbiri uygulamak istediğinde tedbir uygulanamaz hale gelmişse veya uygulanabilir olması ve uygulanması halinde dahi beklenen yararı sağlamıyorsa” olarak tanımlanmaktadır. Bu gibi durumlarda Cumhuriyet Savcısı da el koyma kararı vermeye yetkilidir.

²⁹⁹ Şahin, s. 274.

³⁰⁰ Gökcen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 392.

³⁰¹ Kocabey, s. 9.

olan soruşturma aşaması hukuka uygun olarak elde edilen deliller değerlendirilerek makul sürede tamamlanmakta ve bu suretle soruşturmanın etkinliği sağlanmaktadır.

Maddi gerçeğe ulaşılması amacıyla işlenen suçun delilleriyle temasa geçilmeli ve inceleme yapılmalıdır³⁰². Keşif işlemi delillerin değerlendirilmesi hususunda maddi gerçeğe ulaşmak için doğrudan temas noktasında araç niteliğindedir³⁰³. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise keşif Cumhuriyet Savcısı tarafından icra edilmektedir. Keşif işlemi yapıldıktan sonra bir tutanak tutulmaktadır. Keşfin konusunu her türlü kişi, yer, belge oluşturabilmektedir³⁰⁴. Olay yeri, olayın nasıl gerçekleştiğini tespit etmek amacıyla keşif yapılabilmektedir³⁰⁵. Keşif işlemine ilişkin tutulan keşif tutanağı, Cumhuriyet Savcısı ve işlem esnasında hazır bulunan kişiler tarafından imzalanacaktır³⁰⁶. Keşif tutanağı, etkin soruşturma yükümlülüğünün özelliklerinden olan soruşturma işleminin denetime açık ve elverişli olması bakımından önemlidir. Keşif olarak adlandırılan koruma tedbiri, suça konu olayın meydana geldiği “olay yeri” olduğundan sorumluları ortaya çıkarmaya yarayacak deliller bakımından katkı sağlamak ve bu suretle de etkin bir soruşturma yürütülmesi bakımından önem arz etmektedir.

Ölü muayenesinin amacı tıbbi belirtiler suretiyle delilleri, ölüm nedeni ve zamanını saptamaktır³⁰⁷ ve bu saptamalar ölü muayene tutanağında belirtilmektedir. Ölü muayene işlemi mutlaka Cumhuriyet Savcısının huzurunda yapılmaktadır³⁰⁸. Ölüm nedeninin tespiti amacıyla

³⁰² Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 376.

³⁰³ Yıldız, s. 130.

³⁰⁴ Gökçen, Balcı, Alşahin, Çakır, s. 377.

³⁰⁵ Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 07/05/2008 tarihli, 4101/3779 karar sayılı kararı, Yargıtay 1.Ceza Dairesi, 27/05/2009 tarihli, 8200/3023 karar sayılı kararı. Erişim adresi :<https://karararama.yargitay.gov.tr/>
Erişim Tarihi: 04/04/2023.

³⁰⁶ Ali Kemal Yıldız, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Keşif ve Yer Gösterme,” İÜHF 1 (2007): s. 149-150,

³⁰⁷ Şahin, Göktürk, s. 92.

³⁰⁸ Tuğçe Çiftçi, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararları Işığında Yakalama ve Gözaltına Alma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 135.

ölen kişinin vücudundan örnek alınması suretiyle herhangi bir izne ihtiyaç duyulmaksızın gerçekleştirilen faaliyete adli otopsi³⁰⁹ denilmektedir³¹⁰.

Fizik kimliğin tespiti, verileri elde etmeye yönelik bir tedbirdir³¹¹. Bu tedbirin konusunu şüpheli veya sanığın fotoğrafı, beden ölçüleri, parmak izleri³¹², ses ve görüntüleri oluşturmaktadır³¹³. Bu tedbire Cumhuriyet Savcısı tarafından karar verilmiş olmalıdır. Şüpheli veya sanığın fotoğraf, beden ölçüleri, parmak ve avuç içi izi, sesi, görüntüleri, diğer bedensel ayırt edici özellikleri kayıt altına alınabilmektedir. Bir diğer koruma tedbiri olan fizik kimliğin tespiti etkin soruşturmanın gerekliliği olan olayı ve sorumluları ortaya çıkaracak güçte olma özelliği bakımından önem arz etmekte, olayın ve sorumluların ortaya çıkarılması noktasında soruşturmanın amacı olan maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına katkı sağlamaktadır.

9. HUKUKA AYKIRI DELİLLERİN ETKİN SORUŞTURMA İLE İLİŞKİSİ

Hukuka aykırılık 5271 sayılı CMK madde 288/2’de “*Bir hukuk kuralının uygulanmaması veya yanlış uygulanması hukuka aykırılıktır.*” olarak tanımlanmaktadır³¹⁴. Hukuka aykırı delil kavramı öğretide farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Hukuka aykırı delil öğretide, ceza muhakemesi kurallarına ne şekilde ve derecede olduğu önemli olmaksızın aykırı davranılarak ve ceza muhakemesinin amaçlarına aykırı hareket edilerek ele geçirilen delil³¹⁵, hukukun belirlediği kurallar dışında elde edilen delil³¹⁶ olarak tanımlanmaktadır.

³⁰⁹ Furkan Batuhan Karagöz, Cumhuriyet Savcısının Soruşturma Evresindeki Görev ve Yetkileri, Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, 2022, s. 80.

“Yunancada Autopsia, kendi gözü ile görmek manasına gelmektedir.”

³¹⁰ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırıt, Alan Akcan, Özaydın, Erden Tüttüncü, Altınok, Villemin, Tok, s. 245.

³¹¹ Öztürk, Eker Kazancı, Soyer Güleç, s. 275.

³¹² Ömer Meroğlu, “Ceza Muhakemesinde Şüpheli ve Sanığın Fizik Kimlik Tespiti,” *TBBD* 27 (2014): s. 81.

³¹³ Öztürk, Eker Kazancı, Soyer Güleç, s. 276.

³¹⁴ Mustafa Kağan Öztürk, Muhammed Emre Tulay, “Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı,” *Terazi Hukuk Dergisi* 129 (2021): s. 1341.

³¹⁵ Ersan Şen, *Ceza Yargılaması Hukuku’nda Hukuka Aykırı Deliller Sorunu*. (İstanbul: Beta Yayınları, 1998) s. 23-24.

³¹⁶ Ali Eryılmaz, *Ceza ve Disiplin Hukukunda Hukuka Aykırı Delil*, (Ankara: Hukab Yayınları, 2013) s. 105.

Ceza muhakemesinin amacı maddi gerçeğe ulaşmaktır. Maddi gerçeğe ulaşma noktasında deliller en önemli araçtır. Ceza muhakemesinin amacına ulaşma yolunda delillerin hukuka uygun olarak elde edilmiş olması gerekir. Aksi halde hukuka uygun olarak elde edilmeyen, insan hakları ihlallerine, kişilerin temel hak ve hürriyetlerine hukuka aykırı olarak müdahale edilerek elde edilen deliller ceza muhakemesinde kullanılmayacaktır³¹⁷. Ceza muhakemesi hukukunda hukuka aykırı delillerin muhakemede kullanılmayacağını kabul eden “*mutlak değerlendirme yasağı*” benimsenmektedir³¹⁸. Hukuka uygun olmayan hiçbir delil yargılamada kullanılmayacaktır³¹⁹.

Ceza muhakemesinde adil bir yargılanmadan söz edebilmek için muhakemede hukuka uygun delillerin kullanılmış olması gerekmektedir. Dolayısıyla hukuka aykırı delil ve adil yargılanma hakkı bağlantılıdır. Hukuka aykırı deliller AİHM içtihatlarına adil yargılanma hakkı ile doğrudan bağlantılı olması sebebiyle çokça konu olmaktadır³²⁰. Adil yargılanma hakkı AİHM içtihatlarına konu olan ve AİHS’e üye devletler tarafından en çok ihlal edilen haklardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır³²¹. AİHM, hukuka aykırı delillerin yargılama esnasında kullanılıp kullanılmadığı hususunda değerlendirme yapma görevine sahip değildir. Delillerin değerlendirilmesi ulusal mahkemelerin görevidir. Delilleri değerlendirme noktasında ulusal mahkemelere müdahale edilmemektedir. Hukuka aykırı deliller noktasında AİHM yapılan yargılamayı bir bütün olarak ele almakta ve yargılamanın deliller de dahil olmak üzere adil olarak gerçekleşip gerçekleşmediğini denetlemektedir³²².

³¹⁷ Cem Şenol, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2015, s. 243.

³¹⁸ Mahmut Koca, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller”, *Ceza Hukuku Dergisi* 1.2 (2006), s. 222-223.

³¹⁹ Timur Demirbaş, *Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013) s. 349.

³²⁰ Fatih Akıncı, *Türk Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağının Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2020, s. 179.

³²¹ Durmuş Tezcan, M. Ruhan Erdem, Oğuz Sancakdar, Rifat Murat Önok, *İnsan Hakları El Kitabı*. (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019) s. 301.

³²² Akıncı, s. 31.

Mecelle^{323 324}, de “*Usul esasa mukaddemdir.*” ilkesi yer almaktadır. Dolayısıyla usul esastan önce gelmektedir. Delil, hukuka uygun olarak elde edilmedikçe, ceza muhakemesinde hükme esas alınmamaktadır³²⁵. Hukuka aykırı olarak elde edilen deliller, ceza muhakemesinde yalnızca hüküm aşamasında değil ceza muhakemesinin hiçbir aşamasında kullanılamamaktadır³²⁶. Hukuka aykırı olduğu tespit edildiğinde muhakeme dışı bırakılarak dikkate alınmaması gerekmektedir³²⁷. Maddi gerçeğe ulaşılması ceza muhakemesinin amacı olsa da maddi gerçeğe hukuka uygun şekilde ulaşılmalıdır. Her ne olursa olsun maddi gerçeğe ulaşma amacı bulunmamaktadır³²⁸. Cumhuriyet Savcısı, maddi gerçeğe ulaşma amacıyla suç haberini almasıyla soruşturmaya başlamakta, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplama faaliyetine adli kolluk aracılığıyla başlamaktadır. Soruşturma aşamasında toplanan delilin hukuka aykırı olup olmadığı noktasında değerlendirmeyi Cumhuriyet Savcısı yapacaktır³²⁹. Etkin soruşturma yapma zorunluluğu bakımından Cumhuriyet Savcısı soruşturmayı yürütürken ve maddi gerçeğe ulaşmak amacıyla delil toplarken topladığı delillerin hukuka uygun deliller olması gerekmektedir. Bu gereklilik etkin soruşturmanın özellikleri arasında yer almaktadır. Aksi halde etkin bir soruşturmadan söz edilemeyecektir. Hukuka uygun olarak elde edilen delillerle soruşturma sonunda bir değerlendirme yapılarak İddianame tanzim edilecek veya Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar verilecektir.

AİHS madde 6/2’de lekelenmeme hakkı, masumiyet karinesi “*Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.*” düzenlemesi ile ifade

³²³ Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye, 1868-1876 yılları arasında Ahmet Cevdet Paşa başkanlığındaki bir komisyon tarafından derlenen İslami özel hukuk (medeni hukuk) kuralları kodeksidir.

³²⁴ *Türk Dil Kurumu*, (Arapça kökenli bir kelime olan mecelle, kitap anlamına gelmektedir.), 13 Kasım 2022 <<https://sozluk.gov.tr>>.

³²⁵ Fatih Birtek, *AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*. (Ankara: Adalet Yayınevi, 2016) s. 69, Gökçe Uzunali Şenol, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Delil Yasakları. Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2014, s. 17.

³²⁶ Murat Volkan Dülger, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Dışlama Kuralı ve Hukuka Aykırı Delillerin Uzak Etkisi*. (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014) s. 69.

³²⁷ Beytullah Çetin, “*Ceza Muhakemesi Hukukunda Yasak Yollarla Edinilmiş Delillerin Değerlendirilmesi*”, Prof. Dr. Nevzat Toroslu’ya Armağan, Cilt I. (Ankara: 2015) s. 289.

³²⁸ Yenisey, Nuhoğlu, s. 566.

³²⁹ Cem Şenol, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2015, s. 255.

edilmektedir. Bahse konu maddeden hareketle hukuka aykırı delillerin yargılamada kullanılmayacağı, hükme esas alınamayacağı, “*yasal olarak*” suçun kanıtlanması ibaresinden anlaşılmaktadır. Suç, kişinin suçluluğu delillerle ispat edilmektedir. Deliller ispat aracıdır. Dolayısıyla suçun, suçluluğun yasal olarak kanıtlanabilmesi için hukuka uygun olarak elde edilmiş hukuka uygun delillerin varlığı gereklidir. Masumiyet karinesi ile hukuka aykırı delillerin kullanılmayacağı düzenlenmektedir. Adil bir yargılanmanın var olabilmesi için hukuka aykırı delillerin kullanılmaması gerekmektedir³³⁰.

AİHM’in hukuka aykırı deliller konusuna yer verdiği diğer önemli içtihatları ise; Khan/Birleşik Krallık, P.G. ve J.H./Birleşik Krallık, Heglas/Çek Cumhuriyeti, Jalloh/Almanya, Harutyunyan/Ermenistan, Gafgen/Almanya, Alchagin/Rusya kararları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Khan/Birleşik Krallık³³¹ kararında özetle; Pakistan’dan Birleşik Krallığa uçakla giden başvurunun yanında bulunan kuzenin üzerinden eroin diye tabir edilen uyuşturucu ve uyarıcı madde bulunduğu, başvurunun üzerinde yapılan araştırmalarda herhangi bir maddeye rastlanmadığı, evine uyuşturucu ticareti yapma suçundan gizli dinleme cihazı yerleştirilen arkadaşının evine giden başvurunun uyuşturucu ticareti yaptığının ses kaydına alındığı, ulusal mahkemede bu ses kaydının delil olarak kabul edildiği olay ile ilgili olarak AİHM, değerlendirme yaparken delilin kabul edilebilirliğinin ulusal mahkemelerin tasarrufunda olduğunu yineleyerek iç hukukta ses kaydının delil olarak kabul edildiğini, ikrarın başvurunun kendi isteği ile her ne kadar haberi olmadığı esnada olsa da elde edildiğini, mahkumiyete ilişkin eldeki tek delil olduğunu ve bu nedenle kuvvetli olduğunu, her ne kadar hukuka aykırı yöntemlerle elde edilmiş olsa da yargılamayı hukuka aykırı hale getirmeyeceğini, gizli olarak kayıt edilen ses kaydı delilinin bu nedenle yargılama dışında bırakılmayacağını vurgulamaktadır. Sonuç olarak bahse konu başvuruda Mahkeme, Sözleşmenin 6. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna ulaşmıştır. Khan/Birleşik Krallık Kararı, etkin bir soruşturmanın yürütüldüğünden bahsedebilmek için gerekli olan özelliklerden biri olan soruşturmanın sorumluları ortaya çıkaracak güçte olması ve

³³⁰ Hüseyin Şık, “Suçsuzluk Karinesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 1 (2012): s. 126.

³³¹ Khan/Birleşik Krallık, Başvuru Numarası 35394/97, 4 Ekim 2000 Karar tarihli.

Erişim adresi: <https://hudoc.echr.coe.int/> Erişim tarihi: 04/04/2023.

sorumluların cezalandırılabilmesi bakımından en önemli unsur olan delillerin ele geçirilmesinin öneminin vurgulandığı bir karar olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar Mahkeme muhakemeyi bir bütün olarak ele alarak hukuka aykırı delilin kullanılmasının adil yargılanma hakkını ihlal etmediğine karar vermiş ise de etkin bir soruşturmada bahsedebilmek için hukuka uygun yollarla elde edilmiş deliller kararlara ve soruşturmaya esas alınmalıdır.

P.G. ve J.H./Birleşik Krallık³³² kararında özetle; Başvurucuların hırsızlık suçuna teşebbüs etme suçunun şüphelisi oldukları, yakalandıklarında ifade vermeyi ve karşılaştırılmak üzere ses kaydı vermeyi kabul etmedikleri, bunun üzerine kaldıkları hücrelere gizli olarak cihaz yerleştirildiği olay ilgili olarak, Mahkeme somut olayı bir bütün olarak ele alarak yargılanmanın adil yürütülüp yürütülmediğini değerlendirmiş, hukuka aykırı olarak elde edilen delilin ulusal makamlarca kabul edilebilirliğinin değerlendirilmesi gerektiğini ve kabul edildiğini belirtmiştir. Sonuç olarak bahse konu başvuruda Mahkeme, Sözleşmenin 6. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna ulaşmıştır. Görülmektedir ki her ne kadar delile hukuka aykırı yollardan ulaşılmış olsa da Mahkeme, muhakemeyi bir bütün olarak değerlendirerek elde edilen delilin adil yargılanma hakkının ihlali olmadığına karar vermiştir. Maddi gerçeğe hukuka uygun deliller ile ulaşılmalıdır. Dolayısıyla hukuka aykırı delilin muhakeme aşamasında soruşturma sonucunda verilen karara ve hükme esas alınması kanaatimizce adil yargılanma hakkının ihlali olarak değerlendirilmelidir.

Heglas/Çek Cumhuriyeti³³³ kararında özetle; Başvuranın cep telefonu ile yaptığı görüşmelerin kayıtlarının elde edilmesi ve üzerine dinleme cihazı yerleştirmek suretiyle diğer bir kişi ile yaptığı görüşmelerin kayda alınması olayıyla ilgili olarak, Mahkeme kamu yararı kavramından bahsetmekle yargılanmanın bir bütün olarak incelenerek adil yargılanma yapılıp yapılmadığının belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Her ne kadar hukuka aykırı olarak elde edilen delil ile mahkûmiyet hükmü kuruluyor ise de kamu yararının bireysel yararın önüne geçtiğini vurgulamaktadır. Sonuç olarak bahse konu başvuruda Mahkeme, Sözleşmenin 6.

³³² P.G. ve J.H. /Birleşik Krallık, Başvuru Numarası 44787/98, 25 Eylül 2001 Karar tarihli.
www.echr.coe.int Erişim tarihi: 04/04/2023.

³³³ Heglas/Çek Cumhuriyeti, Başvuru Numarası 5935/02, 1 Mart 2007 Karar tarihli.
<https://inhak.adalet.gov.tr/> Erişim tarihi: 04/04/2023.

maddesinin ihlal edilmediği sonucuna ulaşmıştır. Mahkeme, adil yargılanma hakkının ihlal edilip edilmediği hususunda değerlendirme yaparken muhakemeyi bir bütün olarak ele almakta ve Devletlerin iç hukukunda hukuka aykırı delil tartışması yapmasını, kendi değerlendirmelerinde yalnız hukuka aykırı delilin kullanımının adil yargılanma hakkını ihlal etmeyeceğini kabul etmektedir. Kamu yararının söz konusu olduğu durumlarda hukuka aykırı delilin kullanımının, hükme esas alınmasının ihlal niteliğinde olmayacağını vurgulamaktadır.

Jalloh/Almanya³³⁴ kararında özetle; Başvuranın ağızından çıkardığı küçük paketleri para karşılığı başka bir kişiye verdiğini birden fazla kez gören sivil polisler başvuranı uyuşturucu ticareti yaptığı şüphesi ile yakalamak istedikleri esnada başvuranın ağızındaki küçük paketi yuttuğu, başvuranın yuttuğu paketin dışarı atılmasının sağlanması amacıyla isteği dışında zorla kusturucu ilaç verilerek paketin dışarı zorla çıkmasının sağlandığı ve bu delilin mahkumiyetine esas alındığı olay ile ilgili olarak, Mahkeme adil yargılanma kapsamında yaptığı değerlendirmede zorla vücuda enjekte edilen ilaç sonucu elde edilen delilin hakkaniyete aykırı olduğunu vurgulamış ve sonuç olarak bahse konu başvuruda, Sözleşmenin 6. maddesinin ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır. Mahkeme, bu kararında delil elde etmek amacıyla şüpheliden suça ilişkin delil elde etmek amacıyla doğal yollardan elde edebileceği delil bakımından zorla bir işlem uygulaması işleminin adil yargılanma hakkının ihlali olduğuna karar vermiştir. Doğal yollardan elde edilebilecekken zor kullanarak delil elde etme yöntemi hukuka aykırı olmakla adil yargılanma hakkının da ihlali niteliğindedir. Etkin bir soruşturmanın hukuka uygun elde edilmiş deliller ile yürütülmesi gerekmektedir. Maddi gerçeğe hukuka uygun yollarla ulaşılmalı, şüphelinin hakları korunmalıdır.

Harutyunyan/Ermenistan³³⁵ kararında özetle; Başvuranın orduda asker olduğu esnada arkadaşını tasarlayarak öldürmek suçundan mahkûm olduğu, başvuranın ikrarı ve iki tanık beyanı esas alınarak her ne kadar mahkumiyet hükmü verilse de ikrar ve beyanların baskı altında verildikleri, polis memurlarının kötü muamele altında beyan aldıkları, mahkeme

³³⁴ Jalloh/Almanya, Başvuru Numarası 54810/00, 11 Temmuz 2006 Karar tarihli.

Yüksektepe Mert Asker, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile Anayasa Mahkemesi İlamları Işığında Açıklamalı Adil Yargılanma, s. 202.

³³⁵ Harutyunyan/Ermenistan, Başvuru Numarası 36549/03, 28 Haziran 2007 Karar tarihli.

<https://www.echr.coe.int/> Erişim tarihi: 04/04/2023.

aşamasında da başvuran ve tanıkların aynı beyanları verdikleri olayla ilgili olarak, Mahkeme her ne kadar polis memurlarının kötü muamelede bulunarak ikrar ve beyan aldığı gerekçesiyle AİHM'e başvurulmuş olsa da kendisine kötü muamelede bulunduğu iddia edilen kişiler dışında, mahkemede de aynı beyanlarda bulunulmasının bu durumu hukuka uygun hale getirmeyeceğini, kötü muamelenin kesin olarak ortaya çıktığı durumlarda hukuka aykırı olarak elde edilen delillerin kullanılmaması gerektiğini, adil yargılanma hakkının ihlalinin söz konusu olacağını vurgulamaktadır. Mahkeme, delil elde etmek amacıyla kötü muamele, işkence uygulanması sonucunda elde edilen ikrarın hukuka aykırı delil olduğunu, delil elde etmek amacıyla AİHS kapsamında düzenlenen işkence yasağının ihlal edilmesinin adil yargılanma hakkını ihlal ettiğine karar vermiştir. Kötü muamele ile elde edilen ikrar hukuka aykırı yollardan elde edilmiş hukuka aykırı delil niteliğindedir. Etkin bir soruşturmada ancak şüphelinin de haklarının korunarak hukuka uygun deliller ile makul hız ve özende delillere ulaşılarak yürütülen bir soruşturmanın varlığında söz edilebilir.

Gafgen/Almanya³³⁶ kararında özetle; Başvuranın kendisini, ablasının arkadaşı olarak tanıttığı çocuğu eve götürüp boğarak öldürdüğü ve ailesinden halen yaşıyor gibi göstererek fidye istediği ve polis memurları tarafından yakalandığı, çocuğun başkası tarafından kaçırıldığını söylediği, çocuğun bulunması amacıyla çocuğun yerini söylemediği takdirde fiziksel acı veren yöntemlere başvurulacağı ile tehdit edildiği, bu tehdit üzerine çocuğun yerini söylediği ve polisleri olay yerine götürdüğü, çocuğu öldürdüğünü ise daha sonra pişman olarak itiraz ettiği olayla ilgili olarak, Mahkeme hiçbir surette Sözleşmenin 3.maddesinde yer alan işkence yasağının ihlal edilemeyeceğini, mutlak bir hak olduğunu, 6.madde kapsamında düzenlenen adil yargılanma hakkının ise mutlak bir hak içermediğini, başvurana mahkemede susma hakkı olduğunun ve kendisi aleyhine beyan vermeye zorlanamayacağını hatırlatılmasına rağmen pişman olarak başvuranın suçunu ikrar ettiğini, hukuka aykırı yöntemlerle elde edilmiş bir ikrar söz konusu olsa da somut olayda mahkumiyete esas başka destekleyici delillerin de bulunduğunu belirterek, Sözleşme'nin 6. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna ulaşmıştır. Mahkeme, kararda hukuka aykırı yollarla

³³⁶ Gafgen / Almanya, Başvuru Numarası 22978/05, 1 Haziran 2010 Karar tarihli.

elde edilmiş bir delil mevcut olsa da başka delillerin de mevcut olması dolayısıyla adil yargılanma hakkının ihlali kararı vermemiştir.

Alchagin/Rusya³³⁷ kararında özetle; Başvuranın hırsızlık şüphelisi olduğu ve kendisini yakalayan polisin kötü muamelesi nedeniyle ikrarda bulunarak tutuklandığı, vücudunda herhangi bir darp cebir izine rastlanılmadığı, ulusal mahkemenin yargılama esnasında ikrar yanında birden fazla delile dayandığı, her ne kadar Mahkeme polis memurlarının başvurana kötü muamelede bulunarak Sözleşmenin 3.maddesi kapsamında düzenlenen işkence yasağını ihlal ettiklerine karar vermiş ise de 6.madde kapsamında bir ihlalin varlığından söz edebilmek için birlikte bulunması gereken kriterler öngörmüştür. Bu kriterler; ikrara neden olan kötü muamelenin ispatlanmış olması, başvuranın ikrar içeren beyan verdiği esnada avukat eksikliği gibi hukuki olarak bir eksiklik bulunması, bu şekilde elde edilmiş ikrarın mahkûmiyet kararına esas alınmış olması, ikrarın yargılamada delil olarak kullanılmasına karşı çıkılabileceği hakkında usulü güvence eksikliği. Mahkeme, kötü muamelede bulunularak elde edilen ikrarın, hukuka aykırı delilin tek başına yargılamayı adil olmaktan çıkarmayacağını, adil bir yargılanmanın olup olmadığı hususunda yargılamanın bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulayarak somut olayda sayılan kriterleri değerlendirmiş ve Sözleşme'nin 6. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna ulaşmıştır.

AİHM'in incelenen hukuka aykırı delillerin değerlendirmesine yer verdiği içtihatlar ışığında AİHM'in hukuka aykırı deliller konusundaki tutumuna ilişkin çıkarım yapmak mümkündür. AİHM, hukuka aykırı deliller bakımından kabul edilebilirliği bakımından değerlendirme yapma yetkisinin ulusal mahkemelerde olduğunu, Sözleşmede hukuka aykırı delillerin kabul edilebilirliği ile ilgili bir kuralın olmadığını, içtihatlarında Sözleşmenin 6. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının ihlal edilip edilmediği noktasında değerlendirme yaparken yargılamayı bir bütün olarak ele aldığını, yalnızca hukuka aykırı delile dayanılarak hüküm kurulmasının adil yargılanma hakkını ihlal etmeyeceğini vurgulamaktadır³³⁸. Etkin soruşturma bakımından hukuka aykırı delillerin değerlendirilmesi

³³⁷ Alchagin/Rusya, Başvuru Numarası 2012/05, 17 Ocak 2012 Karar tarihli.

<https://inhak.adalet.gov.tr/> Erişim tarihi: 04/04/2023.

³³⁸ Burçin Bayrak Şenocak, "AİHM İçtihadında Hukuka Aykırı Delillerin Adil Yargılanma Hakkına Etkisi," *İnsan Hakları Dergisi* 4 (2019): 23, Ersan Şen, Buğra Şahin, "İHAS madde 53 Çerçevesinde Hukuka Aykırı Delil," *Terazi Hukuk Dergisi* 178 (2021): s. 1211.

yapıldığında ise, Cumhuriyet Savcısının etkin bir soruşturma yürüttüğünden bahsedilebilmesi için hukuka uygun olarak toplanan delillerin soruşturma aşamasında ve yeterli delil kriteri bakımından ele alınması gerekmektedir. Hukuka uygun olmayan bir delille yürütülen ve tamamlanan soruşturmanın etkinliğinden söz edilemeyecektir. Şüphelinin haklarını korumakla yükümlü olan Cumhuriyet Savcısı yürüttüğü soruşturmayı hukuka uygun olarak elde edilen dolayısıyla kişi mağduriyetine sebep olmayan deliller ile yürütmeli ve tamamlamalıdır. Cumhuriyet Savcısı maddi gerçeğe hukuka uygun deliller ile ulaşmalı ve kamu adına iddianame tanzim ederken kararına hukuka uygun delilleri esas almalıdır.

10. AİHM KARARLARI IŞIĞINDA ETKİN SORUŞTURMA VE ÖZELLİKLERİ

Etkin soruşturma yükümlülüğü AİHM içtihatlarıyla AİHS'e taraf olan devletlerin uyması gereken bir yükümlülük olarak ortaya çıkmıştır. Etkin soruşturma yükümlülüğünün özellikleri de AİHM'in içtihatlarından anlaşılmaktadır³³⁹. Etkin bir soruşturmanın yürütülüp yürütülmediği somut olayın özelliklerine göre bazı kriterler çerçevesinde incelenerek soruşturmanın etkin olarak yürütülmediği sonucuna ulaşırsa AİHS madde 6 kapsamında düzenlenen adil yargılanma hakkının ihlali söz konusu olacaktır.

AİHM'in etkin soruşturma yükümlülüğünü değerlendirdiği içtihatlarında ortak özellikler bulunmaktadır. Etkin soruşturma yükümlülüğünün AİHM içtihatları kapsamında özellikleri, suç şüphesi altında bulunan kişilerden bağımsız kişilerce yürütülmesi, soruşturmayı yürüten makamın tarafsız olması, suç şüphesinin öğrenildiği anda ivedilikle soruşturmaya başlanması, soruşturmanın makul sürede tamamlanması, denetime açık olması, cezalandırmaya elverişli bir soruşturma olması ve titizlikle hukuka uygun olarak yürütülmesi ve AİHS madde 13 kapsamında etkili başvuru hakkının gerektiği ölçüde olmasıdır³⁴⁰.

Etkin soruşturma yükümlülüğüne aykırı soruşturma yürütüldüğü gerekçesiyle ihlal karar verilen ilk karar AİHM'in *Mc Cann/Birleşik Krallık*³⁴¹ kararıdır. Mahkeme, sözleşmenin

³³⁹ Hoşgöl, s. 18.

³⁴⁰ Cengiz, Serkan, Fahrettin Demirağ, Teoman Ergül, Jeremy Mc Bride ve Durmuş Tezcan, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları*, (Ankara: TBB Yayınları, 2008) 10, Cem Şenol, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Etkin Soruşturma Yükümlülüğü*, (İstanbul: On iki Levha Yayıncılık, 2013) s. 46.

³⁴¹ AİHM *Mc Cann/Birleşik Krallık*, Başvuru Numarası 18984/91, 27 Eylül 1995 Karar tarihi.

2.maddesinde kapsamında düzenlenen Yaşam hakkı bakımından üye devletlere yükümlülükler getirerek etkin soruşturma yürütülmesi gerektiğini vurgulamaktadır³⁴².

AİHM'in emsal niteliğindeki Finucane/Birleşik Krallık³⁴³ kararında, etkin bir soruşturmada söz edilebilmesi için gereken kriterler yer almaktadır. Bu kriterler kısaca, resmi bir soruşturma yürütülmesi, soruşturmanın olaya karışmamış diğer bağımsız kişiler tarafından yürütülmesi, soruşturmanın olayları ve suçluları ortaya çıkarma konusunda yeterli ve elverişli olması, soruşturmaya ivedilikle başlanması, makul hızla yürütülmesi, soruşturmanın kamunun denetimine açık olması ya da en azından mağdurun veya yakın akrabalarının sürece müdahil olmasına imkân vermesi, olarak yer almaktadır. Bu kriterler somut olaya göre değerlendirilecek ve etkin bir soruşturma yürütülüp yürütülmediği ile ilgili değerlendirme yapılacaktır³⁴⁴.

AİHM'in diğer emsal niteliğindeki Hugh Jordan/Birleşik Krallık³⁴⁵ kararında, Başvurucu, somut olayda oğlunun silahsız iken Kraliyet polisi tarafından arkasından 3 defa vurularak öldürülmesi ve yeterli delil olmadığı gerekçesiyle takipsizlik kararı verilmesi suretiyle Sözleşmenin 2.maddesi kapsamında düzenlenen Yaşam hakkının ihlal edildiği gerekçesiyle Mahkemeye başvurmuştur³⁴⁶. Mahkeme, somut olay bakımından yaptığı değerlendirmede etkin bir soruşturmada bahsedebilmek için soruşturmanın kamu denetimine açık olarak yürütülmesini, ölen kişinin yakınlarının sürece katılımlarının sağlanmasını, soruşturmanın ivedilikle resen harekete geçerek yürütülmesi gerektiğini, soruşturma esnasında bütün delillerin toplanması gerektiğini, sorumluları ortaya çıkarmaya elverişli bir biçimde soruşturma yürütülmesi gerektiğini vurgulamaktadır³⁴⁷. Mahkeme, Sözleşmenin

³⁴² Hoşgöl, s. 23.

³⁴³ AİHM Finucane/ Birleşik Krallık, 01/08/2003 Karar tarihli, Başvuru Numarası 29178/95. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-61185%22%7D>

³⁴⁴ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 46. Madde Rehberi, Kararların Bağlayıcılığı ve İcrası, Birinci Baskı, 31 Ocak 2020, s. 15. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_46_TUR.pdf Erişim tarihi: 17 Kasım 2022.

³⁴⁵ AİHM Hugh Jordan/Birleşik Krallık, Başvuru Numarası 24746/94, 4/5/2001 Karar tarihli. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Hugh%20Jordan/united%20kingdom%22,%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%7D%7D,%22itemid%22:%5B%22001-59450%22%7D%7D> Erişim tarihi: 17/11/2022.

³⁴⁶ İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi, Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanan basın bildirisi. 320 04 Mayıs 2001.

³⁴⁷ Hoşgöl, s. 26.

6.maddesi kapsamında düzenlenen adil yargılanma hakkının ihlal edilmediği sonucunda ulaşmıştır.

AİHM'in etkin soruşturma yükümlülüğüne değindiği pek çok önemli içtihatı bulunmaktadır fakat henüz etkin soruşturma yükümlülüğü noktasında içtihat birliği mevcut değildir, her somut olay kendi içerisinde değerlendirilmelidir.

Etkin bir soruşturmada bahsedebilmek için AİHM içtihatlarında yer verildiği üzere soruşturmaya ivedilikle başlanarak soruşturma makul sürede tamamlanmalıdır. Soruşturma makul sürede sorumluları ortaya çıkarmaya elverişli olmalıdır. Dolayısıyla öncelikle makul süre kavramının incelenmesi gerekmektedir. Makul süre kavramı Sözleşmenin 6.maddesi kapsamında düzenlenen adil yargılanma hakkı bakımından da önem arz eden bir kavramdır. Dolayısıyla soruşturmanın etkinliği ve yargılanmanın adil olması makul sürede soruşturma yürütülmesi ve yargılanmanın tamamlanmasına bağlanmıştır³⁴⁸.

10.1 Soruşturmanın Makul Sürede Tamamlanması

Makul süre kavramı, etkin soruşturma yükümlülüğü ve Sözleşmenin 6.maddesi kapsamında düzenlenen adil yargılanma hakkı bakımından önem arz eden bir kavramdır.

Makul kelimesi, “*akla uygun, akıllıca, belirli ve elverişli*”³⁴⁹ anlamlarına gelmektedir. Makul süre kavramı Ceza Muhakemesinde soruşturma aşamasında son derece önemli bir yere sahiptir. Cumhuriyet Savcısının, suç haberini almasıyla ve başlangıç şüphesi ile başlayan, şüphelinin aleyhine ve lehine olan delillerin toplanmasıyla ve yeterli şüphe ile tanzim edilen iddianamenin kamu adına mahkemeye gönderilmesiyle ve iddianamenin kabulü ile sonlanan soruşturma aşamasında makul süre somut olaya göre değerlendirilmelidir. Makul sürenin değerlendirilmesi noktasında ölçütler, somut olaydaki dava konusunun niteliği, yargılamaya boyunca suçtan zarar görenin tutumu ve ulusal yargı makamlarının tutumu olarak karşımıza çıkmaktadır³⁵⁰. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde makul süre kavramı “reasonable time”

³⁴⁸ Cem Şenol, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Etkin Soruşturma Yükümlülüğü*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2011, s. 97-98.

³⁴⁹ *Türk Dil Kurumu*, 2 Ekim 2022 <<https://sozluk.gov.tr>>.

³⁵⁰ Bahri Öztürk, Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Özge Sırma Gezer, Yasemin Filiz Saygılar Kırıt, Esra Alan Akcan, Efser Erden Tütüncü, Özdem Özaydın, Derya Altınok

olarak yer almaktadır³⁵¹. AİHM'in Lawless/İrlanda Kararı³⁵² makul sürede yargılanma hakkına değindiği en eski kararlarından biridir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6.maddesinde düzenlenen Adil Yargılanma Hakkı değerlendirilirken soruşturmanın makul sürede yapılıp yapılmadığı, yargılamanın makul sürede tamamlanıp tamamlanmadığı hususu ele alınmaktadır³⁵³.

AİHS'in 6. maddesinin 1. fıkrasına göre “Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir.” düzenlemesi yer almaktadır. Adil yargılanma hakkı makul sürede yargılanma hakkını kapsamaktadır³⁵⁴. Nitekim geç gelen adalet, adalet değildir.

Makul sürenin ne olduğu hususunda sabit bir süre yoktur. Makul süre her somut olaya göre olayın özellikleri göz önünde bulundurularak belirlenmelidir³⁵⁵. AİHM'in Çakmak ve Diğerleri/ Türkiye, Oyal/ Türkiye, Büker/ Türkiye kararlarında somut olaya göre makul sürenin belirlenmesi gerektiğine yer verilmiştir. Makul süre kavramı Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararlarına da konu olmaktadır³⁵⁶.

Mahkeme, adil bir yargılama süreci ve etkin soruşturmadan söz edebilmek için gereken makul sürenin en fazla ne kadar olacağı hususunda bir düzenleme yapmamakla her somut

Villemin, Mehmet Can Tok, s. 106.

³⁵¹ Caner Özler, *AİHM Kararları Işığında Türk Ceza Yargılamasında Soruşturma ve Kovuşturma Evrelerinde Makul Süre*. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2021, s. 26.

³⁵² AİHM Lawless/İrlanda Kararı, 1 Temmuz 1961 Karar tarihli, Başvuru Numarası 332/57. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57518%22%7D>

³⁵³ Mükerrerrem Onur Başar, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Makul Sürede Yargılanma Hakkı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008 s. 6.

³⁵⁴ Sıla Tatlıdıl, “Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Makul Sürede Yargılanma Hakkı-Sürenin Aşılması ve Sonuçları,” *TBB Dergisi* 143 (2019): s. 14.

³⁵⁵ Sıla Tatlıdıl, “Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Makul Sürede Yargılanma Hakkı-Sürenin Aşılması ve Sonuçları,” *TBB Dergisi* 143 (2019): s. 15.

³⁵⁶ AİHM, Oyal/Türkiye, 23.03.2010 tarihli kararı, Başvuru No. 4864/05.

AİHM, Büker/Türkiye, 24.10.2000 tarihli kararı, Başvuru No. 29921/96.

Erişim adresi: <https://hudoc.echr.coe.int/> Erişim tarihi: 04/04/2023.

olayı kendi içerisinde³⁵⁷ ayrı ayrı değerlendirerek³⁵⁸ genel olarak ortalama 8-9 yılın üzerindeki yargılamaların makul süre bakımından aşım olduğunu kabul etmektedir³⁵⁹.

Makul süre bakımından hak ihlalleri ancak soruşturmayı yürüten makamların soruşturmanın gecikmesine sebebiyet vermesi, haksız olarak soruşturmayı sürüncemede bırakarak uzamasına neden olmaları durumlarında ortaya çıkmaktadır³⁶⁰. AYM ve AİHM yetkili ve görevlerin makamların kararları zamanında yazmaması ve geciktirmesini makul sürede yargılanma hakkı bakımından ihlal kabul etmektedir. Yetkisizlik ve gerekçeli kararların yazılmasının uzaması nedeniyle makul sürede yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar verilen bazı kararlar; AİHM'in Bunkate/Hollanda³⁶¹ ve Eckle/Almanya³⁶² kararlarıdır.

AİHM'in Yeter/Türkiye³⁶³ içtihadında makul süreye “*Bu bağlamda zımni olarak bir ivedilik ve makul süre zorunluluğu da bulunmaktadır. Yetkili makamlar tarafından gözaltında tutulduğu sırada ölen bir kişinin davasında yine yetkili makamların verecekleri ivedi cevap, halkın hukukun üstünlüğüne duyduğu güvenin korunmasında ve kanun dışı fiillere bulaşıldığı ya da bu fiillere müsamaha edildiği izleniminin oluşmasını Önlemek bakımından çok önemli olduğunu hatırlatır.*” ifadeleriyle yer verilmiştir.

10.2 Soruşturmanın Bağımsız ve Tarafsız Makamlarca Yürütülmesi

Bağımsız³⁶⁴, kelime anlamıyla “*Davranışlarını, tutumunu, girişimlerini herhangi bir gücün etkisinde kalmadan düzenleyebilen, özgür, hür*” olarak ifade edilmektedir. Bağımsız

³⁵⁷ Caner Özler, AİHM Kararları Işığında Türk Ceza Yargılamasında Soruşturma ve Kovuşturma Evrelerinde Makul Süre, (Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2021) s. 28.

³⁵⁸ Vesile Sonay Evik, “Ceza ve Ceza Yargılaması Hukuku Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı”, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Seçkin Yay., Ankara 2004, s. 298.

³⁵⁹ Sibel İnceoğlu, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, Beta Yay., İstanbul 2005, s. 373.

³⁶⁰ İnceoğlu, s. 387.

³⁶¹ AİHM Bunkate/Hollanda, 26 Mayıs 1993 Karar tarihli, Başvuru Numarası 13645/88.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57820%22%7D>

³⁶² AİHM Eckle/Almanya, 24 Haziran 1983 Karar tarihli, Başvuru Numarası 8130/78.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57475%22%7D>

³⁶³ AİHM Yeter/Türkiye, 13 Ocak 2009 Karar tarihli, Başvuru Numarası 33750/03.

<https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22fulltext%22:%5B%22yeter/t%C3%BCrkiye%22%7D,%22documentco%201lectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%7D%7D>

³⁶⁴ 17 Kasım 2022 <<https://sozluk.gov.tr>>.

makamlarca soruşturmanın yürütülmesi kavramı, etkin soruşturma yükümlülüğü ve Sözleşmenin 6.maddesi kapsamında düzenlenen adil yargılanma hakkı bakımından önem arz eden bir diğer kavramdır³⁶⁵.

Etkin bir soruşturmada bahsedebilmek için AİHM'in içtihatlarında yer verdiği üzere yürütülen soruşturmanın, soruşturmada suç şüphesi altında bulunan kişilerden ve yakınlarından bağımsız kişilerce yürütülmesi gerekmektedir³⁶⁶. Ceza muhakemesinin amacı olan maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına hizmet eden soruşturma aşamasında görev alan herkes bağımsız olmalıdır. Bağımsızlık kuralı herkes için geçerli olmaktadır³⁶⁷. Dolayısıyla sadece soruşturmayı yürüten Cumhuriyet Savcısı, delillerin toplanmasında rol oynayan kolluk kuvvetleri, yargılamayı yapan mahkeme ve hâkimin bağımsızlığı değil diğer kişilerin de bağımsız olması söz konusudur. Bu gereklilik AİHM'in Güleç/Türkiye³⁶⁸ kararında soruşturma aşamasında görevlendirilen müfettişlerin bağımsız olmadığı vurgulanarak yer verilmiştir. AİHM, Batı/Türkiye³⁶⁹ kararında ve diğer kararlarında³⁷⁰ ise soruşturmanın bağımsız kişiler tarafından yürütülmesi gerektiğini, etkin soruşturmada söz edilebilmesi için gereklilik olduğunu “*Soruşturmanın etkili sayılabilmesi için, soruşturmada sorumlu olan ve araştırmayı yapan kişilerin olaylara karışmış olabilecek kişilerden bağımsız olmaları gerekir. Bunun için soruşturmacı ile soruşturulan arasında hiyerarşik ve kurumsal bir bağ bulunmaması yeterli değildir; soruşturmacının pratikte de bağımsız olması gerekir.*”

³⁶⁵ AİHM Finucane/ Birleşik Krallık, 01/08/2003 Karar tarihli, Başvuru Numarası 29178/95.

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-61185%22%5D%7D>

³⁶⁶ Özler, s. 17.

³⁶⁷ Cem Şenol, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Etkin Soruşturma Yükümlülüğü*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2011, s. 91.

³⁶⁸ AİHM Güleç/Türkiye kararı, 27 Temmuz 1998 Karar tarihli, Başvuru Numarası 21593/93. <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22fulltext%22:%5B%22%22CASE%20OF%20G%C3%9CLE%C3%87%20v.%20TURKEY%22%22%5D%22%22%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%22%22CHAMBER%22%22%5D%7D> Erişim tarihi: 17/11/2022.

³⁶⁹ AİHM Batı/Türkiye kararı, 03 Haziran 2004 Karar Tarihli, Başvuru Numarası 33097/96, 57834/00.

<https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22fulltext%22:%5B%22bat%C4%B1/t%C3%BCrkiye%22%22%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%22%22CHAMBER%22%22%5D%7D>

³⁷⁰ AİHM Oğur/Türkiye kararı, 27 Mart 2018 Karar Tarihli, Başvuru Numarası 13748/11. “Başvuran, eşinin cezaevinden hastaneye gecikmeli bir şekilde sevk edildiğini ve bu durumun eşinin hayatını kaybetmesine neden olduğunu iddia etmektedir.”

ifadeleriyle ³⁷¹ vurgulamaktadır. Pratikte bağımsız olmak ifadesinde tarafsız olmak kastedilmektedir. Dolayısıyla bağımsız olmanın yanında tarafsızlık da aranmaktadır.

Soruşturmayı yürüten makam ve soruşturmada rol oynayan kişiler bağımsız ve tarafsız olmalıdır. Tarafsızlık³⁷², kelime anlamıyla, “yansız” olarak ifade edilmektedir. Tarafsızlık öğretide³⁷³, soruşturmayı yürüten ve rol oynayan kişilerin tüm süreç boyunca somut olaya ve soruşturmanın taraflarına, suçtan zarar gören ve suç şüphesi altında bulunan kişilere önyargısız bir şekilde yaklaşmak, nesnel bir bakış açısına sahip olmak, objektif hareket etmeleri olarak açıklanmaktadır³⁷⁴. Objektiflik ve tarafsızlığın sağlanabilmesi ise etkin soruşturma yükümlülüğünün özelliklerinden olan makul sürede soruşturma gerçekleştirilmesine bağlıdır³⁷⁵. Tarafsızlık AİHM’in adil yargılanma hakkının ihlalini değerlendirdiği kararlarında 2 başlık altında incelenmektedir. AİHM, tarafsızlık kavramını objektif tarafsızlık ve subjektif tarafsızlık olmak üzere iki şekilde ele almaktadır³⁷⁶. Subjektif tarafsızlıktan bahsedebilmek için gereken, soruşturma aşamasında yer alan görevlilerin kişisel olarak tarafsız olmalarıdır. Objektif tarafsızlıktan bahsedebilmek için gereken ise, soruşturmanın tarafsız olarak yürütüldüğü izleniminin kamuda oluşmasıdır. Unutulmamalıdır ki “*adil olmak kadar adil görünmek de önemlidir.*” Objektif tarafsızlık soruşturmayı yürüten makamlarca toplumda oluşturulan güvendir³⁷⁷. Objektif tarafsızlık, soruşturma aşamasında

³⁷¹ AİHM Talat Tepe/Türkiye kararı, 21 Aralık 2004 Karar tarihli, Başvuru Numarası 31247/96. “Devlet görevlilerince yapıldığı öne sürülen işkence veya kötü muamele iddialarında, yürütülecek soruşturmanın etkili olabilmesi için, genel olarak, soruşturmadan sorumlu olan ve soruşturmayı yürüten kişilerin olaylarda adı geçen kişilerle bağlantısının olmaması gerektiği söylenebilir. Bu, hiyerarşik ve kurumsal bir bağlantının söz konusu olmaması anlamına gelebileceği gibi, uygulamada bir bağımsızlık da demektir.” Paragraf s. 82.

<https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22fulltext%22%3A%5B%22CASE%20OF%20TALAT%20TEPE%20OV.%20TURKEY%20%20%5B%22Turkish%20Translation%22%5D%20summary%20by%20the%20Turkish%20Ministry%20of%20Foreign%20Affairs%22%22%5D.%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22.%22CHAMBER%22%5D%7D>

³⁷² *Türk Dil Kurumu* 18 Kasım 2022 <<https://sozluk.gov.tr>>.

³⁷³ Nur Centel, *Hâkimin Tarafsızlığı*. (İstanbul: Kazancı Kitabevi, 1996) s. 29.

³⁷⁴ Nurullah Kunter, Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoğlu, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*. (İstanbul: Beta Yayınevi, 2006) s. 305.

³⁷⁵ Cem Şenol, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Etkin Soruşturma Yükümlülüğü*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2011, s. 93.

³⁷⁶ Sibel İnceoğlu, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*. (İstanbul: Beta Yayınevi, 2005) s. 188.

³⁷⁷ İnceoğlu, s. 188.

rol oynayan makamların işlemleri gerçekleştirme şekli ile doğrudan orantılıdır. Bu nedenle soruşturma işlemleri etkin bir soruşturma yürütülmesi bakımından makul sürede, titizlikle tamamlanmalıdır. Toplumda adalete olan güven ancak bu şekilde sağlanabilmektedir³⁷⁸.

10.3 Soruşturmanın Kamunun Denetimine Açık Olarak Yürütülmesi

Soruşturmanın kamunun denetimine açık olarak yürütülmesi kavramı, etkin soruşturma yükümlülüğü ve Sözleşmenin 6.maddesi kapsamında düzenlenen adil yargılanma hakkı bakımından önem arz eden bir diğer kavramdır.

Etkin bir soruşturmadan bahsedebilmek için soruşturmanın kamu denetimine açık olması, denetlenebilir olması gereklidir. Bu gerekliliğe AİHM içtihatlarında yer verilmektedir³⁷⁹. Soruşturmanın denetime “açıklığı” başta şeffaflık ve hesap verilebilir olma anlamına gelmektedir. AİHM Batı/Türkiye³⁸⁰ kararında soruşturmanın kamu tarafından denetlenebilir olmasına “*Hesap vermeyi teoride olduğu kadar pratikte de sağlamak için, soruşturma ve soruşturmanın sonuçları kamu tarafından yeterince denetlenebilmelidir.*” ifadeleriyle yer vermektedir. Büyükdağ/Türkiye³⁸¹ kararında ise soruşturmanın kamu denetimine açık olması dolayısıyla uygulamada hesap verilebilirlik, “*Hesap vermeyi teoride olduğu gibi uygulamada da sağlamak için, soruşturma ve soruşturmanın sonuçları kamu tarafından yeterince denetlenebilmelidir. Kamu denetiminin derecesi, olaydan olaya değişebilse de her olayda, şikâyetçiye soruşturma sürecine etkili bir şekilde katılma imkânı sağlanmalıdır.*” ifadeleriyle belirtilmektedir. Karardan da anlaşıldığı üzere Mahkeme, kamunun denetime açık olmasının, somut olaya göre değişiklik gösterebileceği mümkün olsa da suçtan zarar görenin soruşturmaya katılımının sağlanması ile mümkün olabileceği vurgulanmaktadır. Suçtan zarar gören soruşturmaya etkili bir şekilde katılabilmeli ve bu suretle soruşturma kamunun denetimine açık hale getirilmelidir. Soruşturmaya katılım, suçtan

³⁷⁸ Şenol, s. 93.

³⁷⁹ Osman Doğru, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Hukukunda İşkence ve Kötü Muamele Yasağı*, (İstanbul: Legal Yayınevi, 2006) s. 184.

³⁸⁰ AİHM Batı/Türkiye kararı, 03 Haziran 2004 Karar Tarihli, Başvuru Numarası 33097/96, 57834/00 <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22fulltext%22%3A%5B%22bat%20t%20crkiye%22%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%7D>

³⁸¹ AİHM Büyükdağ/Türkiye, 21/12/2000 Karar tarihli, Başvuru numarası 28340/95.

https://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/kitaplar/aihmkararlarindanornekler.pdf

zarar gören ve yakınlarının soruşturmaya ve tüm sürece dair açık şekilde yetkililer tarafından bilgilendirilmesi ve soruşturma dosyası ile evrakların erişimlerine açık olması ile sağlanabilmektedir. Bu hususa AİHM'in Kışmir/Türkiye kararında³⁸² açıkça “*AİHM, içtihadının anlamı dahilinde bir ölüme yönelik soruşturmanın etkili olarak görülebilmesi için, kurbanın en yakın akrabasının, yasal çıkarlarını korumak için, gerekli olduğu sürece, işlemlere dahil olmasının şart olduğunu tekrarlar. Bu bağlamda, AİHM, Hükümet'in Aydın Kışmir'in ailesinin soruşturmadaki gelişmelere dair bilgilendirildiğini gösteren hiçbir bilgi sunmadığını not eder. Aynı şekilde, dava dosyasında soruşturmaya dair belgelerin başvuranın erişimine açık olduğunu gösteren hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Hükümet, bu noksanlıkların başvuranın, yasal çıkarlarını korumak için işlemlere dahil olmasını etkili bir biçimde engellediğini tespit etmiştir.*” ifadeleriyle vurgulamaktadır. Etkin bir soruşturmadan bahsedebilmek için gerekli olan kamunun denetimine açıklık kavramı uygulamada bu şekilde sağlanmaktadır. Kamu denetimine açık olmak, soruşturma dosyasının tüm kamuya açık hale getirilmesi anlamına gelmemekle yalnızca suçtan zarar gören ve yakınlarına açıklık olarak karşımıza çıkmaktadır³⁸³.

AİHM diğer içtihatlarında soruşturmanın kamunun denetimine açık bir soruşturma olduğundan bahsedebilmek için somut olayın özelliklerine göre değerlendirme yapılacağına, bu hususta sabit bir ölçüt olmadığına değinmiştir. Dolayısıyla genel olarak içtihatlarında yer verdiği üzere somut olayın özelliklerine göre etkin soruşturmadan söz edebilmek için gereken kriterler değerlendirilmeli bu doğrultuda bir sonuca ulaşılmalıdır³⁸⁴.

10.4 Soruşturmanın Araçsal Bir Yükümlülük Olması

Soruşturmanın sorumluları ortaya çıkarmaya yeterli ve elverişli olması kavramı, etkin soruşturma yükümlülüğü ve Sözleşmenin 6.maddesi kapsamında düzenlenen adil yargılanma hakkı bakımından önem arz eden bir diğer kavramdır.

³⁸² AİHM Kışmir/Türkiye kararı, 31 Mayıs 2005 Karar tarihli, Başvuru Numarası 27306/95.
<https://hudoc.echr.coe.int/> Erişim tarihi 18/11/2022.

³⁸³ Şenol, s. 95

³⁸⁴ AİHM Batı/Türkiye kararı, 03 Haziran 2004 Karar Tarihi, Başvuru Numarası 33097/96, 57834/00
<https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22fulltext%22:%7B%22bat%C4%B1/t%C3%BCrkiye%22%7D%22documentcollectionid%22:%7B%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22%7D%7D> Erişim tarihi 18/11/2022.

Etkin bir soruşturmada söz edilebilmesi için yürütülen soruşturmanın somut olaydaki sorumluları ortaya çıkarmaya elverişli olması gerekmektedir. Elverişli, kelime anlamıyla “uygun, müsait, işe yarayandır.”³⁸⁵ Olayın sorumlularını ortaya çıkarmaya yeterli ve elverişli olmayan bir soruşturmanın etkinliğinden bahsetmek mümkün değildir. AİHM, etkin soruşturma yükümlülüğünü ve araç olmasını Ataman/Türkiye kararı³⁸⁶ ile vurgulamaktadır. Kararda bu hususlara “Yürütülen soruşturma aynı zamanda sorumluların tespit edilip nihayetinde cezalandırılmalarını sağlayacak şekilde etkili olmalıdır. Burada söz konusu olan sonuca değil, araçlara ilişkin bir yükümlülüktür. Yetkili mercilerin, olaylara ilişkin delillerin, özellikle de görgü tanıklarının ifadelerinin, polislerin elde ettiği bilimsel ve teknik verilerin, gerektiğinde maktulün vücudundaki zedelenmeleri tam ve belirgin bir şekilde gösterecek bir otopsi sonucunun ve hastanede yapılan gözlemlerin nesnel bir değerlendirmesinin toplanabilmesi için makul olarak kendilerine açık olan tedbirleri almaları gerekmektedir.” ifadeleriyle yer verilmektedir. AİHM, etkin soruşturma yükümlülüğünü, araçsal bir yükümlülük olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla sonuca mutlak ulaşma şartı aramamakta, yeterli ve elverişli soruşturma yürütülmesini aramaktadır³⁸⁷.

Mahkeme, soruşturma makamlarının soruşturmaya makul hızla başlayıp sonlandırması, soruşturma işlemlerini yerine getirmesinin araçsal yükümlülük olması bakımından yeterli olacağını, sorumluları ortaya çıkarmaya, cezalandırmaya elverişli³⁸⁸ ve yeterli bir soruşturma yürütülmesi beklense de ortaya çıkarma ve cezalandırma gerçekleşmemiş olsa dahi etkin bir soruşturma yürütülmüş olacağını vurgulamaktadır³⁸⁹. AİHM, Türkiye/Güngör³⁹⁰ Kararında “Davanın sonuçlanmasından daha önemlisi bir sonuca ulaşmak için tüm yolları kullanmak yükümlülüğü bulunmaktadır. Yetkililerin olaya ilişkin kanıtların toplanması için makul olarak kendileri için ulaşılabilir olan tedbirleri alması gerekir.” ifadeleriyle açıkça bu hususu

³⁸⁵ *Türk Dil Kurumu*, 16 Ekim 2022 <<https://sozluk.gov.tr>>.

³⁸⁶ AİHM Ataman/Türkiye Kararı, 27 Nisan 2006 Karar tarihli, Başvuru Numarası 6252/99. [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:\[%22%22CASE%20OF%20ATAMAN%20v.%20TURKEY%22%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22fulltext%22:[%22%22CASE%20OF%20ATAMAN%20v.%20TURKEY%22%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}) Erişim tarihi 18/11/2022.

³⁸⁷ Tezcan, Erdem, Sancakdar, Önok, s. 81.

³⁸⁸ Hoşgöl, s. 33.

³⁸⁹ Tezcan, Erdem, Sancakdar, s. 140

³⁹⁰ AİHM Güngör/Türkiye kararı, 22 Mart 2005 Karar tarihli, Başvuru numarası 28290/95. <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2005-58-150> Erişim tarihi 18/11/2022.

vurgulamaktadır. Sonuca ulaşma etkin soruşturma yükümlülüğü bakımından mutlak gereklilik olmamakla sonuca ulaşma yolunda gereken tüm yollar kullanılmalıdır³⁹¹.

11. AİHS MADDE 6 KAPSAMINDA ADİL YARGILANMA HAKKI

11.1 Adil Yargılanma Hakkı Kavramı

Adil yargılama, AİHS’de düzenlenen ibaresiyle “*right to fair trial*”³⁹², ceza muhakemesi işlemlerinin yasal olarak belirlenmiş çerçevede, hukuk devleti ilkesi uyarınca, iradeyi kısıtlamadan gerçekleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır³⁹³. Ceza muhakemesinde suç şüphesi altında bulunan kişilerin adil yargılanma hakkı bulunurken ceza muhakemesinde yetkili makamların adil yargılama yükümlülüğü bulunmaktadır. Adil yargılama bu anlamda bir taraftan hak iken diğer taraftan uyulması gereken bir yükümlülüktür³⁹⁴.

Adil yargılanma hakkı, AİHS³⁹⁵ madde 6/1’de³⁹⁶ “*Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, adil ve kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir, 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 10.maddesinde* ³⁹⁷ ise “*Herkesin, hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesinde ve kendisine herhangi bir suç isnadında bağımsız ve yansız bir mahkeme tarafından tam bir eşitlikle, hakça ve kamuya açık olarak yargılanmaya hakkı vardır.*”, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin³⁹⁸ 14/1. maddesinde “*Herkes mahkemeler ve yargı organları*

³⁹¹ Şenol, Yüksek Lisans Tezi, s. 100.

³⁹² Selami Turabi, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi*. (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013) s. 71.

³⁹³ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar Kırıt, Alan Akcan, Erden Tütüncü, Özaydın, Altınok Villemin, Tok, s. 76.

³⁹⁴ Meryem Günay, Mehmet Günay, AİHS’in 6.Maddesi Kapsamında Ceza Davalarında Adil Yargılanma Hakkı ve İç Hukuku Uygulaması, Yetkin, Ankara 2022, s. 1.

³⁹⁵ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 4 Kasım 1950’de imzalanarak 3 Eylül 1953’te yürürlüğe girmiştir.

³⁹⁶ https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf

³⁹⁷ <http://ihuam.ankara.edu.tr/insan-haklari-evrensel-beyannamesi/>

³⁹⁸ Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi 23 Mart 1976’da yürürlüğe girmiştir.

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c016/tbmm22016089ss0150.pdf>

Erişim tarihi 20/11/2022.

önünde eşittir. Herkes, bir suçla itham edildiğinde ya da bir hukuk davasında hak ve yükümlülükleri hakkında karar verilirken, yasalar uyarınca kurulmuş, yetkili, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde adil ve kamuya açık bir duruşma hakkına sahiptir.”, Anayasa’nın 36/1.maddesinde³⁹⁹ ise “Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.” ifadeleriyle düzenlenmektedir.

Düzenlemeler ışığında adil yargılanma hakkının varlığından söz edebilmek için yargılama; kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkemenin varlığında, makul sürede⁴⁰⁰ tamamlanarak, açık ve aleni bir şekilde, hakkaniyete uygun olarak gerçekleştirilmelidir⁴⁰¹. Sayılan bu özelliklerin bir bütün halinde gerçekleşmesi halinde adil bir yargılanmadan söz edilebilecektir. Bu özellikler haricinde adil yargılanmadan söz edilebilmesi için gerekli olan başka özellikler de mevcuttur. AİHS madde 6/2’de düzenlenen masumiyet karinesi, madde 6/3’te düzenlenen hak ve güvenceler, adil bir yargılamadan bahsedebilmek için yerine getirilmelidir⁴⁰².

Adil bir yargılanmadan söz edilebilmesi için ceza muhakemesinin başlangıcı olan ve Cumhuriyet Savcısının suç işlendiği şüphesini öğrenmesiyle başlayan soruşturma aşamasının etkin bir şekilde yürütülmüş ve iddianamenin hukuka uygun olarak tanzim edilmiş olması gerekmektedir. Adil bir yargılanma, etkin bir soruşturma yürütülmesini gerektirir. Cumhuriyet Savcısı ivedilikle soruşturmaya başlayarak ve makul sürede⁴⁰³ soruşturmayı tamamlayarak etkin bir soruşturma yürütmüş ve adil yargılanma hakkı ihlallerinin soruşturma aşaması bakımından önüne geçmiş olacaktır. Adil bir yargılanma bakımından toplanan delillerin hukuka uygun olarak toplanması, hukuka aykırı deliller ile iddianame tanzim edilmemesi AİHS madde 6 kapsamında düzenlenen adil yargılanma hakkının ilkelerinden

³⁹⁹ <https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

Erişim tarihi 20/11/2022.

⁴⁰⁰ Bknz, Makul Süre Kavramı Başlığı s. 92. Makul süre kavramına daha önce değinildiğinden bu bölümde değinilmeyecektir.

⁴⁰¹ Özge Aydın Kanık, *Türk Ceza Muhakemesinde Sanığın Adil Yargılanma Hakkı*. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, 2021, s. 20.

⁴⁰² Kanık, s. 21.

⁴⁰³ Sıla Tatlıdil, Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Makul Sürede Yargılanma Hakkı-Sürenin Aşılması ve Sonuçları, *TBB Dergisi* 143 (2019) s. 14.

olan masumiyet karinesi açısından son derece önemlidir. Cumhuriyet Savcısı, eksiksiz bir biçimde araştırma yapılarak hukuka uygun elde edilen delillerle suç işlendiği ile ilgili yeterli şüphe olduğu takdirde iddianame tanzim edecek ve hukuka uygun iddianamenin kabulü ile yargılama başlayacaktır. Hukuka uygun olarak tanzim edilen iddianame ile başlayan kovuşturma aşaması bu anlamda kişilerin mağduriyetine sebep olmayacaktır.

AİHM, adil yargılanma hakkı bakımından tüm muhakemeyi bir bütün olarak değerlendirmektedir. 10 Aralık 1982 tarihli Foti/ İtalya ve 15 Temmuz 1982 tarihli Eckle/Almanya kararları AİHM'in suç isnadı konusundaki önemli kararlarından. Eckle/Almanya Kararı suç isnadının sorumluların saptanması ve cezalandırılmasını da içerdiğini vurgulamaktadır. Bahse konu kararlarda makul sürenin ise soruşturmaya başlandığı tarihten itibaren değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Makul sürenin bitimi olarak kesin hüküm tarihi göz önünde bulundurulmaktadır.

11.2 Lekelenmeme Hakkı (Masumiyet Karinesi)

Lekelenme, kelime anlamıyla “*adı kötüye çıkma*”, lekelenmek kavramı ise “*kötü tanınmak, itibarının zedelenmesi*” olarak tanımlanmaktadır⁴⁰⁴. Lekelenmeme hakkı ise suç şüphesi altında bulunan şüpheli veya sanığın soruşturma veya kovuşturma aşamasında yargılama süresince hakkında suçlu olduğuna dair mahkemenin kesinleşmiş hükmü bulunmadıkça masum sayılması, toplumda şeref, onur ve saygınlığının korunması, kişinin toplumda mahkûm olmasının engellenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁰⁵. İnsan onuru ve saygınlığının korunması bakımından lekelenmeme hakkı son derece önemlidir. Kişinin suçluluğu kanıtlanmadan önce toplumda cezalandırılmasının önüne geçilmektedir.

Lekelenmeme hakkı, AİHS madde 6 kapsamına düzenlenen demokratik toplumlarda korunan adil yargılanma hakkının ilkelerindedir. Lekelenmeme hakkı toplumdaki sağlıklı ilişkiler bakımından son derece önemlidir⁴⁰⁶. Sözleşmenin 6.maddesinin 2. fıkrasında “*Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.*”

⁴⁰⁴ *Türk Dil Kurumu*, 28 Ekim 2022 <<https://sozluk.gov.tr>>.

⁴⁰⁵ Eyüp Kara, “Lekelenmeme Hakkı,” *Adalet Dergisi* 43 (2012): s. 257.

⁴⁰⁶ Eray Ertürk, *Türk Hukukunda Lekelenmeme Hakkı*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2020, s. 23.

ifadesiyle düzenlenmektedir. 1982 Anayasası'nın 38. maddesinin 4. fıkrasında “*Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.*” ifadesiyle düzenlenmektedir. Kişilerin onur, şeref ve saygınlıklarının korunması bakımından son derece önemli olan lekelenmeme hakkı insan hakları belgeleri ile ve anayasal olarak güvence altındadır⁴⁰⁷.

Lekelenmeme hakkı ile toplumun suç şüphesi altında bulunan kişiye karşı “*yargısız infazi*” engellenmektedir. Soruşturmanın gizli olarak yürütülmesi, ceza muhakemesine getirilen yeni karar türlerinden olan soruşturmaya yer olmadığı kararı, lekelenmeme hakkına hizmet etmektedir. Suç şüphesi altında bulunan kişinin somut olaydaki suçu işleyip işlemediği hususunda, delil toplanıp soruşturma yürütülürken yapılan işlemlerin gizliliği, kişinin onur ve şerefine zarar görmesini engellemekte, şüpheli sıfatına sahipken suçlu olarak nitelendirilmemesi sağlanmaktadır⁴⁰⁸.

Cumhuriyet Savcısının suç haberini öğrenmesiyle maddi gerçeğe ulaşma amacıyla soruşturmaya başlaması, şüphelinin aleyhine ve lehine olan delilleri toplaması, şüphelinin haklarını koruması, tüm bu işlemlerin gizli olarak yürütülmesi suç şüphesi altında bulunan kişinin toplum nezdinde saygınlığının korunmasını amaçlamaktadır. Yargılama sonucunda kişinin suçsuzluğu kanıtlanırsa dahi bu süreçteki gizliliği ihlal eden hareketler geri dönüşü olmayan sonuçlar doğurmakta ve adeta “çamur at izi kalsın” durumunu ortaya çıkarmaktadır. Soruşturmanın gizliliği CMK madde 157/1’de “*Kanunun başka hüküm koyduğu hâller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir.*” ifadeleriyle düzenlenmektedir.

Masumiyet karinesi, AİHM’in Allen/Birleşik Krallık⁴⁰⁹ kararında vurgulanmaktadır. Masumiyet karinesi, suç isnadı altında olup ceza yargılaması sonucu beraat eden kişiye hukukun önünde masum olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, yargılama süresince buna uygun olarak davranılması olarak tanımlanmaktadır. Bu ilkenin korunmasında ceza yargılamasındaki kamu otoritelerinin ve görevlilerinin yargılama devam ederken kişi suçluymuş gibi davranmamaları gerekmektedir. Bu husus kararda “*karar vericilerin*

⁴⁰⁷ Kara, s. 259.

⁴⁰⁸ Ertürk, s. 25-26.

⁴⁰⁹ AİHM Allen/Birleşik Krallık kararı, 12 Temmuz 2013 Karar tarihli, Başvuru numarası 25424/09. <https://hudoc.echr.coe.int/tur/?i=001-148614> Erişim tarihi 18/11/2022.

kullandıkları dil” olarak ifade edilmektedir. Masumiyet karinesinin ceza yargılaması bittikten sonra da korunacağı kararda vurgulanmaktadır. “*Masumiyet karinesi, bir suç isnadı olduğunda ve ceza yargılamaları beraatla sonuçlandığında, ceza yargılamasına maruz kalan kişinin hukukun gözünde masum olduğu ve bu masumiyete uygun bir şekilde muamele görmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, bu kapsamda, masumiyet karinesi, kanıtlanmayan bir itham bakımından, söz konusu kişinin masumiyetine saygı gösterilmesini sağlamak için yargılamaların bitiminden sonra aynen devam etmektedir.*”

AİHM’in Minelli/İsviçre kararında⁴¹⁰ da masumiyet karinesi ilkesi uyarınca kişilerin haklarının sadece soruşturma ve kovuşturma esnasında değil yargılama sona erdikten sonra da korunacağı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla suç şüphesi altında bulunan ve haklarında bir hüküm verilmiş kişilere karşı olan koruma ceza yargılamasından ibaret değildir. Onur ve saygınlıkları, masum oldukları insan olmanın bir sonucu olarak yaşadıkları toplumda belli bir süreye bağlı olmaksızın korunacaktır.

AİHM’in Allenet de Ribemont/Fransa⁴¹¹ kararında 35. paragrafta masumiyet karinesinin adil ceza yargılamasının unsurlarından olduğu, suç isnat edilen bir kişi hakkında verilen bir yargı kararının, kanuna göre suçluluğu ispatlanmadan önce onun suçlu olduğu kanaatini yansıtmaması halinde masumiyet karinesinin ihlal edilmiş olacağını vurgulamaktadır. Ceza muhakemesinde verilen kararların suçlayıcı bir dil kullanmaması gerektiği ve kamu tarafından bu ilkenin ihlal edilmemesi gerektiğine değinilmiştir.

Lekelenmeme hakkı ve masumiyet karinesi bağlantılıdır ancak aynı kavramlar değildir. Lekelenmeme hakkı daha çok suç şüphesi altında bulunan kişinin toplum nezdinde şeref ve saygınlığının korunmasıdır. Masumiyet karinesi ise suçluluğu sabit oluncaya kadar herkesin masum olduğudur⁴¹². Masumiyet karinesi, insan hakları sözleşmeleri tarafından korunan adil yargılanma hakkının bir ilkesi olması yanında hukuk devleti olmanın bir gereğidir⁴¹³. Hukuk

⁴¹⁰ AİHM Minelli/İsviçre kararı, 25 Mart 1983 Karar tarihli, Başvuru numarası 8660/79. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57540> Erişim tarihi 18/11/2022.

⁴¹¹ AİHM Allenet de Ribemont/Fransa kararı, 10 Şubat 1995 Karar tarihli, Başvuru numarası 15175/89. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57914> Erişim tarihi 18/11/2022.

⁴¹² Akıncı, s. 187.

⁴¹³ İlhan Üzülmez, “Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları,” *TBB Dergisi* 58 (2005): s. 43.

devletinde suçluluğu sabit olmayan kişinin şeref ve saygınlığı korunmaktadır. Cumhuriyet Savcısı soruşturmayı yurüturken masumiyet karinesinin gorunumu olan lekelenme hakkı uyarınca soruşturmanın gizli olarak yurutulmesini saglayacak, şüphelinin aleyhine olduğu kadar lehine olan delilleri de toplayacak, şüphelinin haklarını korumakla yukumlu olarak lekelenme hakkını da gorz onunde bulundurarak karar verecektir.

SONUÇ

Ceza muhakemesinde soruşturmayı yürütmekle görevli olan, 5271 sayılı CMK ile yeni bir statü kazanarak soruşturma aşamasının patronu konumuna gelen Cumhuriyet Savcısı için etkin bir soruşturma yürütmek görev niteliğindedir. Adil bir yargılanmadan söz edilebilmesi için ilk olarak ceza muhakemesinin başlangıcı olan soruşturma aşaması adil bir biçimde yürütülmelidir. Bu aşamanın adil olması etkin bir soruşturma yürütülmesine bağlıdır.

Etkin soruşturma yükümlülüğü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6.maddesi olan Adil Yargılanma Hakkı kapsamında değerlendirilen ve mahkeme içtihatlarıyla ortaya konulan bir yükümlülüktür. Cumhuriyet Savcısı tarafından yürütülen soruşturmanın etkin bir şekilde yürütülmemesi AİHS madde 6 kapsamında insan hakları ihlallerine sebep olmaktadır.

AİHM'in kararlarında AİHS madde 6 kapsamında düzenlenen Adil Yargılanma Hakkı'nın koruyuculuğunun bir bütün halinde ceza muhakemesini kapsadığı ele alınmaktadır. Mahkeme içtihatları doğrultusunda etkin bir soruşturmada söz edilebilmesi için, soruşturmada hukuka uygun olarak toplanan delillerin soruşturma ve yeterli delil hususunda esas alınması, resmi olarak bir soruşturmanın yürütülmesi, soruşturmanın taraflardan bağımsız bir kişinin yürütmesi, soruşturmayı yürüten kişinin somut olay karşısında tarafsız olması, ivedilikle soruşturmaya başlanması ve makul sürede tamamlanması, denetime açık ve elverişli olması, yürütülen soruşturmanın olayı ve sorumluları ortaya çıkaracak güçte olması gerekmektedir. Bir bütün halinde sayılan unsurlar objektif bir biçimde soruşturma aşamasında yerine getirildiğinde etkin bir soruşturmada söz edilemek mümkün olacaktır. Aksi ise tarafların mağduriyetine yol açacak ve etkin bir soruşturma yürütülemediği olması sonucunu doğuracaktır. Bu nedenle de AİHS madde 6 kapsamında düzenlenen ve koruma altına alınan Adil Yargılanma Hakkının ihlali söz konusu olacaktır. Adil bir yargılanmanın yapılabilmesi için gerekli işlemlerin etkin bir şekilde yürütüleceği ilk aşama soruşturma aşamasıdır. Dolayısıyla bu aşamanın hukuka uygun ve etkin bir şekilde yürütülmesi ve tamamlanması son derece önemlidir.

Etkin bir soruşturmanın yapılabilmesi için ilk olarak soruşturmanın başlaması gerekmektedir. Suç haberini alan Cumhuriyet Savcısı derhal delil toplamak suretiyle maddi gerçeği araştırmaya başlayacaktır. Somut olaya ilişkin var olan delillerin objektif ve tarafsız

olarak değerlendirilmesi ile sonuca ulaşılmalıdır. Soruşturma ancak bu şekilde etkin olabilmektedir. Soruşturma aşamasında delil toplama faaliyetlerinin yapılmaması durumunda etkin soruşturmada söz edilememektedir.

Soruşturma sonucunda Cumhuriyet Savcısı tarafından düzenlenen iddianamenin hukuka uygun olarak eksiksiz düzenlenmesi zorunludur ve bu husus etkin soruşturma bakımından önem arz etmektedir. Cumhuriyet Savcısı ivedilikle başladığı soruşturmayı makul sürede bitirmeli ve bu suretle etkin bir soruşturma yürütmelidir. Deliller maddi gerçeğe ulaşma amacı ve etkin soruşturma yürütme görevi bakımından eksiksiz, hukuka uygun ve ivedilikle toplanmalıdır. Yeterli şüphe ve iddianame tanzimi noktasında esas alınan delillerin hukuka uygun olarak elde edilmiş olması gerekmektedir. Aksi takdirde hakkının ihlaline neden olmaktadır.

Cumhuriyet Savcısı, makul sürede hukuka uygun olarak elde edilen delilleri değerlendirerek yeterli şüpheye ulaştığı takdirde iddianame tanzim edecek ve mahkemeye sunacaktır. Bu suretle yürütülen soruşturmanın etkin olduğundan söz edilebilecektir. Düzenlenen iddianame mahkemeye verildiğinde soruşturma aşaması sona ermekte ve ara muhakeme evresine geçilmektedir. İddianamenin iadesi kurumu ile delillerin soruşturma aşamasında eksiksiz olarak toplanmasının sağlanması ve yargılamanın gereksiz yere mağduriyete sebep olacak şekilde uzamasının önüne geçilmek istenmektedir. Delillerin toplanması bakımından eksiklikler olması veya hukuka aykırı olarak elde edilen delillerin soruşturma sonucunda verilecek karara esas alınması durumlarında etkin bir soruşturmada söz edilemeyecektir. İddianamenin iadesi ile soruşturma işlemleri yeniden başlamakta ve etkin bir soruşturma yürütülmek suretiyle iddianame tekrar düzenlenmektedir. Bu suretle adil yargılanma hakkı korunmakta ve AİHM tarafından etkin bir soruşturma yürütülmediği yönündeki ihlal kararlarının önüne geçilmektedir.

Cumhuriyet Savcısı soruşturmanın sonunda kamu davasının açılması için gerekli olan yeterli şüpheyi oluşturacak delillerin elde edilememiş olması ve kovuşturma aşamasına geçebilmek için olanak bulunmaması durumlarında kovuşturmaya yer olmadığı kararı vermektedir. Cumhuriyet Savcısı'nın CMK madde 171 uyarınca kamu davasını açmada takdir yetkisinin bulunduğu haller mevcuttur. Bu hallerde kovuşturmaya yer olmadığı kararı

verildiğinde, verilen kovuşturmayaya yer olmadığı kararına karşı itiraz mümkün değildir. Bu düzenleme denetim mekanizmasının kapatılması, kesin karar niteliğinde olması bakımından eleştiri konusu olmaktadır. Etkin bir soruşturmadan söz edebilmek için soruşturmanın denetime açık ve elverişli olması gerekmektedir. Cumhuriyet Savcısının kamu davasını açmada takdir yetkisinin bulunduğu 5271 sayılı CMK'nın 171/1. maddesinde düzenlenen hallerde kovuşturmayaya yer olmadığı kararının itirazının mümkün olmaması ve bu kararların kesin nitelikte olması soruşturmanın denetime kapalı ve elverişsiz olduğu anlamına gelmektedir. Soruşturmanın denetime kapalı ve elverişsiz olması ile etkin bir soruşturma yürütüldüğünden söz etmek mümkün değildir. Bu düzenlemenin etkin soruşturma yürütülmesi bakımından yerinde olmadığı kanaatindeyiz.

Soruşturmanın etkin olarak yürütülmemesi nedeniyle verilen kovuşturmayaya yer olmadığı kararına karşı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurulur ve mahkeme tarafından etkin soruşturma yapılmadığı hususunda karar verilir ve bu karar kesinleşirse kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilen soruşturma yeniden açılmaktadır. CMK'nın 172.maddesine 6459 sayılı Kanun ile 11/04/2013 tarihinde bu düzenlemeye yer veren 3.fıkra eklenmiştir. Eklenen bu fıkranın gerekçesi AIHM'in içtihatlarında etkin ve yeterli bir soruşturma yapılması zorunluluğu olduğunun vurgulanmasıdır.

Anayasa Mahkemesi de etkin soruşturma yürütülmediği gerekçesiyle, verilen kovuşturmayaya yer olmadığı kararları bakımından ihlal kararı vermektedir. İhlal kararları etkin soruşturma yürütülmemesi, delillerin tam olarak toplanmaması, olayın tüm yönleriyle araştırılmaması ve ifadelerin eksik olması gibi hususlar nedeniyle olmaktadır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu, var olan iddiaların araştırılmaması ve delillerin tam olarak toplanmaması üzerine Cumhuriyet Savcısının soruşturma sonunda kovuşturmayaya yer olmadığı kararı vermesinin, Cumhuriyet Savcısının etkin soruşturma yapma görevini yerine getirmediğinin göstergesi olduğunu ve bu suretle soruşturmanın tamamlanmadığını vurgulamaktadır. Cumhuriyet Savcısı tamamlanmayan, eksik sayılan soruşturmayı tamamlayacaktır.

Soruşturmaya yer olmadığı kararı, ceza muhakemesi hukukuna yeni getirilen bir karar türü olmakla 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Madde 158/6 kapsamında düzenlenmektedir Soruşturmayaya yer olmadığı kararı özellikle Lekelenmeme Hakkını

korumakta ve kişilerin mağduriyetlerine sebep verilmesinin önüne geçmektedir. AİHS uyarınca korunan insan hakkı ihlallerinin önüne geçilecek ve soruşturma aşamasında bu hak daha etkili bir şekilde korunmuş olacaktır. Soruşturmaya yer olmadığına dair kararın verildiğinde kesin olmaması ve itiraza tabi olması etkin soruşturma bakımından önem arz etmektedir. Ceza muhakemesi hukukumuzda sonradan getirilen soruşturmaya yer olmadığına dair karar ile kişiler “şüpheli” sıfatını almamakta, soruşturma öncesi yapılan ön değerlendirmede herhangi bir araştırma yapılmamakta ve bu suretle araştırma mecburiyeti, kovuşturma mecburiyeti ilkelerinden uzaklaşmaktadır. Bu anlamda temel insan haklarından olan kişi hürriyetinin korunması, masumiyet karinesinin göz önünde bulundurulması Cumhuriyet Savcısının etkin soruşturma yapma yükümlülüğü bakımından gereklidir. Etkin bir soruşturma yürütülmesi bakımından AİHS kapsamında düzenlenen adil yargılanma hakkının temel ilkelerinden olan masumiyet karinesi ve lekelenmeme hakkının korunması önemlidir. Soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilmeden önce Cumhuriyet Savcısı somut olayla ilgili herhangi bir araştırma yapamamakta, delil araştırmasına başlayamamaktadır. Bu suretle ceza muhakemesi hukukunda benimsenen kovuşturma mecburiyeti ilkesinden, soruşturmaya yer olmadığı kararı ile uzaklaşmaktadır. Soruşturmaya yer olmadığına dair karar verilerek soruşturma hiç başlamamaktadır. Dolayısıyla etkin bir soruşturma yapıp yapılmadığı bu aşamada değerlendirilemeyecektir. Bu husus tarafımızca eleştirilmektedir. Şüphelinin aleyhine toplanmayan deliller olduğu kadar lehine toplanmayan deliller de söz konusudur. Dolayısıyla ivedilikle başlamayan soruşturma ve toplanmayan deliller geri dönüşü olmayan zararlara neden olabilmektedir.

Ceza Muhakemesinde soruşturmanın adaletli ve etkin bir biçimde yürütülmesi, esasen soruşturmanın ivedilikle tamamlanmasına bağlıdır. Etkin soruşturma yükümlülüğünün özelliklerinden biri makul süredir. Gecikmesinde sakınca bulunan hal kapsamında Cumhuriyet Savcısı kararı ile icra edilen koruma tedbirlerinin etkin soruşturma yapma yükümlülüğü açısından değerlendirme yapıldığında büyük önemi bulunmaktadır. Etkin soruşturma yapma yükümlülüğünün özelliği olan makul hız noktasında Hâkim kararı beklenilmeksizin ivedilikle gerekli işlemler gerçekleştirilmekte, delillerin ortadan kaybolmasının ve kamunun zararının oluşmasının önüne geçilmektedir. Bu anlamda Cumhuriyet Savcısı kararı ile icra edilen koruma tedbirleri, hız noktasında, yürütülen

soruşturmanın etkinliğine katkı sağlamaktadır. Koruma tedbirlerinin icrası esnasında usul işlemlerinin hukuka uygun olarak yerine getirilmesi ve hukuka aykırı elde edilen delillerin ortaya çıkmasının engellenmesi gerekmektedir. Aksi halde hukuka aykırı olarak elde edilen deliller soruşturma aşamasında iddianame tanzim edilirken esas alınamayacak ve etkin soruşturma yapma yükümlülüğü yerine getirilemeyerek AİHS madde 6 kapsamında adil yargılanma hakkının ihlali meydana gelecektir.

Ceza muhakemesinde adil bir yargılanmadan söz edebilmek için muhakemede hukuka uygun delillerin kullanılmış olması gerekmektedir. Dolayısıyla hukuka aykırı delil ve adil yargılanma hakkı bağlantılıdır. Hukuka aykırı deliller AİHM içtihatlarına adil yargılanma hakkı ile doğrudan bağlantılı olması sebebiyle çokça konu olmaktadır. Etkin soruşturma yapma zorunluluğu bakımından Cumhuriyet Savcısı soruşturmayı yürütürken ve maddi gerçeğe ulaşmak amacıyla delil toplarken topladığı delillerin hukuka uygun deliller olması gerekmektedir. Bu gereklilik etkin soruşturmanın özellikleri arasında yer almaktadır. Aksi halde etkin bir soruşturmadan söz edilemeyecektir. Masumiyet karinesi ile hukuka aykırı delillerin kullanılmayacağı düzenlenmektedir. Adil bir yargılanmanın var olabilmesi için hukuka aykırı delillerin kullanılmaması gerekmektedir. Etkin soruşturma bakımından hukuka aykırı delillerin değerlendirilmesi yapıldığında ise, Cumhuriyet Savcısının etkin bir soruşturma yürüttüğünden bahsedilebilmesi için hukuka uygun olarak toplanan delillerin soruşturma aşamasında ve yeterli delil kriteri bakımından ele alınması gerekmektedir. Hukuka uygun olmayan bir delille yürütülen ve tamamlanan soruşturmanın etkinliğinden söz edilemeyecektir.

Cumhuriyet Savcısı soruşturmayı yürütürken masumiyet karinesinin görünümü olan lekelenmeme hakkı uyarınca soruşturmanın gizli olarak yürütülmesini sağlayacak, şüphelinin aleyhine olduğu kadar lehine olan delilleri de toplayacak, şüphelinin haklarını korumakla yükümlü olarak lekelenmeme hakkını da göz önünde bulundurarak karar verecektir.

KAYNAKÇA

Akbulut, Berrin. “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı (CMK m.158/6),” *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi* 10 (2022): 155-158.

Akıncı, Fatih. “Lekelenmeme Hakkı,” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 43 (2020): 186-187.

Akıncı, Fatih. *Türk Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yaşadığının Adil Yargılanma Hakkı Çerçevesinde İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2020.

Aksoy, Emine Eylem. “İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 13. Maddesi: Etkili Başvuru Hakkı.” 2004.

Aksoy Mahmut, *Adil Yargılanma Hakkı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Albayrak, Mustafa. *Notlu, Atıflı, Uygulamalı Ceza Muhakemesi Kanunu Öz Kitap*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2016.

Arslantürk, Mustafa. *Cumhuriyet Savcısının Soruşturma Temel Kitabı*. Ankara: Seçkin, 2022.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. (European Court of Human Rights)

Aydın, Murat. *Kamu Davasının Açılması ve İddianame*. Ankara: Seçkin, 2003.

Aydın, Murat. *Arama ve El Koyma*. Ankara: Seçkin, 2012.

Baki, Ensar. *CMK m. 171/1 Uyarınca Cumhuriyet Savcısının Kamu Davası Açmada Takdir Yetkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2011.

Balık, Mustafa. *İddianamenin Kabulü ve İadesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi, 2014.

Başar, Mükerrerem Onur. *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Makul Sürede Yargılanma Hakkı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Baykal, Mine Güliz. *5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Kamu Davasının Açılması, İddianamenin Unsurları ve İadesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2010.

Bayrak Şenocak, Burçin. "AİHM İçtihadında Hukuka Aykırı Delillerin Adil Yargılanma Hakkına Etkisi," *İnsan Hakları Dergisi* 4 (2019): 23.

Bekar, Orhun. *Tarihsel Gelişim Sürecinde Savcılığın Örgütlenmesi ve Soruşturma Evresi ile Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar*. Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, 2022.

Bıçer, Erengül. *Cumhuriyet Savcısının Kamu Davası Açmada Takdir Yetkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, 2021.

Bilge, Burak. "AİHM İçtihatları Bağlamında Etkin Soruşturma Yükümlülüğü," *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5 (2014): 373-374.

Birtek, Fatih. *AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2016.

Bozkurt, Mahmut Esat. "Cumhuriyet Savcılarına Hitaben Konuşma," Ankara: TBMM, 1 Mart 1926.

Büyükhatipoğlu, Onur. *Cumhuriyet Savcısının Soruşturma Yapması Sonucu Verdiği Kararlar*. Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, 2012.

Cengiz Serkan, Demirağ Fahrettin, Ergül Teoman, Mc Bride Jeremy ve Tezcan Durmuş, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları*. Ankara: TBB Yayınları, 2008.

Centel, Nur. *Hâkimin Tarafsızlığı*. İstanbul: Kazancı Kitabevi, 1996.

Centel Nur, Zafer Hamide. “Ceza Muhakemesi Hukuku,” *Beta* 16 (2019): 121-122.

Çakır, Mustafa. *AIHM Kararları Işığında Türk Ceza Yargılamasında Soruşturma ve Kovuşturma Evrelerinde Makul Süre*, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2021.

Çayan, Gökhan. “Masumiyet Karinesi Doktrini”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Nisan-Mayıs 2020: 51-52.

Çeker, Kadri. *Soruşturma Aşamasının Sona Ermesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2014.

Çetin, Beytullah. “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yasak Yollarla Edinilmiş Delillerin Değerlendirilmesi”, *Prof. Dr. Nevzat Toroslu'ya Armağan, Cilt I*. Ankara: 2015.

Çiftçi, Tuğçe. *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararları Işığında Yakalama ve Gözaltına Alma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Çiftçioğlu, Cengiz Topel. *Cumhuriyet Savcısının Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Kararı ve Denetimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul, 2013, 5.

Demirbaş, Timur. *Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.

Demirel, Ali İhsan. *Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Suçun İhbarı ve Şikâyet Hakkı*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2012.

Deveci Ali, *Yaşam Hakkı ve İşkence Yasağı İhlallerinde Etkin Soruşturma Yapma Yükümlülüğü*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Doğru, Nalbant, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar 1. Cilt*, s. 23.

Doğru, Orhan, 2006, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Hukukunda İşkence ve Kötü Muamele Yasağı*, s. 166.

Doğru, Osman. *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Hukukunda İşkence ve Kötü Muamele Yasağı*. İstanbul: Legal Yayınevi, 2006.

Donay, Süheyl. *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi*. Ankara: Adalet 2009.

Dülger, Murat Volkan. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Dışlama Kuralı ve Hukuka Aykırı Delillerin Uzak Etkisi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014.

Erem, Faruk. *Diyalektik Açıdan Ceza Yargılaması Hukuku*. İstanbul: Işın Yayıncılık, 1986.

Ertem, Burcu. *Kamu Davasının Açılması ve İddianamenin İadesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku, 2007.

Ertürk, Eray. *Türk Hukukunda Lekelenmeme Hakkı*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2020.

Eryılmaz, Ali. *Ceza ve Disiplin Hukukunda Hukuka Aykırı Delil*. Ankara: Hukab Yayınları, 2013.

Feyzioğlu, Metin. “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler” *TBBĐ Ocak-Şubat*. 2006: 28-29.

Gemalmaz, Mehmet Semih, Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş, İstanbul, 2007.

Gökçen Ahmet, Balcı Murat, Alşahin Mehmet Emin, Çakır Kerim, *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Adalet, 2022.

Gökçen, Taner Fahri. “Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararına Karşı Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru: Dar, Sarp ve Kısmen Açık Bir Yol”, *TBBĐ*, Mart-Nisan. 2018: 222-225.

Gölcüklü F., Gözübüyük Ş., 2016, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, s. 147-152.

Güleç, Sesim Soyer. “Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturmanın Etkinliği İlkesi ve Takipsizlik Kararları Üzerindeki Etkisi,” *DEÜHFD* 15 (2013): 1450-1451.

Gültekin, Özkan. “İddianamenin İadesi,” *Terazi Hukuk Dergisi* 3 (2006) 49-50.

Günay Meryem, Günay Mehmet, AİHS’in 6.Maddesi Kapsamında Ceza Davalarında Adil Yargılanma Hakkı ve İç Hukuku Uygulaması, Yetkin, Ankara 2022.

Hoşgöl, Batuhan. *Etkin Soruşturma Yükümlülüğü*. Ankara: Seçkin, 2019.

Hukuk, Siyasal, Sosyal ve Ekonomik Bilimler Aylık İnternet Dergisi, 01 Ocak 2023, e-akademi 09 Ekim 2022.

İnceoğlu, Sibel. *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2005.

İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, Sıra sayısı: 445.

İstanbul Protokolü, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve Belgelendirilmesi İçin Kılavuz, Türk Tabipler Birliği, 2009.

Kahraman, Erkut Güçlü. “Yeterli Şüphe Kavramının İddianamenin İadesi Kurumu Bakımından Değerlendirilmesi,” *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 16 (2014): 141-142.

Kanık, Özge Aydın. *Türk Ceza Muhakemesinde Sanığın Adil Yargılanma Hakkı*. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, 2021.

Kantar, Baha. *Ceza Muhakemeleri Usulü, İkinci Kitap Muhakeme Usulü*. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası, 1946.

Kaplan, Arif. *Cumhuriyet Savcısının Kamu Davasını Açmada Takdir Yetkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2015.

Kara, Eyüp. “Lekelenmeme Hakkı,” *Adalet Dergisi* 43 (2012): 257.

Karagöz, Furkan Batuhan. *Cumhuriyet Savcısının Soruşturma Evresindeki Görev ve Yetkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, 2022.

Kaşıkkara, M. Serhat. “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesi Çerçevesinde Makul Süre İçerisinde Yargılanma Hakkı,” *Türkiye Barolar Birliği Yayınları* 84 (2009): 243.

Kaya, Asım. *Cumhuriyet Savcısının etkin Soruşturma Yapma Görevi*. Doktora Tezi, Özyeğin Üniversitesi, 2020.

Keyman, Selâhattin. *Ceza Muhakemesinde Savcılık*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1970.

Kılınç, Ahmet. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Türkiye için Yaşama Hakkı Yargısı” *Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, sayı. 39-40, s.105.

Kızıllarslan, Hakan. “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararları (SYOK) ve Bu Kararların Ceza Muhakemesi Sistematiği Açısından İrdelenmesi,” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 144 (2019): 77-144.

Koca, Mahmut. “Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller”, *Ceza Hukuku Dergisi* 1.2 (2006), 222-223.

Kocabey, Sercan. *Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2020.

Kurdoğlu, Tülin. *CMK Madde 171/1 Kapsamında Kamu Davası Açmada Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, 2022.

Kunter, Nurullah. *Muhakeme Hukuku dalı olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: İstanbul Hukuk, 1978.

Kunter Nurullah, Yenisey Feridun, Nuhoğlu Ayşe. *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi, 2006.

Malkoç İsmail, Yüksektepe Asker Mert, *Açıklamalar ve Yorumlarla 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, I. Cilt*. İstanbul: Malkoç Kitabevi, 2005.

Meraklı, Serkan. “Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturma Davası,” *Ceza Hukuku Dergisi*, 7 (2012): 179-180.

Meroğlu, Ömer. “Ceza Muhakemesinde Şüpheli ve Sanığın Fizik Kimlik Tespiti,” *TBBB* 27 (2014): 81-82.

Noyan Erdal, Ankara: *Ceza Davası*, 2006.

Okuyucu Ergün, Güneş. “Soruşturmanın Gizliliği,” *AÜHFD* 59 (2010): 230-235.

Özbek Veli Özer, Doğan Koray, Bacaksız Pınar, *Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler*. Ankara: Seçkin, 2022.

Özdek, Yasemin, İnsan Hakları Hukuku, Avrupa ve Türkiye, İstanbul, 2004.

Özden, İsmail. *Türk Yargılama Hukukunda Maddi Gerçeğin Araştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2017.

Özen, Mustafa. *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.

Özler, Caner. *AİHM Kararları Işığında Türk Ceza Yargılamasında Soruşturma ve Kovuşturma Evrelerinde Makul Süre*. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2021.

Öztürk Bahri, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturma Mecburiyeti,” *DEÜHFD* 2 (1991): 5-6.

Öztürk Bahri, Behiye Eker Kazancı, Sesim Soyer Güleç, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri*. Ankara: Seçkin, 2022.

Öztürk Bahri, Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Özge Sırma Gezer, Yasemin Filiz, Saygılar Kırıt, Esra Alan Akcan, Efser Erden Tütüncü, Özdem Özaydın, Derya Altınok Villemin, Mehmet Can Tok. *Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin, 2021.

Öztürk, Bahri. *Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu, 1-3 Haziran 2008*. Ankara, Seçkin Yayınevi, 2009.

Öztürk Mustafa Kağan, Tulay Muhammed Emre,” Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı,” *Terazi Hukuk Dergisi* 129 (2021): 1341-1342.

Parlar Ali, Hatipoğlu Muzaffer, *Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu ve İlgili Mevzuat*. Ankara: Savaş, 2008.

Sibel İnceoğlu, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa, Şen Matbaa, Ankara 2013.

Sonay Evik, Vesile. *Ceza ve Ceza Yargılaması Hukuku Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2004.

Sonay Evik, Vesile. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Kasım-Aralık. 2016: 32-33.

Soyaslan, Doğan. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayıncılık, 2014.

Şahin Cumhuri, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2017.

Şahin Cumhuri, Göktürk Neslihan. *Ceza Muhakemesi Hukuku II Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021.

Şahin, Ragıp. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat Davası*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Şen Ersan, *Ceza Yargılaması Hukuku'nda Hukuka Aykırı Deliller Sorunu*. İstanbul: Beta Yayınları, 1998.

Şen Ersan, Şahin Buğra, “İHAS madde 53 Çerçevesinde Hukuka Aykırı Delil,” *Terazi Hukuk Dergisi* 178 (2021): 1211-1212.

Şenol Cem, “Etkin Soruşturma Yükümlülüğü ve Etkili Başvuru Hakkı”, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1 (2011): 51.

Şenol Cem, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Etkin Soruşturma Yükümlülüğü*. İstanbul: On iki Levha Yayıncılık, 2013.

Şenol Cem, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2015.

Şık Hüseyin, “Suçsuzluk Karinesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 1 (2012): 126. Khan/Birleşik Krallık, Başvuru Numarası 35394/97, 4 Ekim 2000 Karar tarihli.

Şık Hüseyin, *Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, 2018.

Şirin Alpaslan, *5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda İddianamenin İadesi Kurumu*. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, 2016.

Tangal, Murat. *Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

Tatlıldil, Sıla. “Anayasa Mahkemesi Kararlarına Göre Makul Sürede Yargılanma Hakkı-Sürenin Aşılması ve Sonuçları,” *TBB Dergisi* 143 (2019): 14-15.

Tekin, Abdurrahman. “Adli Kontrol Tedbirleri,” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 8 (2017): 284-285.

Tezcan, Durmuş. “Kişi Özgürlüğünü Korumak İçin Adli Kontrol Seçeneklerinin Tutuklama Koruma Tedbirinin Önüne Geçmesi Zorunluluğu,” *Fasikül Hukuk Dergisi* 4 (2012): 12-13.

Tezcan Durmuş, Erdem M. Ruhan, Sancakdar Oğuz, Önok Rifat Murat, *İnsan Hakları El Kitabı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019.

Toroslu Nevzat, Feyzioğlu Metin, *Ceza Muhakemesi Hukuku*. (Ankara: Adalet Yayınevi, 2018).

Turabi, Selami. *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.

Tural, Uğur. *Ceza Muhakemesi Hukukumuzda Yeni Bir Karar Türü Olarak Soruşturmayaya Yer Olmadığına Dair Karar*. İstanbul: Legal Yayınevi, 2019.

Tural Uğur, *Soruşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, 2019.

Uğur Ali Burak, *Kamu Davasının Hazırlanması ve İddianame*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2014.

Uğur Hüsamettin, “Ceza Muhakemesinde Kovuşturma Mecburiyeti İlkesinden Maslahata Uygunluk İlkesine,” *TBBD* 73 (2007): 258-259.

Uzunali Şenol Gökçe, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Delil Yasakları*. Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2014.

Ünver Yener, Hakeri Hakan, *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.

Üzülmez İlhan, “Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları,” *TBB Dergisi* 58 (2005):43. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi, Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından hazırlanan basın bildirisi. 320 04 Mayıs 2001.

Yaşar, Osman. *Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu, 1.ve 2. Cilt*. Ankara: Seçkin, 2007.

Yazır Ramazan, *Türkiye’de Kamu Düzeninin Korunması Açısından Ceza Soruşturmasında Cumhuriyet Savcısının Rolü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2014.

Yenidünya Caner, İçer Zafer. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2016.

Yenisey Feridun, *Hazırlık Soruşturması ve Polis*. (İstanbul: Beta,1987) 263.

- Yenisey Feridun, Nuhoglu Ayşe, *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin, 2021.
- Yenisey Feridun, Nuhoglu Ayşe, *Tutuklama Kurumunun Uygulanması Hakkında Görüşler, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10 (2015): 18.
- Yenisey, Feridun. *Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku Hazırlık Soruşturması ve Polis*. İstanbul: Beta Yayınevi, 1993.
- Yıldız, Ali Kemal. “Ceza Muhakemesi Hukukunda Keşif ve Yer Gösterme,” *İÜHFİM* 1 (2007): 149-150.
- Yılmaz, Ejder. *Hukuk Sözlüğü*. Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları, 1996.
- Yılmazcan, Ahmet. *Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar ve Denetimi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2021.
- Yurtcan Erdener, *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- Yurtcan Erdener, *Ceza Yargılaması Hukuku*. Ankara: Adalet yayınları, 2017.
- Yurtcan Erdener, *Cumhuriyet Savcısının ve Ceza Yargıcının El Kitabı*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği, 2002.
- Yüksektepe Mert Asker, *Cumhuriyet Savcısının El Kitabı*. İstanbul: Platon, 2022.
- Yüksektepe Mert Asker, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile Anayasa Mahkemesi İlamları Işığında Açıklamalı Adil Yargılanma*. İstanbul: Platon, 2021.

AİHM KARARLARI

AİHM, Airey/İrlanda, 09/10/1979 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 6289/73.

AİHM, Aksoy/Türkiye, 18/12/1996 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 21987/93.

AİHM, Aksoy/Türkiye, 18/12/1996 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 21987/93.

AİHM, Aktaş/Türkiye, 24/04/2003 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 24351/94.

AİHM, Alchagin/Rusya, 17/01/2012 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 20212/05.

AİHM, Allen/Birleşik Krallık, 12/07/2013 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 25424/09.

AİHM, Allenet de Ribemont/Fransa, 10/02/1995 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 15175/89.

AİHM, Ataman/Türkiye Kararı, 27/04/2006 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 6252/99.

AİHM, Bazorkina/Rusya, 27/07/2006 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 69481/01.

AİHM, Belevitsky/Rusya, 01/03/2007 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 72967/01.

AİHM, Bouyid/Belçika, 28/09/2015 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 23380/09.

AİHM, Bunkate/Hollanda, 26/05/1993 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 13645/88.

AİHM, Bükler/Türkiye, 24.10.2000 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 29921/96.

AİHM, Büyükdağ/Türkiye, 21/12/2000 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 28340/95.

AİHM, Çiçek/Türkiye, 27/02/2001 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 25704/94.

AİHM, Diaz Aparicio/İspanya, 11/10/2001 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 49468/99.

AİHM, Eckle/Almanya, 24/06/1983 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 8130/78.

AİHM, Ergi/Türkiye, 28/07/1998 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 23818/94.

AİHM, Finucane/Birleşik Krallık, 01/08/2003 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 29178/95.

AİHM, Gafgen / Almanya, 1/06/2010 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 22978/05.

AİHM, Güleç/Türkiye, 16/03/1993 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 21593/93.

AİHM, Güngör/Türkiye, 22/03/2005 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 28290/95.

AİHM, Harutyunyan/Ermenistan, 28/06/2007 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 36549/03.

AİHM, Heglas/Çek Cumhuriyeti, 1/03/2007 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 5935/02.

AİHM, Imbrioscia/İsviçre, 24/11/1993 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 13972/88.

AİHM, Jordan/Birleşik Krallık, 4/5/2001 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 24746/94.

AİHM, Jalloh/Almanya, 11/07/2006 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 54810/00.

AİHM, Kaya/Türkiye, 19/02/1998 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 22729/93.

AİHM, Kişmir/Türkiye, 31/05/2005 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 27306/95.

AİHM, Lawless/İrlanda Kararı, 1/07/1961 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 332/57.

AİHM, Marckx/Belçika, 13/06/1979 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 6833/74

AİHM, McCann/Birleşik Krallık, 27/09/1995 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 18984/91.

AİHM, Minelli/İsviçre kararı, 25/03/1983 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 8660/79.

AİHM, Mooren/Almanya, 09/07/2009 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 11364/03.

AİHM, Nakhmanovich/Rusya, 02/03/2006 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 55669/00.

AİHM, Oğur/Türkiye, 27/03/2018 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 13748/11.

AİHM, Oyal/Türkiye, 23/03/2010 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 4864/05.

AİHM, Özgür Kılıç/Türkiye, 24/09/2022 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 42591/98.

AİHM, P.G. ve J.H. /Birleşik Krallık, 25/09/2001 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 44787/98.

AİHM, T.Tepe/Türkiye, 21/12/2004 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 31247/96.

AİHM, Tekin/Türkiye, 9/06/1998 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 22496/93.

AİHM, X ve Y Hollanda, 26/03/1985 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 8978/80.

AİHM, Yeter/Türkiye, 13/01/2009 Karar tarihli, Başvuru Numarası: 33750/03.

AYM KARARLARI

AYM, F.E. ve Diğerleri, 16/09/2015 tarihli, 2013/4668 Başvuru Numarası: 2015/68.

AYM, Doğan D. ve Diğerleri, 06/01/2016 tarihli, Başvuru Numarası: 2013/3908.

AYM, S. Kerimoğlu ve Diğerleri, 17.09.2013 tarihli, Başvuru Numarası: 2012/752.

AYM, X ve Diğerleri, 23/06/2020 tarihli, Başvuru Numarası: 2016/56228.

YARGITAY KARARLARI

YCGK, 04/12/2007 Karar Tarihli, 2007/2-247-257 Karar sayılı kararı.

YCGK, 12/04/2011 Karar Tarihli, 2010/218 -2011/50 Karar sayılı kararı.

YCGK, 19/04/2011 Karar Tarihli, 2010/7-250 Esas, 2011/53 Karar sayılı kararı.

YCGK, 25/11/2014 Karar Tarihli, 9-610/512 Karar sayılı kararı.

YCGK, 25/04/2017 Karar Tarihli, 2015/3-1167 Esas, 2017/247 Karar sayılı kararı.

Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 07/05/2008 Karar Tarihli, 4101/3779 Karar sayılı kararı.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 05/11/2003 Karar Tarihli, 2002/28544 Esas, 2003/10778 Karar sayılı kararı.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 26/02/2001 Karar Tarihli, 2001/1048 Esas, 2001/2300 Karar sayılı kararı.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 29/3/2021 Karar Tarihli, 2021/473 Esas, 2021/11293 Karar sayılı kararı.

Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 10/05/1984 Karar Tarihli, 1671/2029 Karar sayılı kararı.

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 15/01/2019 Karar Tarihli 2018/11393 Esas, 2019/630 Karar sayılı kararı.

Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 03.03.2008 Karar Tarihli, 412/3503 Karar sayılı kararı.

Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 2017/4080 Esas, 2017/10989 Karar sayılı kararı.

Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 30/11/2011 Karar Tarihli, 17629/6976 Karar sayılı kararı.

Yargıtay 14. Ceza Dairesi, 23/01/2014 Karar Tarihli, 2013/10820 Esas, 2014/755 Karar sayılı kararı.

Yargıtay 15. Ceza Dairesi, 04/02/2019 Karar Tarihli, 2018/4013 Esas, 2019/351 Karar sayılı kararı.

Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 02/10/2020 Karar Tarihli, 2020/5017 Esas, 2020/5738 Karar sayılı kararı.

Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 11/02/2019 Karar Tarihli, 2018/6732 Esas, 2019/2692 Karar sayılı kararı.

Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 19/12/2019 Karar Tarihli, 2019/8540 Esas, 2019/17373 Karar sayılı kararı.

Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 2017/4069 Esas, 2017/14664 Karar sayılı kararı.

ONLİNE KAYNAKLAR

<https://e-akademi.org> (Erişim Tarihi: 9/10/2022)

https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf (Erişim tarihi: 13.10.2022)

https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf (Erişim tarihi: 17.10.2022)

https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_46_TUR.pdf (Erişim Tarihi: 01/11/2022)

https://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/kitaplar/aihmkararlarindan_ornekler.pdf (Erişim Tarihi: 10/11/2022).

<https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57540> (Erişim Tarihi: 12/11/2022).

<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss445.pdf> (Erişim Tarihi: 12/11/2022).

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57475%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57475%22]}) (Erişim Tarihi: 12/11/2022).

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57518%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57518%22]}) (Erişim Tarihi: 12/11/2022).

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57820%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57820%22]}) (Erişim Tarihi: 12/11/2022).

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-61185%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-61185%22]}) (Erişim Tarihi: 12/11/2022).

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2012/752> (Erişim Tarihi: 12/11/2022).

<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57914> (Erişim Tarihi: 12/11/2022).

<https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-148614> (Erişim Tarihi: 12/11/2022).

<https://www.coe.int/de/web/impact-convention-human-rights/right-to-a-fair-trial>

(Erişim tarihi 13/11/2022).

<http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/449-ihp.pdf>

(Erişim Tarihi:

14/11/2022).

<https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

(Erişim tarihi 20/11/2022).

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c016/tbmm22016089ss>

[0150.pdf](https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c016/tbmm22016089ss) (Erişim tarihi: 20/11/2022).

<http://ihuam.ankara.edu.tr/insan-haklari-evrensel-beyanname/>

(Erişim tarihi

20/11/2022).